

T.C.
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİMDALI

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİNİN ÖNLENMESİNDE İDARENİN
GÖREVLERİ

TEZİ YAZAN
Emine KONUK

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sami DOĞRU
Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet ÜÇER (Dicle Üniversitesi)
Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa ŞİMŞEK

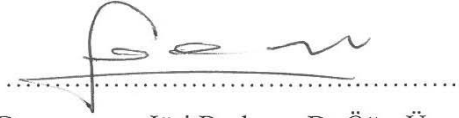
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN / EYLÜL 2018

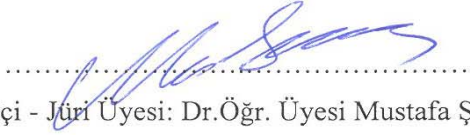
ONAY

T.C
ÇAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ' NE

20162003 numaralı öğrencimiz olan **Emine KONUK** tarafından hazırlanan “**Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde İdarenin Görevleri**” başlıklı bu tez çalışması jürilerimiz tarafından **oy çokluğu** ile **Kamu Hukuku** Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Üniv. İçi - Tez Danışmanı - Jüri Başkanı: Dr.Öğr. Üyesi Sami DOĞRU

Üniv. İçi - Jüri Üyesi: Dr.Öğr. Üyesi Mustafa ŞİMŞEK

Üniv. Dışı - Jüri Üyesi: Doç. Dr. Mehmet ÜÇER **(OLUMSUZ OYU İLE)**
(Dicle Üniversitesi)

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

11 / 09 / 2018

Doç. Dr. Murat KOÇ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

İTHAF

Çocukluğunu Yaşayamayan Tüm Çocuklara İthaf Edilmiştir

ETİK BEYAN

Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmamda;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dökümanları ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğime,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

11/09/2018

Emine KONUK

TEŞEKKÜR

Her zaman yanımda olup her konuda bana yol göstererek yolumu aydınlatan Sayın eski Devlet Bakanı İmren AYKUT’a ve hukuk eğitimim boyunca yanımda olarak eğitimimi tamamlamamı sağlayan tez danışmanım Sayın Dr. Öğretim Üyesi Sami DOĞRU’ya teşekkürlerimi bir borç bilirim.

ÖZET

ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİNİN ÖNLENMESİNDE İDARENİN GÖREVLERİ

Emine KONUK

Yüksek Lisans Tezi, Kamu Hukuku Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sami DOĞRU

Eylül 2018, 145 Sayfa

İnsanların toplu halde yaşamaya başlamasıyla, suç kavramının ortaya çıktığı bilinmektedir. Uzun yıllar boyunca yetişkinler ve çocuklar tarafından işlenen suçlar arasında, yaş bakımından bir ayrım yapılmayarak, suç işleyen herkese aynı yaptırımlar uygulanmıştır. İnsan hakları konusunda yapılan çalışmalar, yeni bakış açısının ortaya çıkması ile çocuğa ait bütün tanım ve kavramlar değişim geçirmiştir. Suç işleyen çocuklara uygulanan yaptırımların çocukların ıslahı bakımından sonuç doğurmadığı anlaşıldığından, suç işleyen çocuklara özgü yaptırımların ve tedbirlerin uygulanması gündeme gelmiştir. Çocuk ve çocukluk kavramının tarihsel süreç içerisinde yaşadığı değişimlerin anlaşılması, çocuğa ve çocukluğa ilişkin algının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Çocuk Suçluluğu, Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Koruma Kanunu, Uluslararası Hukuk

ABSTRACT

DUTIES OF THE ADMINISTRATION IN THE PREVENTION OF JUVENILE DELIQUENCY

Emine KONUK

Masters Thesis, Department of Public Law

Thesis Supervisor: Dr. Sami DOĞRU

September 2018, 145 Page

It is known that the notion of crime emerged when people started to live in mass. For many years, the same sanctions were applied to all criminals without any discrimination of age or else. Studies on human rights, the emergence of a new perspective and all definitions and concepts related to the child have been changed. As it is understood that the sanctions imposed on children who commit a crime have not resulted in children's rehabilitation, the implementation of sanctions and measures for children who commit crimes has been brought to the agenda. Understanding the changes experienced by the concept of child and childhood in the historical process will contribute to the positive development of the perception of the child and childhood process.

Key Words: Child, Child Criminal, Child Crime Courts, Child Protection, International law

ÖNSÖZ

“Çocukların Suça Sürüklenmesinin Önlenmesinde İdarenin Görevleri” isimli çalışma, Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Ana Bilimdalı Yüksek Lisans Programı kapsamında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Tezin konusu çocuk suçluluğu boyutunda ele alınmış olsa da çocuğun suçlu olma potansiyelinden ziyade suça sürüklenmiş olduğu düşüncesiyle hazırlanmıştır. Bu bağlamda, “suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenmiş çocuk vardır” mantığından hareketle, çocukların cezalandırılması yerine topluma kazandırılmaları için çaba harcanması gerektiğini düşünülmelidir.

11/09/2018

Emine KONUK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

KAPAK.....	i
ONAY.....	ii
İTHAF.....	iii
ETİK BEYAN	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	vii
ÖNSÖZ	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, SUÇ VE ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİ

1.1. Çocuk ve Tarih Boyunca Çocuğa Yüklenen Anlam.....	4
1.2. Suç ve Çocukların Suça Sürüklenmesi	6
1.3. Çocukların Suça Sürüklenmesinin Nedenleri	10
1.3.1. Genel Olarak	10
1.3.2. Bireysel Nedenler	11
1.3.2.1. Biyolojik Nedenler.....	12
1.3.2.2. Kalıtsal Nedenler	14
1.3.2.3. Psikolojik Nedenler.....	15
1.3.3. Çevresel Nedenler	17
1.3.3.1. Aileden Kaynaklanan Etkenler (Aile, Ailenin Yapısı)	17
1.3.3.2. Okul	22
1.3.3.3. Akran (Arkadaş) Grubu	23
1.3.3.4. İş Ortamı	25
1.3.3.5. Kitle İletişim Araçları	25
1.3.3.6. Göç.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK VE ULUSAL HUKUKTA ÇOCUKLARIN KORUNMASI HAKKINDA MEVCUT DÜZENLEMELER

2.1. Uluslararası Hukuktaki Mevcut Düzenlemeler.....	29
2.1.1. Evrensel Metinlerde Çocuk	29
2.1.2. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	31
2.1.3. 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi	31
2.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	33
2.1.5. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	39
2.1.6. Diğer Uluslararası Belgeler	40
2.1.6.1. Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulaması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları).....	42
2.1.6.2. Çocuk Suçluluğun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri).....	44
2.1.6.3. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları).....	45
2.2. Ulusal Hukuktaki Mevcut Düzenlemeler	47
2.2.1. 1920 Yılına Kadar Olan Düzenlemeler	48
2.2.2. 1920 ve 1960 Yılları Arasındaki Düzenlemeler	49
2.2.3. 1960 ve Sonraki Yıllar Arasındaki Düzenlemeler	50
2.2.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile Yapılan Düzenlemeler.....	51
2.2.5. Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARA ÖZEL YARGILAMA USULLERİ VE ÇOCUK MAHKEMELERİ

3.1. Çocuk Mahkemeleri.....	57
3.2. Genel Olarak	57
3.2.1. Çocuk Mahkemelerinin Kurulmasını Sağlayan Nedenler	58
3.2.1.1. Düşünsel Nedenler	58
3.2.1.2. Sosyal ve Ekonomik Nedenler.....	60
3.3. Çocuk Adalet Sistemi'ndeki Yaklaşımlar ve Çocuk Mahkemeleri İle Sosyal Hizmet Kuruluşları Arasındaki ilişki.....	61

3.3.1. Çocuk Adalet Sistemi'ndeki Yaklaşımlar.....	61
3.3.2. Çocuk Mahkemeleri ile Sosyal Hizmet Kuruluşları Arasındaki İlişki	62
3.4. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Tarzları	63
3.5. Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri.....	64
3.6. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri, Kişi ve Yer Bakımından Yetkisi	65
3.6.1. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Kuruluşu.....	65
3.6.1.1. Çocuk Mahkemeleri.....	65
3.6.1.2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri	65
3.6.2. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevleri	66
3.6.3. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Yer ve Kişi Bakımından Yetkisi.....	67
3.7. Çocuk Mahkemeleri ile Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde Görev Alan Kişiler	70
3.7.1. Hâkim.....	70
3.7.1.1. Genel Olarak	70
3.7.1.2. Çocuk Hâkiminde Aranacak Nitelikler.....	70
3.7.2. Cumhuriyet Savcılığı	71
3.7.2.1. Çocuk Bürosu ve Görevleri	71
3.7.3. Kolluk	72
3.7.3.1. Genel Olarak	72
3.7.3.2. Çocuk Biriminin Görevleri	73
3.7.4. Müdafî.....	74
3.7.5. Sosyal Çalışma Görevlileri	74
3.7.5.1. Genel Olarak	74
3.7.5.2. Sosyal Çalışma Görevlilerinin Görevleri.....	76
3.8. Çocuk Mahkemeleri'ne ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'ne Yardımcı Kurumlar	77
3.8.1. Genel Olarak	77
3.8.2. Denetim Kurumları	77
3.8.2.1. Denetim Görevlilerinin Görevleri.....	78
3.8.3. Çocuk İnfaz Kurumları	79

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARIN YARGILANMASI, ÇOCUKLARA UYGULANAN GÜVENLİK TEDBİRLERİ VE CEZALAR, KANUN YOLLARI

4.1. Çocukların Yargılanması	82
4.2. Soruşturma Evresi.....	83
4.2.1. Çocuklar Hakkında Verilen Tutuklama ve Adli Kontrol Kararları	85
4.2.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi.....	88
4.2.3. Uzlaşma	90
4.2.4. Önödeme	92
4.3. Kovuşturma Evresi	93
4.3.1. Kovuşturma Evresine Hâkim Olması Gereken İlkeler	93
4.3.1.1. Gizlilik İlkesi	94
4.3.1.2. Sadelik İlkesi.....	95
4.3.2. Türk Hukuku'nda Kovuşturma Evresinde Çocuklar Hakkında Kabul Edilen Diğer İlkeler	95
4.3.3. Çocukların Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlemesi	96
4.3.4. Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	97
4.3.5. Uzlaşma	99
4.3.6. Önödeme	100
4.4. Çocuklara Uygulanacak Güvenlik Tedbirleri ve Cezalar	101
4.4.1. Güvenlik Tedbirleri.....	101
4.4.2. Güvenlik Tedbiri Olarak Koruma Altına Alınan Çocuklar	106
4.4.2.1. Çocuk Destek Merkezi.....	108
4.4.3. Cezalar	110
4.5. Güvenlik Tedbirlerinin ve Cezaların İnfazı, Cezalara Seçenek Olan Kurumlar ve Kanun Yolları	111
4.5.1. Güvenlik Tedbirleri'nin ve Cezalarının İnfazı.....	111
4.5.2. Cezaların İnfazını Engelleyen ve Etkileyen Haller.....	115
4.5.2.1. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi	115
4.5.2.2. Hapis Cezasının Ertelenmesi	116
4.5.2.3. Koşullu Salıverilme	118
4.5.3. Kanun Yolları	119

SONUÇ	121
KAYNAKÇA.....	125
EKLER	129
ÖZGEÇMİŞ	130

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	: Avrupa Konseyi
BM	: Birleşmiş Milletler
BM ÇHB	: Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi
C.	: Cilt
CGTİK	: 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
Çev.	: Çeviren
ÇHK	: Çocuk Hakları Komitesi
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇKK	: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu
ÇMK	: 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve ve Yargılama Usulü Hakkında Kanun
DSK	: Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu
E.	: Esas
f.	: fıkra
HMUK	: Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HSK	: Hâkimler ve Savcılar Kurulu
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
İHF	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
K.	: Karar
m.	: Madde
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
R.G	: Resmi Gazete

EKLER LİSTESİ

Sayfa No:

EK 1: Etik Kurulu Onay Belgesi..... 129

GİRİŞ

İnsanların doğuştan sahip oldukları, “vazgeçilmez, devredilmez haklar” olarak tanımlanan insan hakları kavramının evrenselleşmeye başladığı ve hatta insan hakları ortak hukukuna doğru yönelmekte olduğu günümüz dünyasında sadece klasik hakların tanınması yeterli olmamaktadır. Bu hakların tanınmasının yanında, bireylerin özelliklerine ve toplumdaki işlevlerine göre insan haklarının düzenlemesi gerekmektedir. İnsan hakları kavramının gelişimi daha fazla özgürlük, eşitlik ve demokrasi anlamına gelmiş, bu bağlamda sosyal yapı içerisinde var olan dezavantajlı grupların, özellikle kadınlar, çocuklar, suça yönelen bireyler, hastalar, çalışanlar vb. gibi kişilerin haklarının korunması amacıyla yeni düzenlemelere gidilmiştir. Bunların en başında, uzun süre kendi hak ve özgürlüklerinin bilincinde olamayan çocuklar gelmektedir. Ülkemiz gibi, genç ve çocuk nüfusunun yüksek olduğu, genelde “insan hakları”, özelde ise “çocuk hakları” konusundaki çalışmaların önemi çok daha büyük ve anlamlı olmaktadır.

Tarih boyunca çocuğa çeşitli anlamlar yüklendiği görülmüştür. Yetişkin adalet sisteminin konusu "suç" iken, çocuk adalet sisteminin konusu “çocuk”tur ve yaptırımı ceza değil çocukla ilgili alınacak tedbirler olmalıdır. Suçlu olarak büyüyecek çocukların korunması, suça karışan çocukların rehabilitasyonunun sağlanıp toplum tarafından tekrar kabullenilmesi esas alınmaktadır. Konu çocuk suçluluğu boyutunda ele alındığında ise, çocuğun suçlu olma potansiyelinden ziyade suça sürüklenmiş olması durumu üzerinde durulmalıdır. Bu bağlamda, “suçlu çocuk yoktur, suça sürüklenmiş çocuk vardır” mantığından hareketle, çocukların cezalandırılması yerine topluma kazandırılmaları için çaba harcanması gerekliliği gündeme gelmektedir.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra çocuklar tarafından işlenen suçların arttığı görülmüştür ve suç işleyen çocuklara karşı uygulanan yaptırımların sonuç doğurmadığı anlaşılmıştır. Bilim çevreleri de çocuk suçluluğu ile ilgilenmeye başlamış ve suç işleyen çocuklara özgü yaptırımların ve tedbirlerin uygulanması gündeme gelmiştir. Çocukların neden suç işledikleri konusunda durulmuş ve bu konuda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bu kapsamda, çocukların sadece kişisel nedenlerden dolayı suç işlemediklerini; aile, okul, arkadaş ve iş çevresi gibi çevresel nedenlerle suç işledikleri düşünülmüştür. Ayrıca yapılan araştırmalar çocukları suça iten nedenlerin engellenmesi halinde, suç işleyen çocuk sayısının azalacağı belirtmektedir. Devletlerde bu kapsamda, çocuk suçluluğunun toplumsal bir sorun olduğunu kabul

etmekte ve henüz suç işlememiş; ancak korunmaya muhtaç olan çocukların da suçlu çocuk konumuna düşmemeleri için gerekli tedbirleri almayı istemektedirler.

İnsanlığın geleceği olan çocukların her türlü istismardan, tacizden ve kötülüklerden korunması için özel bir hukuki düzenlemeye gereksinim doğmuştur. Bunun sonucu olarak, başta 1948 tarihli “İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi” olmak üzere çeşitli ve ayrı düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Bu bağlamda, ilk olarak 1924 yılında “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” yayınlanmış, bu metin yeterli olmadığı için, 11 Kasım 1959’da Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca “çocuk hakları evrensel bildirgesi” kabul edilmiştir. Son olarak hala yürürlükte olan 20 Kasım 1989 günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nca “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” kabul edilmiştir. Bu sözleşme, hükümleri ülkemizde 1995 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanarak kabul edilmiş olduğundan iç hukukumuzun bir parçası halinde gelmiş ve yasal olarak devletimizi bağlamaktadır. Bunlar, yargı sisteminde, silahlı çatışmada, çalışma yaşamında; fiziksel, duygusal, cinsel istismar, madde bağımlılığı ve sığınmacı (mülteci) çocuklar için özel bakıma ilişkin konularda çocukların korunmasını sağlayan haklardır. Tüm çocuklar gibi suça sürüklenmiş çocukların da yüksek yararının gözetilerek, topluma yeniden kazandırılmaları ve rehabilitasyon boyutunun ön plana çıkarıldığı, devletlere çağrıda bulunulmuştur.

Bu nedenle, ulusal ve uluslararası hukukta çocuk adına alınan kararların, onun yüksek yararının korunmasına, hizmet etmesi gereğinden hareket edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, özgürlükleri kısıtlanmış çocuk tutuklu ve hükümlülerin insan haysiyet ve vakarına uygun olarak yaşamlarını sürdürebilmelerinde, ulusal ve uluslararası yasalarda kendilerine tanınan haklardan herhangi bir kısıtlama söz konusu olmaksızın yararlanabilmeleri gereklidir.

Çocuk adalet sistemi, insangücü ve sunulan hizmetler açısından kendine özgü bir anlayış ve işleyiş açısından yetişkinler için tasarlanmış adli sistemden farklıdır. Çocuk adalet sisteminin cezalandırmaya odaklanmaması, çocuğu çevresi içinde ele alan bir yapılanmaya sahip olması ve çocuğun yüksek yararını temel alması gerektiği anlayışıyla çalışmamızı gerçekleştirdik. Çocuk adalet sistemi içinde yer alan çocukları mümkün olan en az örseleyecek şekilde yapılandırarak “mağdur”, “korunma ihtiyacı içinde” olan veya “suça sürüklenen” ayrımı yapmadan, çocuğun korunmasına odaklanması önemlidir. Çocuk adalet sistemi bu özellikleri nedeniyle sadece bir yargılama kurumu değildir. Çocuk adalet sisteminin özelde çocuk koruma sistemi ve genelde sosyal hizmetler sistemi ile bir bütünün parçaları şeklinde tasarlanması çok önemlidir.

Çalışmamın amacı, genel olarak çocuk ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasının önemini vurgulayarak, bu çerçevedeki uluslararası ve ulusal düzenlemeleri özetlemek ve varsa eksikliklere dikkat çekmektir.

Dört bölümden oluşan çalışmamın birinci bölümünde suç, çocuk, suça sürüklenen çocuk, çocuk hakları ve çocuk suçluluğu kavramları üzerinde durularak çocuk suçluluğunun nedenleri incelenecek, ikinci bölümünde çocuk haklarının uluslararası hukuk ve ulusal hukuktaki gelişimi ve günümüzdeki durumu ele alınacaktır. Daha sonra üçüncü bölümde, Ceza Hukuku'nda çocuklara özel yargılama usulleri ve Türk Mahkemelerinin kurulması, suça sürüklenmiş çocukların yargılanmasında görev alacak kişilerin özellikleri anlatıldı. Son olarak çalışmam dördüncü bölümde, çocukların yargılanması, çocuklara uygulanan güvenlik tedbirleri, cezalar ve infazları belirtilerek, haklarında koruma tedbiri verilen çocukların Çocuk Destek Merkezi'nde kalması, cezaların infazını engelleyen ve etkileyen kurumlar ile Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nden verilen kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolları üzerinde durulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK, SUÇ VE ÇOCUKLARIN SUÇA SÜRÜKLENMESİ

1.1. Çocuk ve Tarih Boyunca Çocuğa Yüklenen Anlam

Çocuk tanımı konusunda, bilimsel ve hukuksal olarak kesin bir tanım yapılmamış olmakla birlikte Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre çocuk; *küçük yaştaki erkek veya kız*, olarak belirtilmiştir.¹ Doktrinel olarak çocuk kavramı ise; yaşamın doğuştan ergenliğe kadar geçen sürecini yaşayan varlık olarak tanımlanmıştır.² Diğer bir tanıma göre; çocuk kişide saflığı, kusursuzluğu ve sevimliliği çağırıştırır. Ayrıca, çocukluk bilgisizliği, dövülmeye, sövülmeye, sömürülmeye elverişliliği de anımsatmaktadır.³

Uluslararası belgelerde çocuk kavramı tam olarak belirtilmemiş olsa da Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından kabul edilen 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) tanımlar bölümünde, yetişkin adalet sistemi ile çocuklara ilişkin uygulanacak hukuk kurallarının yaş ayrımı yoluyla belirlenmesi amaçlanmıştır. Çocuk kavramının belirlenmiş olmasının önemi, Sözleşmeyi⁴ uygulamakla yükümlü devletlerde ortak bir çocuk kavramının oluşmasının amaçlanmasıdır.⁵

Bu Sözleşmeye göre, çocuklara uygulanacak kanun belirlenirken, daha erken yaşta reşit olanlar ayrı tutulmuş, 18 yaşına kadar her insanın çocuk kabul edileceği belirtilmiştir. Aynı çerçevede, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) 6'ncı maddesi tanımlar bölümünde, çocuk ile yetişkinleri yaş tashihi ile ayrı ele almış; henüz 18 yaşını doldurmamış kişilerin çocuk olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.⁶

Dünyanın bilinen ilk sivil belgesi, İngiltere'de 1215 Magna Carta Libertatum ile ilk defa insanlar için hak ve özgürlük kavramları kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi (American Declaration of Independence), 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (Declaration of the Rights of Man and the Citizen), gibi önemli belgeler evrensel bir insan hakları kavramını oluşturmaya ve kapsamını genişletmeye başlamışlardır. Ancak insan hakları kavramının gelişmesi, uluslararası sözleşmelerle insan haklarının ele alınmış olmasına rağmen, uzunca bir

¹ **Türk Dil Kurumu Sözlüğü**, "Çocuk", Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 444.

² Haluk Yavuzer, **Çocuk ve Suç**, 11. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul 2006, s. 8.

³ Rona Serozan, **Çocuk Hukuku**, B1eta Basimevi, İstanbul 2000, s. 3.

⁴ Bundan sonra "Sözleşme" olarak anılacaktır.

⁵ Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (UNİCEF), < www.unicef.org >, e.t.: 20/04/2018

⁶ **Mevzuat Bilgi Sistemi**, < <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html> >, e.t.: 20/04/2018

dönem boyunca çocuk tek başına ele alınmamış ve insan hakları kavramının çocuk bireyi de alt başlığında kapsadığı kabul edilmiştir. Çocuklara özgü hukuksal düzenleme yapılarak çocuk haklarının korunması ve hüküm altına alınması gerektiği düşünülmemiştir. Buna karşın ilk etkili girişim, Birinci Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Bu yıkımdan en çok etkilenen kesim olan çocukların korunması ve haklarının gözetilmesi gerektiği anlaşılarak, 1924 yılında Milletler Cemiyeti (MC) tarafından “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi”⁷ (International Documents on Children) ile düzenlenmiştir.

Tarih boyunca çocuğa çeşitli anlamlar yüklendiği görülmektedir. Bu çerçevede, Eski Yunan ve Roma Medeniyetlerinde çocuk hakkında karar verme yetkisinin aileyi yönetmekte olan babaya ait olduğu görülmektedir. O dönemin Antik Yunan düşünürleri *Aristo* ve *Platon* da, çocuğun bir eşya gibi babanın mülkiyetinde ve yönetiminde olduğunu kabul etmişlerdir. Daha sonraki dönemlerde ise, özellikle Hristiyanlığın kabulüyle birlikte çocuk, tanrının ve devletin malı olarak kabul edilmeye başlanmış, özellikle savaşların yoğun olduğu bu dönemlerde, çocuğun asker olarak kullanılmaya başlandığı görülmüştür.⁸

16. yüzyıla kadar çocuklarla ilgili altı yaş sınır olarak kabul edilmiş; bu yaşın altındaki çocuklar, “çocuk” kategorisinde değerlendirilmiş, yaşı daha büyük çocuklar ise, yetişkinler gibi düşünülmüştür. Çocukluğun yetişkinlerden ayrı bir birey olduğunun kabul edildiği 1600-1700’lü yıllar olmuştur. Bu yıllardan itibaren çocuk yetişkinin minyatürü gibi görülmemiş, yetişkinlerden ayrı bir biçimde değerlendirilmeye başlanmıştır.⁹

Rönesans’tan itibaren çocuk olma durumuna ilgi duyulmaya başlanmıştır. Bu ilginin sonuçları sanat ve edebiyat dallarında çocukların yetişkinden ayrı olarak daha gerçekçi bir biçimde ifade edilmeye başlanmasıyla görülmektedir. Aydınlanma ve Protestan reform hareketi ile eğitime önem verilmiş ve eğitim sistematik bir biçimde yaygınlaşmaya başlamıştır. Endüstri devrimiyle birlikte mesleki uzmanlaşmanın başlaması ile eğitime ihtiyaç olduğu anlaşılmıştır. Bu yaklaşımın sonucu, çocukların da dikkat ihtiyacı isteyen bir grup olarak eğitime önem verilmesi gerektiği düşünülmüştür. Bu düşüncenin etkisiyle gençler, zamanlarını daha çok okullarda

⁷Hukuk Ansiklopedisi, 2017, < <http://hukukbook.com/cocuk-haklari-beyannamesi/> > e.t.:24/04/2018

⁸Kerem Altıparmak, “Çocuk ve Terörizm”, **Polis Dergisi**, Yıl:10, S. Nisan-Mayıs-Haziran, Ankara 2004, s. 40.

⁹Altıparmak, s. 40.

geçirmiş ve de yetişkinlerle aynı işi yapmaktan uzak kalmışlardır. Şehirleşme ile beraber kırsaldan kente göç başlamış, böylece eğitimin yaygınlaşmasıyla her sınıftan çocukların sosyal, estetik ve ekonomik gelişimleri daha eşitlikçi bir duruma kavuşmuştur.¹⁰

19. yüzyılın başlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nde değişen yaşam standartları yeni ihtiyaçlar, koşullar ve problemleri beraberinde getirmiştir. Özellikle 1850 ile 1900 yıllar arasında kent nüfuslarındaki yüzde 700'lük artış kentlerde çok büyük sorunların oluşmasına neden olmuştur. Kent nüfusundaki bu hızlı artış, güvenlik güçlerinin işlerini de oldukça zorlaştırmıştır. Kırsal alanda çalışan bu çocukların, kent yaşamında çalışması yasaklanmıştır. Ayrıca kırsaldaki akranlarına oranla çalışma yasağıyla karşılaşan kent çocuklarının kontrolü zorlaşmış ve ahlaki bakımdan bu çocuklar ihmal edilmiştir. Böyle bir toplumsal süreçte suça karışan çocuklar tutuklanmış, cezaevlerine konmuş ve de yetişkin suçlularla bir arada bulundukları için hem cinsel bakımdan istismara uğramış hem de adeta suç alanında farklı suçlar öğrenerek eğitimden geçmişlerdir.¹¹

Bu gelişmeler ışığında, İkinci Dünya Savaşından sonra kurulan Birleşik Milletler tarafından 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (Universal Declaration of Human Rights) kabul edilmiştir. Bu bildirgenin doğal olarak çocukların hak ve özgürlüklerini de içerdiği kabul edilmekle birlikte, çocukların özel olarak korunmaya ve gözetilmeye ihtiyaçları olduğu için yeterli olmamıştır. Bu sebeple, 1924 Cenevre Bildirgesi'nin üzerinde yapılan ayrıntılı çalışmalarla yeniden eklenen 10 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmış ve bu sözleşme 20 Kasım 1959'da Birleşik Milletler Genel Kurulu'nda oy birliği ile kabul edilmiştir.

Çocukla ilgili en önemli uluslararası düzenleme ise, Birleşik Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen, 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe konulan Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) oluşturmaktadır.

1.2. Suç ve Çocukların Suça Sürüklenmesi

Çocukların suça sürüklenmesi kavramını belirlemeden önce suçun ne olduğu ve sınırlarının kimler tarafından hangi sebeplerle belirlendiğini açıklamak gereklidir. Suç

¹⁰Peter Kratcoski and L. D. Kratcoski, *Juvenile Delinquency*, 4. Edition, Prentice Hall Inc, New Jersey 1996, s. 86-123.

¹¹Kratcoski ve Kratcoski, s. 86.

hakkında birden fazla tanımlama yapılmıştır. Suçun, tarihin ilk çağlarından itibaren varolan evrensel bir sorun olduğu düşünülmektedir.

Toplum halinde yaşayan insanların, toplumsal barışın devamını sağlaması bakımından, ortak hukuk kurallarına uymaları gerekmektedir. Toplum düzenine aykırı davranarak bu düzeni bozan bireylerin, yasa koyucu tarafından belirlenen yaptırımlarla karşılaşmasını kapsayan hukuk kuralları şeklinde ifade de edilebilir. Sözlük anlamında suç, “*törelere, ahlak kurallarına aykırı davranış; yasalara aykırı davranış, cürüm*”dür.¹²

Biçimsel bakımdan suç, hukuk düzeni tarafından ceza yaptırımına bağlanmış kanuni suç tipine uygun fiilin gerçekleşmesi ile oluşmaktadır. Ancak suçun bu biçimsel niteliğinin yanı sıra anatomik bir yapısı da mevcuttur; yani suç ancak *hukuka aykırı* ve *kusurlu* bir hareketin meydana gelmesiyle gerçekleşebilir. Bu nedenle, ceza kanunlarının özel kısımlarında düzenlenmiş suç tiplerinin işlenmiş sayılabilmesi için, tipe uygun, hukuka aykırı ve kusurlu bir eylemin bulunması gerekir. Böylece anatomik yapısı dikkate alınarak suç, tipe uygunluk, hukuka aykırılık ve kusurluluk niteliklerine sahip bir eylemle gerçekleştirilebilen ceza normunun ihlali şeklinde tanımlanabilir.¹³ Bir diğer tanım ise, suçluluğun, kişiyi toplum halinde yaşayan öteki kişilerin karşısına çıkaran bir çatışma olduğu ifade edilmektedir.¹⁴ Toplumun hukuk kurallarına aykırılığın suç oluşturması ve yaptırım ile karşılaşması söz konusudur.

Çocukların da bu kurallara uyması gerekmektedir, ancak onların ceza normlarına aykırı davranması durumunda ise, yetişkinlerden ayrılarak “çocuk suçluluğunu” doğurur. Yetişkinlerin karşılaştığı hukuk kurallarına karşılık, suça sürüklenen çocukların karşılaşması gereken hukukun çocuklara özgü bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir bireyi olan çocuğun yetişmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimi ile ilgili eğitsel önlemlerin alınması son derece önemlidir. Ayrıca çocuğun, aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kuralları da çocuklara özgü düzenlenmesi gerekir. Çünkü gereksinimleri yeterince karşılanmamış, haklarından yoksun bırakılmış, üzerindeki doğal güçsüzlüğü dolayısıyla ana babanın, öğretmeninin, işverenin, polisin, savcının ve

¹²Türk Dil Kurumu Sözlüğü, s. 1815.

¹³Kayıhan İçel ve Süheyl Donay, *Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku: Genel Kısım*, 1. Baskı, Beta Basımevi, İstanbul 1999, s. 24-25.

¹⁴Yavuzer, s. 27.

hâkimin her türlü baskıda bulunabileceği bir nesne olarak algılanan çocuğun, hukuk kuralları ile korunma altına alınması gerekir.¹⁵

Çocuk, gelişiminin ilk evrelerinde hareketlerini çoğunlukla anti-sosyal nitelikte dürtülerle yönlendirmekte olup, küçük yaşlardan başlayarak ufak suçlar işlemeye başlayabilirler.¹⁶ Ergenlik dönemindeyse, çocukları suça yönelten etkenler, bedensel ve ruhsal değişimden, kalıtımsal nedenlerden, zekâ potansiyelinin sınırlılığından kaynaklanabileceği gibi, bebeklik evresine dek uzanan yanlış eğitim ve sevgi kökenli yetersizlikten dolayı çocuk, suç işlemeyi normal görebilir. Diğer yandan, çevresel nedenlerle değişen değer yargıları, ahlak kurallarının yarattığı karmaşa, hızlı ve düzensiz kentleşme ve sanayileşme, göçler, ekonomik bunalımlar gibi sosyo-ekonomik kaynaklı nedenler de çocuğu suça iten nedenler arasında sayılabilir.¹⁷

Çocuk suçluluğunun en eski zamanlardan beri var olduğu bilinmektedir. Ancak çocuk suçluluğu sanayi devrimi ile birlikte artmaya başlamıştır. Çocuk suçluluğu artmaya başladıkça, bilim çevrelerince dikkate alınmaya başlanmıştır. Bu kapsamda suç işleyen çocukların korunması, ıslahı ve suç işleyen çocuklar için uzman mahkemelerin kurulması fikri, aydınlanma düşünürleri, sosyal hukuk akımı ve ceza hukukundaki yeni görüşler ile ortaya çıkmıştır.¹⁸

Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra savaşların getirdiği yıkımların da etkisiyle “çocuk suçluluğu” birçok ülkede artmıştır. Yetişkinler ve çocuklar tarafından işlenen suçların, farklı sebeplere dayandığı bilinmektedir. Bu sebeplere aşağıdaki kısımlarda biyolojik ve çevresel nedenlerde etraflıca değinilecektir. Ayrıca 20. yüzyılın başından itibaren, insan hak ve hürriyetlerine verilen değerin artmasından dolayı da, çocuklara yetişkinlerden farklı cezaların uygulanması ve çocukların yetişkinlerin yargılandığı mahkemelerde yargılanmaması esası kabul edilmeye başlanmıştır.

Çocuk haklarının tarihçesi bir bakıma, çocuğun üzerinde serbestçe tasarruf edilebilir, devir ve terk edilebilir, hatta öldürülebilir bir “nesne” olmaktan çıkarılıp, haklara ehil ve kişilik sahibi bir “özneye” dönüştürülmesidir.¹⁹

¹⁵Emine Akyüz, **Çocuk Hukuku-Çocukların Hakları ve Korunması**, 5.Basım, Pegem Akademi, Ankara 2016, s.1.

¹⁶Yavuzer, s. 31.

¹⁷Yavuzer, s. 32.

¹⁸Gizem Göcek, **Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul 2009, s.1.

¹⁹Serozan, s. 10.

Çocuk suçluluğunun, uluslararası belgelerde tanımlanması üye devletlerin, bu kuralları ortak bir anlayış kapsamında, kendi hukuk sistemleri içinde kullanmaları açısından önemlidir. Bunlardan en önemlisi, “Birleşmiş Milletler Çocukların Yargılanması ile ilgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar” (Pekin Kuralları) ile ilgili deklarasyonun tanımlar kısmı 2’inci bölümünde çocuk, suç ve çocuk suçluluğu tanımlanmıştır. Buna göre, çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir. Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır. Çocuk suçlu ise, suç işlediği ortaya çıkan veya suç işlediği iddia edilen küçük veya gençtir. Suçluluk üzerine yapılan tanımlamalar, temelde çocuk suçluluğunu da kapsamaktadır.²⁰

Çocuk doğuştan iyi veya kötü bir varlık olarak kabul edilemez. Çocuk da her varlık gibi çevresiyle etkileşmekte, gelişmekte ve değişmektedir. Çocuğun iyi ya da kötü olmasını belirleyen etkilerin başında eğitim ve yaşadığı çevre gelmektedir. Bu durum da çocukluk çağındaki suçluluğun hukuksal, psiko-pedagojik ve sosyal bir olgu olduğunu göstermektedir. Çocukluk döneminde işlenen suçu, yetişkin dönemde işlenen suçtan ayıran en büyük özellik, çocukluk döneminin kişiliğin oluşma aşamasını içeriyor olmasıdır. Bu dönemde çocuk tam olarak olgunlaşmadığından dengesizlik içinde olmaktadır. Kişisel durumundan gelen etkenler ve çevresel etkenler yüzünden çocuk, uyumsuz davranışlar gösterebilmekte ve akabinde suç işleyebilmektedir.²¹

Modern devletin çocuğa karşı görevi, onun bedensel, duyuşal, zihinsel ve ahlaki güvenliğini sağlamaktır. Çocuğun “yüksek yararına” özen göstermek bakımından yalnızca ana babayı desteklemek ve denetlemek yeterli değildir. Devletin aynı zamanda çocukların yetenekleri doğrultusunda gelişmelerini güvence altına almak, onların ekonomik ve sosyal refahını da sağlayarak, bu görevi sadece ana-babaya bırakmamak zorundadır. Çocuk hukukunun konusu, çocuğun ana babasına karşı haklarını düzenleyen kuralların yanında ayrıca topluma ve devlete karşı haklarını düzenleyen kuralları da kapsar.²²

²⁰Uluslararası,Çocuk Mevzuatı, 2013,<<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/l/uluslararasi-cocuk-mevzuati.pdf>>, e.t.: 27/04/2018.

²¹Yasemin Işıktaç, “Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi – Uygulama Esasları”, **Mevzuat Dergisi**, 1999, C.2, S.13, <<https://www.mevzuatdergisi.com/1999/01a/01.htm>>, e.t.: 27/04/2018.

²²Akyüz, s. 2.

Her ne kadar çocuğun yetiştirilmesi aile ortamından başladığı düşünülse de devlet, çocuğun haklarını korumak için doğumundan itibaren haklarını hukuk kurallarıyla düzenlemelidir. Ayrıca devletin, çocuğun yüksek yararını gerektiren durumlarda, çocuğu ana-babaya karşı bile korumakla yükümlü olduğu düşünülmelidir. Çocuğun korunmasını gerektiren bir durumda, devlet tarafından müdahale edilerek, çocuğun koruma altına alınması gerekmektedir.

Çocuk hukuku, hukukun çocuklara özgü olduğu bir hukuk dalıdır. Çocuk hukuku, bu kuralları açıklar, yorumlar, eksiklikleri gidermeye yönelik öneriler getirir ve hukukun aksayan yönlerine ilişkin eleştirilerde bulunur. Bu kurallarla çocuğun, saygınlığı ve gelişme gereksinimi dikkate alınarak özel olarak korunması gerekir. Bu kuralların işlevi, güçsüzlüğü ve gelişim gereksinimi göz önünde tutularak çocuğun ailede, okulda, iş yerinde, eğlence yerlerinde, sokakta, mahkemede, ıslahevi ve cezaevinde, özetle toplumun her yerinde koruyup kollanması esastır.²³

1.3. Çocukların Suça Sürüklenmesinin Nedenleri

1.3.1. Genel Olarak

Çocukları suç işlemeye yönelten nedenler çok çeşitlidir. Psikolojik, fizyolojik ve çevresel nedenlerin yanı sıra birçok kuvvetli ya da zayıf neden birleşerek çocukların suç işlemesine neden olmaktadır. Psikolojik ve fizyolojik gelişimini tamamlamamış küçüklerin işlediği suçlar ile yetişkinlerin işlemiş olduğu suçlar, dış görünüşleri itibarıyla aynı olsa bile, onları bu suça iten nedenler farklılık göstermektedir. Çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik bu dönemin, gelişim psikolojisinde problemlili ya da geçiş evresi olarak adlandırılan bir döneme rastlamış olmasıdır.²⁴

Gerek yetişkinlerde, gerekse çocuklarda suçun nedenlerini belirli bir kesinlikle ortaya koymak mümkün değildir. İnsan davranışına genel olarak etki eden bütün faktörlerin, bu davranışı kötü yola sevk etmeleri halinde, suçun nedenleri arasında sayılması da mümkündür. Bu sebeple, suçun nedeninin tek olmadığı, oldukça çeşitli nedenleri olduğu anlaşılmaktadır.²⁵

²³ Akyüz, s. 3.

²⁴ Yavuzer, s. 33.

²⁵ Feyyaz Gölcüklü, *Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, 1.Basım, Sevinç Matbaa, Ankara 1962, s.25-37.

Günümüzde çocuk suçluluğu ile yetişkin suçluluğu ayrımı hem bilimsel, hem de hukuksal alanda kabul edilmiştir. Buna göre, yetişkin ile çocuğu ayırt edebilmek için esas alınan ölçüt ise, kanun tarafından belirlenen cezai yaş sınırıdır. Suça sürüklenmiş çocuk, ceza hukuku açısından belli bir yaşı altında olması gereken çocuktur. Devletler tarafından kullanılan ölçü yaş olmasına rağmen yaş aralıklarına ilişkin belirlenen ölçü değişmektedir.

Bununla beraber, ceza hukukundaki “yaş” özel hukuktaki ergin olma yaşından ayrılmaktadır. Bu kapsamda, çocukların yaşına göre, özel hukuk ve ceza hukukunda farklı anlamlar yüklenerek ayırım yapılmıştır. Kanun tarafından kesin olarak belirtilen cezai ehliyet yaşı, suça yönelmiş çocukları büyük suçlulardan ayıran sınırı teşkil etmektedir. Bugün için kanunlar cezai yaşı normlara ayırarak tespit etmekte, her bir norm mensupları ayırt edilerek ceza veya tedbirler uygulanmaktadır. Bu kapsamda çocuğun asgari bir yaştan sonra hiçbir ceza veya tedbir sorumluluğu bulunmayacağı kabul edilmektedir.²⁶

Suça sürüklenmiş çocuklar veya suçtan zarar görmüş mağdur çocuklar için özel bir statü ile belirlenmesi gereken hukuk kurallarının sınırları çizilirken, “bireysel” ve “çevresel” nedenleri belirlemek, kriminolojik olarak suçun önlenmesinde ve çocuk suçluluğun nedenlerinin belirlenmesinde önemlidir.

Suça sürüklenen çocukların yeniden topluma kazandırılması için bireysel ve toplumsal tedbirlerin saptanarak çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi ve gerekli önlemlerin alınması önemlidir. Çocukları suça iten nedenler aşağıda bireysel ve çevresel nedenler başlığı halinde incelenecektir.

1.3.2. Bireysel Nedenler

Kişileri suça yönelten nedenler bir çok araştırmaya konu olmuştur. Bu konu üzerinde çeşitli görüşler bulunmaktadır. Suçluluğun bireysel nedenlerinin kişinin *biyolojik* ve *kalıtsal* özelliklerinden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları bulunduğu gibi, bunun *psikolojik* nedenlerden kaynaklandığını ileri süren bilim adamları da bulunmaktadır.

²⁶Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen ve Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6.Basım, Adalet Yayınevi, Ankara 2012, s.487.

1.3.2.1. Biyolojik Nedenler

Bir takım fiziksel ve biyolojik tasniflerde bulunarak belirli özelliklere sahip kişilerin suç işleyeceği konusunda araştırmalar yapılmış ve aralarında ilişki olduğu bilim insanları tarafından kanıtlanmaya çalışılmıştır. Suçu beden yapılarındaki biyolojik farklılıklara dayanarak aktaran teorilere bakıldığında yüzün, kafatasının şekline bakılarak, karakter tahlili ve suç tahmini yapılabileceği açıklanmıştır. Bu teoriler, *fizyonomi* ve *prenoloji* ile açıklamaya çalışılmıştır.

Suçun işlenmesinde biyolojik nedenlerin etkili olduğunu düşünen, *Giambattista Della Porta* (1535-1615) isimli İtalyan doktor *fizyonomi* olarak adlandırılan bilimdalını kurmuştur. Fizyonomi, insanların yüz görünümü ile karakter tahlili yaparak, suçun tahmin edilmesine çalışan bir bilimdalı olarak tarif edilir. Kafanın dış görünümü ile davranışları ve dolayısıyla da suçlu davranışları tahmin etmeyi amaçlayan başka bir bilimdalı olarak adlandırılan *prenoloji* ile açıklanmıştır.²⁷

Sonuç olarak bu dönemde, prenoloji ve fizyonomiyle ilgili yazılan sayısız eserle, insan davranışlarının fiziksel özelliklerine bakılarak tahmin edileceği düşünülmüş ve insanların fiziki özelliklerine bakılarak, suç işleyip işlemeyeceğinin anlaşılabileceği savunulmuştur.²⁸

Bu kapsamda, İtalyan doktor ve psikiyatr olan *Cesare Lombrosso* (1836- 1909), biyolojik nedenlere dayanarak “evrimleşme süreçlerini tamamlayamamış kişiler” tarafından suç işleme olgusunun gerçekleştiğini savunmuştur.²⁹ Suçlulukta biyolojik nedeni ilk inceleyen ve ileri süren Lombrosso, suçun ortaya çıkmasında biyolojik ve kalıtsal nedenlerin etkili olduğunu savunmaktadır. Bazı insanların suçlu olma potansiyeline sahip olarak doğabileceğini belirtmiştir. Doğuştan suçlu olan bireyin fiziksel, biyolojik ve psikolojik bazı anormallikleri olduğunu ve bu durumdaki bireylerin iradeleri dışında suç işleyebileceğini savunmuştur.³⁰

Lombrosso’ya göre, suçlular doğuştan farklı bir yapıya sahiptirler. Belli izlerle tanımlanabilirler. Örneğin, acıya az duyarlı olmaları ya da uzun ve basık bir çene yapısına sahip olmaları gibi. Ancak bu fiziksel izler suç işlemeye neden olmazlar, suçluları tanımlamaya olanak sağlarlar. Lombrosso eserlerinde bu konuya ilişkin verilmiş

²⁷Timur Demirbaş, **Kriminoloji**, 6.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara 2016, s. 103-104.

²⁸Osman Dolu, **Suç Teorileri, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, 5.Basım, Global Politika ve Strateji Yayınevi, Ankara 2011, s. 153.

²⁹Gölcüklü, s. 21.

³⁰Gölcüklü, s. 22.

örneklerle doludur. Örneğin, incelemiş bulunduğu 104 suçludan 71'inin irsi eğilim ve işaretler taşıdığını, 20'sinde babanın, 11'inde ananın alkolik, sekizinde babanın, ikisinde ananın suçlu, üçünde babanın, beşinde ananın aklen hasta yahut saralı, altısında kardeşlerin deli, 14'ünde suçlu, dördünde saralı, 10'unda kız kardeşlerin fahişe olduğunu tespit etmiştir.³¹ Çocukların suça sürüklenmesinde biyolojik nedenlerin ana faktör teşkil etmediği yani suçluluğun, kalıtsal olarak doğuştan açıklanamayacağı anlaşılmaktadır.

İngiliz psikiyatrist ve filozof olan *Charles Goring* (1870-1919) ise, Lombroso'nun teorisini çürütmek amacıyla, 12 yılı geçen uzun bir çalışma ve 3000 İngiliz mâhkum ile gerçekleştirdiği deney sonucu elde ettiği bulguları, 1913 yılında "*İngiliz Mâhkum: İstatiksel Bir Çalışma*" ile yayımlamıştır. Goring, suçlularla normal vatandaşların vücut özellikleri arasında her zaman olmasa da istatistiki bir fark olduğunu tesbit etmiştir.³²

Bu çalışmaya göre suçlular, diğer insanlara kıyasla daha kötü vücut yapısına ve düşük zekâyâ sahiptiler. Bu iki faktörle birlikte, fiziksel bozukluk veya düşük zekâyâ sahip olmayan ağır suçları işleyen kişilerde de ahlaki bozukluğun suça neden olduğunu; yani biyolojik bir probleme sahip olmayan insanların da suç işleyebileceğini ortaya koyarak, sadece fiziksel özelliklere bakılarak suçluların belirlenemeyeceğini tespit etmeye çalışmıştır.³³

Fizyolojik nedenlerin de çocuk suçluluğunda etkisinin olduğunu belirlemek için çalışmalar yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından beslenme yetersizliği, suçluluk olgusunda bir etken olarak kabul edilmektedir. Ancak beslenme yetersizliğinin yoksulluk ve bedensel gereksinimle ilgili olduğu düşünüldüğünde, çocuk suçluluğunun nedeninin beslenme yetersizliği olmadığı görülecektir. İç salgı bezleri olan hipofiz, tiroid ve böbreküstü bezleri salgıları zekâ ve duygusal gelişmede önemlidir. Buna bağlı olarak, içsalgı bezlerinin düzenli çalışmamasına bağlı olarak da kişilik ve davranış bozuklukları gözlenmektedir. İç salgı bezlerinin iyi çalışmamasının, özellikle de hormon dengesizliğinin suçlularda çok yaygın olduğu bulunmuştur. Ancak yapılan araştırmalarda iç salgı bezlerinin iyi çalışmamasının tek başına suçluluk nedeni olacağına ilişkin kesin bir bulguya ulaşılamamıştır.³⁴

³¹Gölcüklü, s. 22.

³²Demirbaş, s. 107.

³³Goring Charles, *The English Convict: A Statistical Study*, London 1913, s.370-371.

³⁴Yavuzer, s. 89.

Yapılan araştırmalarda kişiye suç işlemeye sevk eden bir genin varlığına rastlanmamıştır. Vücudun fıhristi konumunda bulunan genlerin doğrudan değil de dolaylı olarak kişilerin suç işlemesini etkilediğinden söz edilebilmektedir. Genler kişinin gelişim sürecini etkilemesi nedeniyle çevresel faktörlerden ayrılmaktadır. Ancak gerek çevrenin gerekse genlerin kişiler üzerinde etkin rol oynadığı ve her ikisinin de kişi için olmazsa olmaz bir koşul olarak düşünülmesi gerektiği değerlendirilmektedir. řu ana kadar yapılan araştırmalar, çocuk suçluluğunda biyolojik nedenlerin tek başına ana faktör teşkil etmediği konusunda birleşmektedir.³⁵

1.3.2.2. Kalıtsal Nedenler

Kalıtsal nedenlerin başında, düşük zekâ ve psikolojik rahatsızlıklar gelmektedir. Çocuğun fizik ve psikolojik yapısındaki eksiklikler, tek başlarına onları suça itmeye yeterli olmasa dahi, suç işlemeye olanaklı bir ortamda suç işlemesi için etkili olabilir.

Yapılan araştırmalarda, genellikle suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında benzerlikler tespit edilemeye çalışılmıştır. Özellikle yapılan çalışmalarda, genetik ve yetiştirme faktörleri üzerine odaklanılmıştır. Örnek olarak, çok ciddi bir suç işlemiş babanın çocuğu kriminal olmayan bir ailenin yanına verilerek suçlu olup olmayacağı tespit edilmeye çalışılmıştır. şizofren annesi olan ve doğumdan sonra evlat edinilen ve normal anne ve babalar tarafından yetiştirilen 47 kişiden beşinde sonradan şizofreni görölmesi, şizofreninin genetik yollardan aktarıldığını göstermektedir.³⁶

Ancak şizofreni genin bulunması bu kişilerin de şizofreni olacağı yönünde bizi kesin bir sonuca götürmeyeceği gibi, suçlu aileler ile çocuklarının suç işlemesi arasında tespit edilen ilişkisi de bir neden sonuç ilişkisi şeklinde algılanmamalıdır. Bu durum üçüncü bir etken nedeniyle de olabilir. Örneğin, problem sosyal bir nedenden kaynaklanabileceği gibi, suçu işleyen bireyin sosyal yönden dezavantajlı bir gruptan geliyor olmasından da kaynaklanabilir.

Richard Dugdale'ın 1877 yılında yayımlanan "*Jukes Ailesi: Suç, Yoksulluk ve Kalıtım Üzerine Bir Çalışma*" isimli kitabı, çevre ve kalıtıma bağlı faktörlerin suç üzerindeki etkisini inceleyen ilk çalışmalardan birisidir. Dugdale, 1730'da doğan, Jukes'lerin ata babası Max'ı bularak ailenin arkasından gelen 709 kişiye araştırdı ve

³⁵Doęan Neşe N., "Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri", **Adalet Dergisi**, Ocak-şubat, Ankara 1990 s. 174.

³⁶MORRİS, G.C. **Understanding of Psychology**, H.Belgin Ayvaşık ve Melike Sayıl (çev.), Türk Psikologları Derneği Yayınları, Ankara 2015, s. 80-82.

bunları “çalışan”, “fakir” ve “suçlu” insanlar olarak gruplara ayırdı. Bu ailenin üyeleri arasında 77 suçlu, 202 fahişe ve genelev sahibi, 142 serseri ve çok sayıda fakir yurdundan yararlanan, hırsız ve katiller de vardı. Jukes’ler kural olarak onlara benzeyen aynı seviyedeki insanlarla evlendiler ve kendi sınıflarında kalarak diğer toplumsal sınıf içine çıkmayı denemediler.³⁷

Dugdale bu çalışmasında, Jukes namıyla tanınan ve pek çok suçlunun çıktığı bir ailenin soyağacını takip etmiş, suçun çevreye bağlı nedenlerden mi, yoksa kalıtıma bağlı bir takım organik özelliklerden mi meydana geldiğini araştırmıştır. Bu araştırmaya göre, kalıtımın, nesilden nesile aktarılması temel neden olarak görülürken, çevreden kaynaklanan faktörlerin de kalıtım zincirinde değişimlere neden olma potansiyeli üzerinde durulmuş ve her iki durumun da suç işlemek için geçerli olabileceği değerlendirilmiştir.³⁸

Suçlunun fiziksel özelliklerine göre belirleneceğini düşünen Lombrosso’nun düşünce yapısını destekleyen *Ernest Kretschmer’e* göre, davranış ve beden yapısı üzerine, *leptosom (astenik)*, *atletik*, *piknik* ve *dysplastik* olmak üzere dört tipe ayırarak, her tipin karakter özelliklerini belirtmiştir.³⁹ Kretschmer, bu dört tipin fiziksel özellikleri ile tiplerin karakteristik özellikleri ayrıntılı bir şekilde belirtmiştir. Ayrıca beden tipi ve ruhi yapılarına göre, suçluların mani depresif veya şizofren olmalarını ve belirlediği tiplerin işleyebileceği suçları bile açıklamıştır.

Beden tipleri ve kromozomlar üzerinde yapılan araştırmalar, kişiliğin bu sebeplerle tek başlarına suçluluk nedenleri olabileceğine ilişkin kesin bulgular elde edilmemiştir. Kalıtım yoluyla çocuk suçluluğunu açıklamak ve suça sürüklenen çocukların suç işlemelerinin sebebinin tek başına doğuştan suçlu olduklarını söylemek diğer faktörleri değenlendirmeden eksik olacaktır.

1.3.2.3. Psikolojik Nedenler

Psikolojik nedenlere dayanan açıklamalar, suçların işlenmesinde kişiye etki eden psikolojik etkenlerin neler olduğunu belirlemeye yöneliktir. Bireyler kendileri için önemli olan kişilerle ve yakın çevresiyle olan etkileşimleri sonucunda oluşan psikoloji

³⁷Armand Mergen, **Das Teufelschromosom**, Timur Demirbaş (çev.), Seçkin Yayınevi, Ankara 2016, s. 109.

³⁸Richard Dugdale, **the Jukes a Study in Crime, Pauperism and Hredcity**, In Joseph E. Jacoby(Ed), *Classics Of Criminology*, Oak Park, IL, 1979, s. 89-90.

³⁹Demirbaş, s. 114.

nedeniyle suça yönelebilmektedir. Gelişmiş veya gelişmekte olan birçok ülkede, özellikle kentleşmiş bölgelerin ekonomik, toplumsal ve bireysel sorunların uzun süre çözümsüz kalmasına bağlı olarak saldırgan ve şiddet davranışı gösteren çocuk ve ergenler sorununun ile karşılaşılmaktadır. Özellikle davranış bozukluğuna sahip ergenlerin ve genç yetişkinlerin diğer yaş gruplarına göre yasaları daha çok ihlal etmektedir. Bu sebeple, çocuk ve ergenlerin yeterli düzeyde sosyal beceri ve ahlaki muhakeme geliştirmelerine, öfke kontrol becerisi kazanmalarına ve saldırgan davranışı azaltmalarına yardım etmeye yönelik olarak uygulanan bilişsel davranışçı teori odaklı ve çok bileşenli bir müdahale programının oluşturulması gereklidir.⁴⁰

Psikolojik teoriler, suçun bireyde ortaya çıkmasıyla ilgili farklı görüşlere sahip olsa da, hepsi suçluların psikopatolojik davranışlara sahip olduklarını kabul etmektedirler. Bu teorilere göre, suçlular “hasta”, “uyumsuz”, “patolojik” kişiler oldukları için suç davranışında bulunmaktadır.⁴¹ Çocuğun suçluluğunda birçok nedenin, daha ziyade dış nedenlerin etkisi olduğu gibi psikopatoloji de rol oynamaktadır. Çünkü bazı çocukların psikolojik yapıları dışarıdan gelen etkilere ve telkinlere karşı koyabilecek şekilde güçlü değildir.⁴²

Bireysel nedenler, yani çocuğun biyolojik, fiziksel ve psikolojik yapısındaki bozukluklar ya da eksiklikler tek başına çocuğu suça itmeseler de, suç işlemeye elverişli bir ortamda oldukça etkili olmaktadır.⁴³

Bunun yanında biyolojik, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklar, kalıtsal olarak doğuştan ortaya çıkabileceği gibi sonradan da ortaya çıkabilmektedir. Çocuk suçluluğunun kalıtsal olmayan kişisel sebepleri arasında, annenin hamilelik sırasında yeterince beslenememesi, ilaç, alkol ve uyuşturucu madde kullanması, psikolojik ve fiziksel şoklara maruz kalması, ağır doğum koşulları ve doğum sonrası uygun olmayan şartlarda bakılması gibi nedenler bulunmaktadır.⁴⁴

Sonuç olarak, kalıtsal, biyolojik ve psikolojik olarak var olan nedenlerden veya sonradan kazanılmış nedenlerden dolayı çocukların, hayatlarının belirli bir anında suç işleyeceklerini, yani bu çocukların doğuştan suçlu oldukları söylemek yeterli

⁴⁰Kaya/ Buzlu, s. 149.

⁴¹Gibbons Don C., **Delinquent Behavior**, Englewood Cliffs, Prentice-Hall Inc. New Jersey, USA, 1970, Sema KANER (çev.), Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Ankara, 1992, s. 473-477.

⁴²Henri Gielb, **Suçlu Çocuklar ve Bunun İctimai ve İktisadi Sebepleri**, Tanju Fahrettin(çev.), Kurtulmuş Basımevi, İstanbul, 1949, s. 12.

⁴³Akyüz, s.103.

⁴⁴Mustafa Sarpdağ, “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri”, **Çağın Polisi Dergisi**, 2004, S.36 <<http://www.caginpolisi.com.tr/cocuk-suclulugunun-nedenleri/>> ,e.t.: 28/04/2018

olmayacaktır. Ancak böyle özelliklere sahip çocukların normal çocuklara nazaran suç işleme eğilimlerinin daha fazla olduğu da düşünülmelidir.

1.3.3. Çevresel Nedenler

Çocuğun suça yönelmesinde, çevresel nedenlerin bireysel nedenlerden daha fazla etkisinin olduğu, hatta birçok bireysel nedenin kaynağında çevresel nedenlerin etkisinin bulunduğu genel olarak kabul edilen bir görüştür. Çocuk suçluluğu ile çocuğun geçmiş yaşamı ve kişisel oluşumu arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Çocuğun davranışları, eylemleri, içinde yetiştiği ortamın özelliklerine göre biçim alarak oluşmaktadır. Bu sebeple çevresel nedenler olarak, çocuğun içinde bulunduğu aile, okul, iş ve boş zamanların değerlendirildiği çevrenin çocuk suçluluğu ile ilişkisi vurgulanmıştır.⁴⁵ Bu bakımdan, suça sürüklenen çocukların, suçlu olmalarının veya olmamalarının önemli sebepleri içinde bulundukları aile ve dış çevre şartlarında aramak gerekmektedir. Çevresel nedenler; aile, okul, arkadaş, iş ortamı, kitle iletişim araçları ve göç ilişkisi ele alınarak incelenecektir.

1.3.3.1. Aileden Kaynaklanan Etkenler (Aile, Ailenin Yapısı)

TDK'ya göre aile; *“evlilik ve kan bağına dayanarak kurulan, karı, koca, çocuklar ve kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik”*⁴⁶ olarak tanımlanmıştır. Ailenin, toplumun kültür değerlerinin bir kuşaktan diğerine aktarması şeklinde temel eğitsel işlevi bulunmaktadır. Aile özellikle çocuğun doğumundan okul öncesi döneme kadar gelişen döneminde etkili bir toplumsallaştırma kurumudur.

Ailenin çocuk üzerindeki etkisi doğumdan önce başlamaktadır. Ailenin çocuğu isteyip istememeleri, çocuğun gelişimine ruhsal, kültürel, toplumsal ve ekonomik yönlerden hazır olup olmadıkları, çocuktan beklentileri çocuğun ilk gelişimine ve çevresiyle duygusal iletişimini etkilemektedir. Çocuğun aile bireyleriyle olan ilişkileri, çocuğun toplumdaki diğer bireylere ve yaşama olan tutumlarını da belirlemektedir. Aile, çocuğun toplumsallaşarak birey olmasına yardımcı olan en küçük birliktir.⁴⁷

Ailenin, çocuğun sosyalleşmesinde en önemli ve etkili görevi üstlenmiş olan bir sosyal grup olduğu kabul edilmektedir. Ailenin, her hangi bir sebeple bütünlüğünün

⁴⁵Handan Yokuş Sevrük, *Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kuramsal Yaklaşım*, Beta Yayınevi, İstanbul 1998, s.45.

⁴⁶Türk Dil Kurumu Sözlüğü, s. 45.

⁴⁷Yavuzer, s.126.

bozulması ya da aile içi etkileşimin yeterli olmaması halinde çocuğun sosyalleşme süreci önemli ölçüde zarar görecektir. Sonuç olarak bu durum çocukta, onarılması güç problemlere yol açarak hatalı sosyalleşmelerine sebep olabilmektedir.⁴⁸

Suçluluğa neden olmada ailenin rolünü inceleyen araştırmacılar, iki ana etken üzerinde durmaktadır. Bunlardan birincisi “parçalanmış aile”, ikincisi ise “aile ilişkileridir”. Yine ailede suçlulukla ilişkili diğer etkenler, çocuğun evden kaçması, ailedeki diğer bireylerin suç işlemiş olması, çocuğun herhangi bir nedenle evden ayrılması ve sert disiplindir. Bu etkenler parçalanmışlıkla da ilişkili olmakla beraber, daha çok ana baba ve çocuk ilişkilerindeki yetersizliğe ya da olumsuzluğa işaret etmektedir.⁴⁹

Aileden kaynaklı etkenleri incelerken çocukları “aile içinde büyüyen çocuklar” ve “aileyle büyümeyen çocuklar” olarak ikiye ayırmak uygun olacaktır. Aile içi ilişkilerin sağlam ve düzenli olması ve aile bütünlüğünün devamı çocuk suçluluğunun önlemesi açısından çok önemlidir. Aile ortamında yetişen çocuğun her şeyden önce kendisini ilgilendiren konulara ilişkin olarak bilgilendirilmesi, dinlenilmesi ve karar alma süreçlerine katılması gerekmektedir. Ana babanın çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme yetki ve sorumluluğu vardır. Ancak ana baba bu sorumluluklarını, çocuğun gelişen yeteneklerini, yaşını ve olgunluk düzeyini dikkate alarak yerine getirmesi gerekmektedir. Bu durumda, aile yaşantısı içinde paylaşımcı, olumlu ve sorumlu bir aile iletişimi kurulmuş olur. Aile ile böyle bir iletişim ve yaşantı ortamı içinde büyüyen çocuklar ana babanın isteklerinin edilgen yansıtıcıları değil, gerekli katılım becerilerine sahip aktif bireyler olarak yetişirler.⁵⁰

Ailenin belirtilen işlevlerini yerine getirebilmesi için aile ortamını oluşturan bireylerin, özellikle anne ve babanın evliliğin getireceği sorumlulukları karşılayarak, çocuklar için örnek olabilecek yeterlilikte olmaları gerekmektedir.

Duygusal ve toplumsal etkileşimin güçlü olduğu aile ortamında sevgi ve güven içinde büyüyen çocuklar, gelişimleri için gerekli deneyimleri elde etmektedirler. Bu tür aile ortamlarında, aile bireylerinin çocuğa bağımsızlık yolunda yeterli olanakları hazırlaması, çocuğun sağlam ve güçlü bir kişilik yapısına sahip olmasına yol açmaktadır.⁵¹

⁴⁸Sevda Uluğtekin, **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**,1.Basım, Bizim Büro Basımevi, Ankara 1991, s. 34-35.

⁴⁹Sevük, s. 46.

⁵⁰Akyüz, s. 126.

⁵¹Akyüz, s. 128.

Ailenin çocuk üzerindeki etkileri son derece önemlidir. Aile içinde yakın bir ilgi gösterilerek, kendilerine söz hakkı verilen çocukların, arkadaşlarıyla ilişkilerinde de başarılı oldukları görülmektedir. Bu tür çocuklarda kendini denetleme ve frenleme arzusu daha erken yaşlarda ortaya çıkmaktadır. Bir arada yaşayan fakat sert bir denetim altında tutulan ya da eğitim yöntemleri farklı olan ailelerde büyüyen çocuklar ise, saldırganlık gibi davranışlarla kendilerini kabul ettirmek istemekte ve kendi iç dünyalarını da açıklamakta zorluk çekmektedirler.⁵²

Aile içi ilişkilerin sağlam ve düzenli olması, aile bütünlüğünün devamlı olması çocuk suçluluğunun önlemesi açısından çok önemlidir. Ana babadan birinin veya her ikisinin ayrılık, terk, boşanma, ölüm veya herhangi bir sebeple aile bütünlüğünü devam ettirememesi, yani aile bütünlüğünün bozulmuş olması, çocuğun toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratarak, hatalı ve eksik toplumsallaşmaya yol açar. Hatalı ve eksik toplumsallaşmanın sonuçlarından birisi de suçtur.⁵³

Aile içindeki lüzumsuz disiplin, sert, keyfi hareketler yahut fazla müsamahakâr davranış veya ana babanın çocuğa karşı farklı hareketleri ya da ani keyif değişimlerinin olması, çocuğun iki kutup arasında gidip gelmesine etken olacaktır. Ailenin çocuğa gösterdiği aşırı şefkat ve gereksiz himaye de çoğu zaman suçluluğa neden olmaktadır. Çünkü bu gibi çocuklar her an ana babayı yanlarında yardımcı bulduklarından ve onlara fazla bağlı olduklarından, karşılaştıkları günlük güçlükleri tek başlarına halletmekte zorluk çekebilmekte ve bu sebeple en kolay yolu seçerek suçlu olabilmektedirler. Bunlara ceza politikasında “pasif suçlular” denilmekte ve bu çocuklar da şiddet suçlarını işleyen aktif suçlular kadar tehlikeli ve tedaviye muhtaç olmaktadır.⁵⁴

Anne baba arasında kavgaların sürekli olduğu aileler, çocukların suç işlemesini etkileyen faktörlerden biridir. Ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkilerin gerektiği şekilde disiplin ve şefkat esaslarına göre oluşturulmadığı ailelerde çocukların kişilik problemleri yaşadığı ve çocukla ebeveyn arasında özellikle çocuğun gelişiminin ileri dönemlerinde anlaşmazlıklar çıktığı görülmektedir. Sonuçta bu durum çocuğun sosyal bakımdan topluma uyumunu engelleyerek suç işlemesine etki edebilmektedir.⁵⁵

⁵²Akyüz, s. 128-129.

⁵³Oğuz Polat, **Adli Tıp**, 1.Baskı, Der Yayınları, İstanbul 2000, s.417.

⁵⁴Gölcüklü, s.29.

⁵⁵Nükheth Ayaz, “Ailelerin Başlıca Özellikleri Açısından Suçlu Çocuklara Yönelik Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**: Prof. Dr. Sadık Tüzel’in Anısına, C.8, S.2, İzmir 1993, s. 190.

Anne babanın, çocuğa karşı davranışları tutarsız, katı, hoşgöründen uzak ve baskı uygulaması, çocukların olumsuz davranışlarda bulunmasına sebep olmaktadır. Çocukların bu olumsuz davranışları, gelişiminin ileri dönemlerinde daha da bozulabilecek, çocuğun anti-sosyal davranışlarda bulunmasını ve suç işlemesine neden olabilmektedir.

Baskıcı ve bedensel cezalara yer vererek, sevgi göstermeyen ailelerde yetişen çocuklar saldırganlık belirtisi olarak, kızma ve öfkeli duygular gösterir. Çocuğun bu duygularını doğrudan doğruya ana babaya yansıtması yasaklandığı için çocuk öfke ve saldırganlık duygularını içine atar. Bunlar bilinç dışına ait ve ifade edilememiş kavramlardır. Bu iç itimler ileri derecede çoğalırsa çocuk hedefini aile dışında arayarak, iç çatışmasının ifade yollarından biri olarak suça yönelmesine neden olabilir.⁵⁶

Ergenlik döneminde de çocuğun kendisine örnek alabileceği sağlıklı bir bireye ihtiyacı vardır. Aile içinde yetişkinlerin sağlam bir kişilik yapısına sahip olmaması durumunda ise, çocuk sağlıklı bir kişiliği olmayan yetişkini, kendisine örnek olarak alabilecektir. Küçük yaşlardan itibaren anasız ve babasız kalıp, yetiştirme yurduna yerleştirilen çocuklarda anne ve babadan yoksun kalma nedeniyle gelişim bozuklukları olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda anne ve baba kaybının uyum ve davranış bozukluğuna neden olduğu görülmektedir. Özellikle intihar girişiminde bulunarak, bunalım belirtileri gösteren hastaların büyük bir bölümünün ilk çocukluk dönemlerinde annelerini kaybettikleri tespit edilmiştir. Uzmanlar özellikle doğumdan kısa bir süre sonra anneden ayrılmış olan çocuğu, bu durumun etkilediğini ifade etmektedirler. Anneden yoksunluk, çocuğun annesiz olarak büyümesinin yanında anne ile birlikte olmasına rağmen çocuğuna yeterince sevgi görmemesi durumunu da kapsamaktadır. Bu durumda bulunan çocuklarda aşırı sevgi ihtiyacı, güçlü bir intikam duygusu ve bu duygulardan doğan suçluluk davranışı görülmektedir. Anneden yoksun olan çocukların sinir sisteminde bozukluklar, davranış ve kişilik yapısında dengesizlikler görülmektedir.⁵⁷

Evlilik dışı doğmuş olan çocukların da suç işleyen çocuklar içindeki oranı önemsenecek düzeydedir. Özellikle geleneksel toplumlarda evlilik dışı çocukların toplum tarafından kabul edilmediği görülmektedir. Toplum tarafından dışlanan evlilik

⁵⁶Mehmet TANER, **Çocuk Niçin Suç İşliyor? Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenleri ve Eğitim Yolu ile Korunmaları**, Adalet Bakanlığı Yayınları, S. 65, 1985, s.31.

⁵⁷Yavuzer, s. 108.

dışı doğmuş çocuklar kin ve nefretle dolmaktadırlar. Bu çocuklar genelde kendisini koruyup, büyütecek bir koruyucuya da sahip olmadıklarından ve aynı zamanda anneleri tarafından da horlandıklarından, çocuğun kişilik yapısı sarsılmakta ve karakteri oluşmaktadır. Bu durumda bulunan çocuk hayatının her aşamasında çeşitli zorluklarla karşılaşacak, hayatını temin etmek ve sürdürmek için de suç işlemek zorunda kalabilecektir.⁵⁸

Ailesiyle birlikte yetişmemiş çocuklar üzerinde yapılan araştırmada, suçlu çocukların %47,6'sının çeşitli nedenlerle anne ve babalarından ayrı kaldıkları, %22'sinin parçalanmış ya da eksik ailelerden oldukları tespit edilmiştir. Bu araştırmada, suçlu deneklerin %60'ının ortanca çocuk olmaları nedeniyle ailelerinden yeterince ilgi ve sevgi görememe olasılığının bulunduğu da ifade edilmektedir.⁵⁹

Yine yapılan başka bir araştırmada; 124 suç işlemiş çocukların 22'sinin ebeveynlerinin bulunmadığı, 16'sının yalnız annesinden ve 32'sinin ise babasından yoksun bulunduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada çocukların %57'sinin parçalanmış ailelere ait olduğu tespit edilmiştir.⁶⁰

İstanbul Üniversitesi (İÜ) Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü tarafından 974 suç işlemiş çocuk üzerinde yapılan araştırmada %42,1'nin ailesinin parçalanmış olduğu ifade edilmiştir.⁶¹

1943 yılında İstanbul ve Üsküdar cezaevlerinde 124 çocuk suçlu üzerinde yapılan araştırmaya göre, %17'sinin (22) ana ve babasız, %40'ının anasız (16) veya babasız (32) olduğu, geri kalan %43 den 5'inin ana babasının boşanmış, 1'inin de ayrılmış olduğu belirlenmiştir.⁶²

İÜ Kriminoloji Enstitüsünün, 1947 yılında tüm ıslah ve cezaevlerindeki 974 çocuk üzerinde yaptığı çalışma da önemlidir. Araştırmaya göre, bu çocuklardan %10'unun (99) anasız, %22'sinin (212) babasız, %5'inin (53) ana ve babasız olduğu, geriye kalan çocuklardan %10'unun (93) ana babadan veya bunların birinden ayrı oturduğu, %2'sinin de (22) ana ve babasının boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE) tarafından 1972 yılında, yayınlanan Kadın ve Çocuk Hükümlüler Anketinde incelenen 1189 hükümlü çocuktan, % 8'inin (101) babasız,

⁵⁸İşıktaç, s. 201.

⁵⁹Yavuzer, s. 108.

⁶⁰Ayaz, s. 188.

⁶¹Ayaz, s. 189.

⁶²Sulhi Dönmezer, **Kriminoloji**, 8. Baskı, Beta Basımevi, İstanbul 1994, s. 227.

%5'inin (61) anasız, %2'sinin (27) ana ve babasız olduğu, %1'inin (9) de ana babadan ayrı yaşadıkları saptanmıştır.⁶³

Yukarıda anlatılan kalıtsal nedenlerde, Dugdale'nin "*Jukes Ailesi*" örneği dikkate alındığında, her çocuk genetik olarak, eğer suç işlenen bir ailede doğmuş ise, suç işleyebileceği teorisi, eksik bir bakış açısına neden olmaktadır. Ancak çevresel nedenler başlığı altında, aileden kaynaklanan nedenler kısmı birçok kaynak tarafından kullanıldığı için alınmış olsa da "sosyal bilimciler suçluluğun öğrenilmiş bir süreç olduğunu" kabul etmektedirler. Bu görüşü savunan bilim insanları suçluluk davranışının ilk çocukluk dönemlerinde geliştiğini ve yaşam boyu devam ettiğini belirtmektedir.⁶⁴

Çocuk özellikle hayatının ilk yıllarında aile bireylerini rol model almayı tercih ettiği için, ailede suç işlemiş kişilerin veya suça meyilli bireylerin bulunması, çocuğun suça itilmesinde oldukça etkili olduğu düşünülebilir. Çünkü ailede ana babanın veya sadece birisinin suçluluğu ile çocuğun suç işlenmesi arasında anlamlı ilişkiler çıkmaktadır.

Çocuk suçluluğunun açık nedenlerinden bazılarının, ailenin ekonomik durumunun iyi olmaması, aile bireylerinin eğitiminin olmaması, aileye mensup kişilerden bazılarının suçlu olmaları, alkol ve kötü ahlaki durumlar olduğu kabul edilebilir.

Sonuç olarak, bireyin toplumsallaşmasını sağlayan ilk kurum olan ailenin, çocuğa gelişim sürecinde önemi büyüktür. Ailedeki duygusal ve toplumsal etkileşim yetersizliği, çocuk için kötü modellerin bulunması bu kurumun olumsuz uyarı kaynağı olmasına neden olmaktadır.⁶⁵ Bu yüzden aile içi ilişkinin uyumlu olması, çocuğun suça yönelmesini önlemek bakımından çok önemlidir.

1.3.3.2. Okul

Okul, çocuğun eğitime başlamasıyla birlikte, çevreye uyum konusunda sosyal olarak ilk adımını attığı, başarı ve gelişimiyle toplumda olumlu iletişim kurduğu ortamdır. Çocuğun ilk sosyal deneyimlerini elde ettiği ve öğrendiği yer olan okul, çocuk suçluluğunu yok edici bir kurum olarak kabul edilmektedir. Eğitim ve öğretim çocuğun toplumsallaşmasına katkıda bulunmaktadır. Okulun toplumsallaştırma işlevini yerine getirememesi halinde ise, çocuğun başarısı, gelişimi, çevresine uyumu ve ruh sağlığı olumsuz şekilde etkilenecektir. Yapılan araştırmalarda okullarda verilen yanlış, eksik ve

⁶³ Ayaz, s. 189.

⁶⁴ Yavuzer, s. 146-147.

⁶⁵ Yavuzer, s. 161.

yetersiz eğitimin çocuk suçluluğunu da içine alan birçok sorunun kaynağı olabileceği belirtilmiştir.⁶⁶

Yapılan bir araştırmaya göre, 214 suçlu çocuktan %23,3'ünün ortaokul düzeyinde öğrenim gördüğü, lise ya da yükseköğrenim görmüş çocuğun bulunmadığı tespit edilmiştir. Suç işlemiş çocukların okul başarısı incelendiğinde ise, %52,8'inin sınıfta kalmış olduğu görülmüştür.⁶⁷

Okul yaşamında çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini açıklama imkânı verilmesi önemlidir. Kendilerine değer verildiğini hisseden ve okul ilişkisini etkileyen konularda fikirleri alınan öğrenciler okul ortamına saygı duyarlar. Eğer öğrencilerin okulu sahiplenmeleri ve okula karşı sorumluluk duymaları bekleniyorsa, okulda her gün onları etkileyecek kararlara katılımları sağlanmalıdır. Bu katılımın sağlıklı bir biçimde gerçekleşmesi için çocuklar açıkça bilgilendirilmelidir. Çocuklara danışılarak, onların algılarını ve bilgilerini dikkate alarak şeffaf ve etkili çözümler üretmek çocuğun okula karşı ilgisini geliştirmek mümkündür.⁶⁸

Okul, öncelikle çocuğun fikri olarak, ikinci olarak manen gelişmesini sağlayacak, ona toplum hayatının gereklerini öğretecek bir düzen içinde çalışma alışkanlığı verecek, nihayet onun zamanını faydalı şekilde alarak kötü yollara girme şansını azaltacaktır. Okul bu fonksiyonlarda gereği gibi başarı sağladığı takdirde, çocuk suçluluğunun önemli bir faktörü ortadan kalkmış olacaktır.⁶⁹

Sonuç olarak, okulun çocuk hayatındaki düzenleyici rolü çok önemlidir. Okul, bir sosyal kurum olarak gerektiğinde bir aile veya yakın çevrenin veremediği olumlu iletişim ortamını hazırlayan ve bu boşluğu dolduran bir kurumdur. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere okulun suçluluk problemini çözmede tek başına etkili olamayacağı, ancak çocuğun suça yönelmesini önlemede olumlu bir adım olabileceği kabul edilmelidir.

1.3.3.3. Akran (Arkadaş) Grubu

Çocuklar, kendilerine toplumda yer bulabilmek ve kabul görmek için küçük yaşlardan itibaren arkadaş edinme ihtiyacı hissederler. Çocuk suçluluğu açısından bakılacak olursa, yetişkinlere nazaran tek başına hareket etmeyerek organize bir şekilde

⁶⁶Yavuzer, s. 162.

⁶⁷Yavuzer, s. 163-164.

⁶⁸Akyüz, s.58.

⁶⁹Gölcüklü, s. 37.

çete veya gruba dâhil olan çocuklar, psikolojik olarak kendilerini gibi olan gençler ile birlikte hareket etmektedir.

Ergenlik döneminin kendini arama, kurulu düzene başkaldırma, belirsizlikler ve çelişkiler içinde bulunan çocuklar kendilerini destekleyecek, değerlerini paylaşacak ve özdeşleşebilecek bir arkadaş grubunun özlem ve ihtiyacı içerisinde olurlar. Bu nedenle, otoriteye başkaldırma eğilimi gösteren bu çocuklar belirli bir arkadaş grubuna katılarak, bu grupta sosyal kabul görme ve statü sahibi olmak için grup dayanışmasına gereksinim duymaktadırlar. Bu şekilde genç yaş grubundan oluşan çocuk çeteleri meydana gelmektedir. Çeteden güç bulan çocuklar kural dışı davranarak daha rahat suç işleyebilmektedirler. Son yıllarda çocukların gruplar halinde suç işleme oranlarının arttığına ilişkin istatistiki bilgiler bulunmaktadır. Okula devam etmeyen veya kırsal alanlardan kentlere göç etmiş çocukların çevreyle uyum sağlamaları diğer çocuklara oranla daha zor olduğundan sosyal dayanışmaya ve arkadaş gruplarına daha çok ihtiyaçları olmaktadır. Bu nedenle okuryazar olmayan çocuklarda grup halinde suç işleme eğilimleri diğerlerine göre daha fazla olmaktadır.⁷⁰

Ekonomik düzeyi düşük ve gecekondulaşmanın yoğun olduğu yerdeki gençler ele alındığında, çete bilinci yani arkadaş çevresi ile birlikte hareket etme kolaylığı, okula devam etmeme, belki de ait olduğu sosyal çevreden kopmadan belirli bir bölgede tanınma isteği ile suç işleme konusunda kolayca benimsenen alışkanlıklar nedeniyle suç işleme eğilimi gerçekleşmektedir.

Göç ederek gecekondulaşma bölgesine yerleşen ebeveynleri ile çocukların şehirde yetişmeleri sebebiyle oluşan değer ve ahlak yargılarındaki farklılığın çatışmaya dönüşmesiyle, çocukları da yine kendi akran grubunda rahatça kabul görmenin rahatlığıyla, sosyolojik veya psikolojik nedenlerle suç işleme algısını kolaylaştırmaktadır.

Çevreden bağımsız bir kişilik geliştiremeyen çocuk, yaşadığı çevrede kabul görme ihtiyacıyla arkadaşlık ilişkisi kurabilir. Ancak çocuk, arkadaş grubunda kalabilmek için hissettiği baskı ile suç işlemeye yönelerek, ileriki yaşları içinde suç işlemeyi alışkanlık haline getirebilir.

Sonuç olarak, çevresel etken olan akran grubunun tek başına çocuğun suç işlemesine etkili olmayacağı düşünülse de arkadaşlarının suça eğilimli olup olması, okula gitmemeleri, yaşadıkları yer, bağımlılık yapan alışkanlıklara sahip olması gibi

⁷⁰İsmail Hamit Hancı, **Çocuk/Ergen Suçluluğu, Adli Tıp ve Adli Bilimler**, Seçkin Yayınevi, İstanbul 2002, s. 242.

nedenlerin olması, akran grubunun tehlikeli olabileceğini düşünmeye sevk eden nedenlerdir.

1.3.3.4. İş Ortamı

Çocuğun toplumsallaşma sürecini engelleyen faktörlerden biri de, çocuğun okul yaşamı süresince veya bu süreci kesintiye uğratacak biçimde küçük yaşta iş yaşamına katılmış olmasıdır.⁷¹ İş ortamına giren bir çocuk, bir yetişkinin devamlı bakım ve eğitiminden yoksun kalmaktadır. Bu nedenle, davranışlarının doğru veya yanlış olduğuna kendisi karar vermek zorundadır. Buna bağlı olarak iş ortamında, çocuğun model olarak alabileceği kişilerin özellikleri de çocuğun karakter oluşumu için çok önemli husustur. Ayrıca, iş yaşamının getireceği ekonomik özgürlük, kendisinin denetimden yoksun bırakmasına neden olabilir. Aile denetiminden uzakta bir işte ve sokakta çalışan çocuklar, uyuşturucu, uçucu madde, alkol kullanma ve sapma gibi davranışlara karşı korumasız bırakılmaktadır.⁷²

Ailenin ekonomik düzeyinin çok düşük olması, ailede yaşayan bireylerin fazla olması ve geçim sıkıntısı sebebiyle, okula hiç gitmeyen veya okulu yarım bırakmak zorunda kalan çocuk, küçük yaştan itibaren çalışmak zorunda kalarak pedagojik olarak kendisini tamamlamadan çocuk işçiliği ile tanışmış olmaktadır.

Ayrıca, çocuğun küçük yaştan itibaren yetişkinlerin bulunduğu iş ortamı ile tanışmış olması onun ekonomik, cinsel, duygusal olarak istismar edilmesini kolaylaştırabilmektedir. Korumasız bırakılarak çocuğun hayatın olumsuz yönleri ile daha erken tanışmasına sebep olunmaktadır. Ya da çalıştığı ortamdaki kültür düzeyi düşük olan yetişkinleri örnek alıp, kendisine model olarak seçebilen çocuk eğitime devam etmeme, madde kullanımı, suç işleme olgusunun oluşumu, vb. nedenlerin dolaylı olarak çocuğun suç işlemesinde iş çevresinden etkilenmesine neden olmaktadır.

1.3.3.5. Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları ile çocuğun suç işlemeye yönelik eylemler arasında doğrudan bir ilişki olduğunu düşünülme de kitle iletişim araçlarının, çocuğun suçluluğuna dolaylı etkisi olduğu kabul edilmelidir. Medyanın abartılı bir şekilde

⁷¹Polat, s. 425.

⁷²Nejat Akalın, **Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Öğelerinin Etkisi. 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı**, 1.Basım, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul 1999, s. 53.

suçluluk konusunda haberler vermesi ve haberlere verilen tepkilerle toplum üzerinde belirleyici ve yönlendirici etki kurması medyanın olumsuz etkisidir. Daha kırılgan olan çocuklar için bu etki daha fazla ve belirleyici olmaktadır.

Televizyonda yayınlanan ve oldukça yaygın olarak izlenen suç ve şiddet içeren dizi-filmleri izleyen çocuklar, gerçek dünyadaki algıyı ayırt edemeyerek taklit etme, kabul görme, beğenilme olgusunun onlar olduğunu kabul edebilir. Eğitici olarak çocukların gelişimine uygun programların olmayışı, yetişkin ve çocukların izlediği programlarının aynı olması da yine kitle iletişim araçlarının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerinden biridir.

Kitle iletişim araçlarının suçluluğu yaygınlaştırmak konusundaki etkileri, suç tekniğini öğretmek, suçu olağan, çekici hatta heyecanlı, yararlı bir faaliyet olarak gösterme şeklinde olabilir. Kitle iletişim araçları ayrıca suçluya saygın bir kişilik vererek, suçluyu cana yakın, sempatik bir kişi olarak sunmakta, adaletten kurtulmanın kolay olduğunu telkin etmekte, adalet mekanizmasını ve polisi gülünç şekillerde göstererek, suç işlemenin adeta reklamını yaparak gençlik çağındaki çocukların yanlış modeller benimsemelerine neden olmaktadır.⁷³

Sonuç olarak, teknoloji ile birlikte hızla gelişen ve yaygınlaşan kitle iletişim araçlarından uzak kalmak mümkün değildir. Ancak çocuklar bakımından görsel ve yazılı medyanın toplumsal ve kültürel yararı olan bilgi ve belgeyi yaymayı amaçlaması, çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için yönlendirici önlemler alınması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

1.3.3.6. Göç

Göç, ekonomik, toplumsal veya siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden veya yerleşim yerinden başka bir ülkeye veya yerleşim yerine gitmesi, taşınması olarak tanımlanmaktadır.⁷⁴

Sanayileşme ile birlikte kırsaldan kente yapılan yoğun göçler aralıksız bir şekilde devam etmesiyle artık göç olgusunu sadece tarımda makineleşme ile tarım hayatının son bulması olarak değerlendirilmediği, ekonomik nedenlerin yanı sıra, coğrafi nedenler, mevsimlik göç olgusu, kentlerdeki konforlu yaşam düşüncesi ve iş imkânları da düşünülebilir. Ancak son zamanlarda büyük göç dalgalanmasına neden olan savaşlar,

⁷³Sevük, s.57.

⁷⁴Türk Dil Kurumu Sözlüğü, s. 769.

özellikle de iç savaşlar dolayısıyla yaşanan göç olgusu dinamik bir şekilde gündemdeki yerini korumaktadır. Bunun son dönemdeki en tipik örneği, Suriye içsavaşı nedeniyle yaşananlar gösterir.

Kentteki yaşam koşullarının zorluğu, kırsal alandan kente göç eden nüfusun gecekonduculara yerleşerek yaşamasına yol açmaktadır. Gecekondu bölgeleri, büyük kentlerin kenarında kurulu, düşük toplumsal ve ekonomik düzeydeki nüfusun yaşadığı mahalleler olarak kabul edilmektedir. Gecekonduca yaşayan ailelerin, kentin modern ailelerinden farklı bir kültür yapısı bulunmaktadır. Gecekondu ailesi kırsal bölgenin geleneksel değerlerine bağlı olup, kent değerlerini yadırgamaktadırlar. Kentteki gelenek ve görenekler, kırsal alandan kente göç eden ailelerin gelenek ve göreneklerine uymamaktadır. Çocuklar kent yaşamında daha özgür olmak istemekte; ancak baba, otoritesini yitirmekten korktuğundan çocuk üzerinde daha çok baskı yapmaktadır. Göç eden çocuklar eğitim olanaklarından da ailelerinin ekonomik sorunları nedeniyle yeterince yararlanamamakta ve kendilerini para kazanma çabası içinde bulmaktadırlar.⁷⁵ Bu da çocukların ihmal edilmesine neden olmaktadır.

Kırsal alandan kente gelenler eski davranış ve alışkanlıklarını, örf ve âdetlerini de birlikte getirmektedirler. Göç edenlerin bazıları şehirle bütünleşirken bazıları şehirde ayrı gruplar meydana getirerek, şehir yaşamına iyice yabancılaşmaktadırlar. Göç nedeniyle yaşanan kültür çatışması ise, göç edilen yere uyum sağlayamayan genç kuşakları etkilemektedir. Kente ailesiyle birlikte ya da tek başına gelen çocuk, yeni çevresinde farkına vardığı heyecanlı, serüvenli, renkli bir hayatın içinde olmak isteyerek bu hayatı elde etmeye çalışacaktır.

Gençlerin kentte düşlemiş oldukları eğlence, macera, şöhret ve zenginlik beklentisinin yanında yetersiz eğitim ve yetenek eksikliği gibi nedenlerle arzuladıkları iş ve geleceği elde edemeyeceği düşüncesine kapılmaktadır. Ayrıca kentte değişen geleneksel aile törelerinin çocuğu koruyan yaptırım gücünün zayıflaması, ailenin sosyal kontrol fonksiyonunu yerine getirebilecek başka kurumların olmaması nedeniyle suç işlemeye daha kolay yönelmesine sebep olmaktadır.⁷⁶

Yurt dışına yapılan göçler de çocuk suçluluğu bakımından önem taşımaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), yurt dışına yapılan göçü “*sosyolojik saatli bomba*” olarak nitelendirmektedir. Yapılan araştırmalarda yurt dışına göç eden çocukların suç

⁷⁵Yavuzer, s. 215-216.

⁷⁶İsmail Hamit Hancı, “Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara -İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”, **Hekim ve Yaşam, İzmir Tabip Odası Bülteni**, Mayıs-Haziran, S. 6, İzmir 1999, s. 24-28.

işleme oranının arttığı ortaya çıkmıştır. Uzmanlar ev sahibi ülkelerin bu duruma önlem almadıkları takdirde çocuk suçluluğunun kitlesel şiddet hareketleri şeklinde gerçekleşebileceğini ifade etmektedirler.⁷⁷

Yurt dışına göç eden çocuklarda kültür çatışması yaşanarak kimlik bunalımı meydana gelmektedir. Özellikle ergenlik döneminde yurt dışına göç eden çocuklar, bulundukları ülkenin dilini öğrenmekte zorluk çekmekte ve ülkenin dilini öğrenemeyen çocuklar, bir süre sonra okula da devam edememektedir. Okula gidenler ise, bir süre sonra okulu terk etmek zorunda kalmakta ve çalışma hayatına atılmaktadırlar. Ancak genelde çalışma yaşamında iş bulamamaktadırlar. Okulu terk edip de, eğitim eksikliği yüzünden iş bulamayan çocuklar küçük suçlara ve uyuşturucu madde kullanmaya yönelmektedirler. Ebeveynin kendi yerel örf ve âdetlerinden kopup, sanayileşmiş kentin koşullarına uyum gösterme savaşıma içine girmesi ve çatışmalar arasında kalan çocuğun da duygusal açıdan parçalanmasına yol açmaktadır.⁷⁸

Çocuk suçluluğunun belirlenmesinde bireysel ve çevresel etkenin her biri tek başına yeterli bir neden olduğu düşünülmesi de birkaçı veya hepsi kümülatif olarak birleştiğinde özel olarak korunması gereken çocukların suç işlemesine itici bir güç olacağı açıktır. Suça sürüklenmiş çocuklar için özel bir statü yaratarak bu çocukların, yeniden topluma kazandırılması için uygulanacak bireysel ve toplumsal tedbirlerin çok iyi saptanması ve çocukları suça sürükleyen nedenlerinin bilinmesi son derece önemlidir. Kendi alanında uzman olan her bir meslek sahibinin bu nedenleri belirlemesi ve karşısına gelen çocuğa en azından kendi mesleki yeterliliği kapsamında yardımcı olması gerekmektedir. Çocukların korunması ve gelişimlerini herhangi bir örselenme olmadan sürdürmeleri, sosyal, psikolojik, fizyolojik olarak sağlıklı bireyler olmaları, ihmal ve istismara maruz kalmamaları, kendilerini ilgilendiren konularda söz hakkına sahip olmaları gibi oldukça geniş amaçlara sahip olunarak, çocuğun yetiştirilmesi ve topluma kazandırılması amaçlanmalıdır.

⁷⁷Yavuzer, s. 217.

⁷⁸Yavuzer, s. 220-221.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK VE ULUSAL HUKUKTA ÇOCUKLARIN KORUNMASI HAKKINDA MEVCUT DÜZENLEMELER

2.1. Uluslararası Hukuktaki Mevcut Düzenlemeler

2.1.1. Evrensel Metinlerde Çocuk

Tarihsel olarak bakıldığında başlangıçta, insan hakları hukukunun gelişmesinin sadece iç hukukla sınırlı bir konu olduğu kabul edilmiştir. Uluslararası hukukta ise, insan hakları, bireyin özne olarak kabul edilmeye başlanılan Aydınlanma Dönemi'nde gelişmeye başlanmıştır. Daha sonra ise, çocuk hakları, kadın hakları, mülteci hakları gibi belirli konular açısından gelişmeler yaşanmıştır.

1215 tarihli *Magna Cârta*, özgürlüklerin önünün açıldığı önemli bir belgedir. Bu belge, temel hak ve özgürlüklerin belirlenmesi, insan haklarının belirlenmeye başlaması açısından önemlidir. 4 Temmuz 1776 tarihli *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesinde* ise, doğal hukuk⁷⁹ anlayışına dayalı olarak insanın doğuştan belirli haklara sahip olduğu ve bu hakların güvence altına alınması gerektiği savunulmaktaydı. İnsanların doğuştan özgür olduğunu savunan Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi, 1789 *Fransız İnsan Hakları Bildirgesi* için de yönlendirici olmuştur. Bu Bildirge de ise, “özgürlük, eşitlik, kardeşlik” sloganı ile hareket edilmiş, insan hakları evrensel olarak ele alınıp, belirli bir zaman ve mekândan soyutlanarak, insanın sırf yaradılışından dolayı doğal haklara sahip olduğu benimsenmiştir.

1789 Bildirgesinde açıkça belirtildiği gibi, herkesin doğuştan sahip olduğu insan haklarının vardır. Bildirgeyi kabul eden Meclis, bu hakları sadece tanınıp ilan edilmiş olduğudur, yoksa meclisin bu hakları vermediğinin altı çizilmiştir. Bu bildirge, insan haklarının evrensel olması, herkese verilmesi gerektiğini ifade ederek özgürlük, mülkiyet, güvenlik haklarına her insanın sahip olması gerektiği ilan edilmiştir. Bildirgeye göre her siyasi oluşumun amacı doğal insan haklarının korunmasını sağlamaktır.⁸⁰

⁷⁹Hukuk kavramının çeşitleri: Pozitif hukuk, Mevzu hukuk, İdeal (doğal) hukuk, Tarihi hukuk, Objektif hukuk ve Sübjektif hukuk olarak ayrılmaktadır. Metinde bahsi geçen, ideal(doğal) hukuk ise, adaleti en uygun ve mükemmel şekilde karşılayacağı düşünülen hukuk türüdür. İdeal olan hukuku sağlamaya çalışır. Kemal Gözler, **Hukuka Giriş**, 9. Basım, Ekin Yayıncılık, Bursa 2012, s. 57.

⁸⁰İlyas Doğan, **İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı**, 1. Baskı, Astana Yayınları, Ankara, 2013, s. 80.

Bu bildirgelerden sonra, insanın temel hak ve özgürlükleri konusunda bilinçlenmesi başlamıştır. Bu çerçevede, yeni oluşan düzende karşılaşılan sorunlara karşılık acil ve korunmaya muhtaç çocukların haklarına ilişkin uluslararası hukuki düzenlemelerin yapılması gerektiği anlaşılmıştır. Uluslararası koruma ile çocuk haklarının desteklenmesi, bu hakların gelişmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan, uluslararası normlar tarafından geliştirilen bu hukuk normları, ulusal mevzuatları yönlendirme açısından önemlidir.

Sanayi devrimi ile birlikte, 20 yüzyılın başlarında çocukların iş hayatına girmesi çok küçük yaşlardan itibaren çalıştırılması ve sömürülmesi, çocuklarla ilgili uluslararası hukukta koruyucu önlemlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Uluslararası hukuk ile düzenleme bulan çocuk hukukunun, yetişkin bireyle farkının anlaşılması açısından önemlidir.

Bu düzenlemeler, çocuğun yetişkin bireyden farklı olduğunun dikkate alınması ve çocuğun kendine özgü özelliklerinin olduğu düşüncesi ile yapılmıştır. Ayrıca çocuğun yetişkinlerden özel olarak korunması gerektiği düşüncesi ile yapılan düzenlemeler; beslenme, barınma, sağlık ve eğitim konusunda özel olarak ilgilenilmesi, küçük yaşlardan itibaren çalıştırılarak sömürüye açık olan çocuğun ailesinden bile korunmasını gerektirmiştir.

Uluslararası hukukta çocukların korunmasına ilişkin bir örgütün kurulması düşüncesini 1894 yılında Belçikalı siyasetçi *Jules de Jeune* ortaya atmıştır. Bu düşünceye ilgi gösteren Avrupa devletlerinin delegeleri Paris'te özel bir toplantı yapmışlardır. Çocukların ve annelerin korunması alanında uluslararası bir merkez kurulması yolunda ilk resmi girişim ise, 1912'de İsviçre'de görülmektedir. Aynı yıllarda Belçika'da da benzer girişimler yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması üzerine bu alandaki çalışmalara ara verilmiştir. Savaşın bitmesinde sonra Belçika hükümetinin öncülüğü ile 1921 yılında Brüksel'de bir kongre toplanmıştır. Bu kongre "Uluslararası Çocukları Koruma Birliği" kurulması ile sonuçlanmıştır.⁸¹ Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte çocukların haklarını koruyacak uluslararası alanda bir bildirge yayımlanamamıştır.

⁸¹ Akyüz, s. 38.

2.1.2. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci Dünya Savaşından sonra kurulan Milletler Cemiyeti ilk Çocuk Hakları Bildirgesini yayınlamıştır. Bu hareket, toplumun temel taşları olan çocukların her türlü ihmal ve istismardan öncelikle korunmasını sağlamak amacıyla çocukların haklarını vurgulayarak onların her koşulda yetişkinlerden daha özel olarak ele alınmaları gerektiği düşüncesinden doğmuştur. “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” adıyla yayımlanan bu bildirme 26 Eylül 1924 yılında Milletler Cemiyeti Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir.⁸² Beş maddeden oluşan bu Bildirme, çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının uluslararası bağlamda ilk kez temel ilke olarak alındığı bir belgedir. Bir önsöz ve beş maddede oluşan bu Bildirmedeki maddeler:

1. *Çocuk bedensel ve ruhsal bakımdan doğal biçimde gelişmesine olanak sağlayacak koşullar içinde bulundurulmalıdır.*
2. *Acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalmış çocuk eğitilmeli, yoldan çıkmış çocuk yola getirilmeli, terk edilen çocuklar korunmalıdır.*
3. *Herhangi bir felaket anında öncelikle çocuğa yardım yapılmalıdır.*
4. *Çocuk hayatını kazanabilecek hale getirilmelidir ve her türlü istismara karşı korunmalıdır.*
5. *Çocuk yeteneklerini kardeşlerinin hizmetine adayacak bir ruh ve düşünce içinde yetiştirilmelidir.*

Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanan bu 1924 tarihli “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” 1928 yılında Atatürk tarafından da imzalanarak iç mevzuatımızın bir parçası haline getirilmiştir.⁸³

2.1.3. 1959 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi

Birinci ve İkinci Dünya Savaşı çocuklara büyük zararlar vermiştir ve çocuklar için Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi bulunmasına rağmen, yeteri kadar korunamamıştır.

⁸² **Çocukların Hakları ve Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, 2013, <<http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarina-dair-sozlesme>>, e.t.: 24/04/2018

⁸³ **Çocuk Hakları, İzlenme ve Raporlama**, < <http://www.cocukhaklariizleme.org/cocuk-haklarinin-tarihcesi> >, e.t.: 24/04/2018

Bu savaşlar sona erdiğinde insan hak ihlallerin üst düzeye ulaştığı ve felaketlerin yaşandığı görölmüştür. Yaşanılan bu olaylarda çocukların da daha fazla şiddet ve felakete maruz kalması Birlemiş Milletleri harekete geçirmiştir. Bunun neticesinde Birlemiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihli *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* (Universal Declaration of Human Rights) düzenlenmiştir.⁸⁴ Ancak İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, çocuk hakları konusunda ayrıntılı düzenleme içermediğı anlaşılmıştır. Bu Bildirgeye uyum sağlamak amacıyla, çocuk hakları konusunda 1924 Cenevre Bildirgesi'nin üzerinde yapılan çalışmalarla eklemeler yapılmış ve 10 maddelik Çocuk Hakları Bildirgesi hazırlanmış ve 20 Kasım 1959'da Birlemiş Milletler Genel Kurulu'nda oy birliğı ile kabul edilmiştir.⁸⁵

Bu Bildirge, çocukların yetişkinden farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özellikleri olduğu, sürekli büyüme ve gelişme gösterdiğı bilincinin yerleşmesi, çocukların bakımının bir toplum sorunu olduğu ve bilimsel yaklaşımlarla herkesin bu sorumluluğu yüklenmesi gerektiğı düşüncesi ile bu bildirge oluşturulmuştur. Çocuk haklarını konu alan ve ikinci evrensel düzenlenme olan 20 Kasım 1959 Çocuk Hakları Bildirgesi 10 ilkeden oluşmaktadır:

1. *Tüm dünya çocukları bu bildirgedeki haklardan din, dil, ırk, renk, cinsiyet, milliyet, mülkiyet, siyasi, sosyal sınıf ayırımı yapılmaksızın yararlanmalıdır.*
2. *Çocuklar özel olarak korunmalı, yasa ve gerekli kurumların yardımı ile fiziksel, zihinsel, ahlaki, ruhsal ve toplumsal olarak sağlıklı normal koşullar altında özgür ve onurunun zedelenmeyecek şekilde yetişmesi sağlanmalıdır. Bu amaçla çıkarılacak yasalarda çocuğun en yüksek çıkarları gözetilmelidir.*
3. *Her çocuğun doğduğu anda bir adı ve bir devletin vatandaşı olma hakkı vardır.*
4. *Çocuklar sosyal güvenlikden yararlanmalı, sağlıklı bir biçimde büyümesi için kendisine ve annesine doğum öncesi ve sonrası özel bakım ve korunma sağlanmalıdır. Çocuklara yeterli beslenme,*

⁸⁴İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, 2009, <http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rights_turkce.pdf>, e.t.: 24/04/2018

⁸⁵Çocuk Hakları Bildirgesi, 2016, <<https://indigodergisi.com/2016/04/cocuk-haklari-bildirgesi/>>, e.t.: 24/04/2018

barınma, dinlenme, oyun olanakları ile gerekli tıbbi bakım sağlanmalıdır.

5. Fiziksel, zihinsel ya da sosyal bakımdan özürlü çocuğa gerekli tedavi, eğitim ve bakım sağlanmalıdır.
6. Çocuğun kişiliğini geliştirmesi için anlayış ve sevgiye gereksinimi vardır. Anne ve babasının bakımı ve sorumluluğu altında çocuk, her durumda bir sevgi ve güvenlik ortamında yetişmelidir. Küçük yaşlarda çocuğu annesinden ayırmamak için bütün olanaklar kullanılmalıdır. Ailesi ve yeterli maddi desteği olmayan çocuklara özel bakım sağlamak toplumun ve kurumların görevidir. Çocuk sayısı fazla olan ailelere devlet yardımı yapılmalıdır.
7. Genel kültür ve yeteneklerini, bireysel karar verme gücü, ahlaki ve toplumsal sorumluluğu geliştirecek ve topluma yararlı bir üye olmasını sağlayacak eğitim hakkı verilmelidir. Bu eğitimde sorumluluk önce ailenin olmalıdır. Eğitimin ilk aşamaları parasız ve zorunlu olmalıdır.
8. Çocuk, her koşulda koruma ve kurtarma olanaklarından ilk yararlananlar arasında olmalıdır.
9. Çocuklar her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmalı ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamalıdır. Çocuk uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmayacak, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmayacak ve izin verilmeyecektir.
10. Çocuk ırk, din ya da başka bir ayrımcılığı teşvik eden uygulamalardan korunacaktır. Anlayış, hoşgörü, insanlar arası dostluk, barış ve evrensel kardeşlik ortamında enerji ve yeteneklerini diğer insanların hizmetine sunulması gerektiği bilinciyle yetiştirilmelidir.⁸⁶

2.1.4. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen ve uluslararası hukukta çocuk haklarını düzenleyen temel yasal metin olan ve yukarıda özetlenen bu Bildirgeler, devletler

⁸⁶Çocuk Hakları Sözleşmesi, <<https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/>>, e.t.: 24/04/2018

tarafından kabul edilen fakat bağlayıcılığı olmayan genel ilkelerdir.⁸⁷ Bu nedenle, çocuk haklarına ilişkin kapsamlı bir sözleşme yapılarak, çocuk haklarının uluslararası hukukta güvence altına alınması fikri ortaya atılmış ve destek bulmuştur. “Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” (*Declaration of the Rights of the Child*) Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 20 Kasım 1989 tarihinde oy birliği ile kabul edilerek, onay ve katılıma açılmıştır.⁸⁸

20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesinin oluşturulmasından önceki tarihsel gelişmelere bakıldığında; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından daha önce kabul edilen 10 Aralık 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile *herkes, kadın-erkek* gibi kavramların çocukları da kapsamına aldığı düşünülmüştür. Beyanname de çocukların özel olarak korunması gerektiği kabul edilmiştir. Ancak bu düzenlemelerin yeterli olmadığı, çocukların haklarını özel olarak güvence altına alan yeni bir Sözleşme yapılması gerektiğine karar verilmiştir.

20 Kasım 1989 tarihli 54 maddeden oluşan Çocuk Hakları Sözleşmesi, imzaya açılmış ve Birleşmiş Milletlere üye 193 ülkenin 191’i tarafından onaylanmıştır.⁸⁹ Sözleşmeyi imzalayan devletler, yasalarını Sözleşme ile uyumlu hale getirmekle yükümlü tutulmuşlardır. Türkiye, Sözleşmeyi 9.12.1994 tarihinde onaylamış ve Sözleşme 27.01.1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁹⁰ Türkiye, sözleşmeyi; azınlık çocuklarının dil, eğitim ve kültür alanındaki haklarına ilişkin 17, 29 ve 30’uncu maddelerine⁹¹ Anayasa ve Lozan Antlaşmaları çerçevesinde çekince koyarak kabul etmiştir.⁹²

Çocuk Hakları Sözleşmesi, altına imza atan devletleri bağlayan ve yükümlülük altına sokan bir belgedir. Bu Sözleşmeye taraf olan devletler belirtilen ilkelerle uyumlu yeni kanunlar çıkarma ve yürürlükteki kanunları bu ilkeler doğrultusunda değiştirmekle ve geliştirmekle yükümlü olmuşlardır. Taraf devletlerin Sözleşmeye uyup uymadıkları

⁸⁷Uluslararası hukukta Bildirgeler, Sözleşme/Andlaşmalardan farklı olarak devletleri bağlamayan metinlerdir.<<https://cocukmeclisi.ibb.istanbul/cocuk-haklari-sozlesmesi/>>, e.t.: 24/04/2018

⁸⁸Uluslararası,Çocuk Mevzuatı, 2013,<<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/1/uluslararasi-cocuk-mevzuati.pdf>>, e.t.: 27/04/2018.

⁸⁹Sözleşme, çocukları korumak için hazırlanan en kapsamlı ve en fazla ülkenin imzalaması açısından önemlidir. Ancak dünyada bu sözleşmeyi imzalaman iki ülke: Amerika ve Somalidir.

⁹⁰R.G, T., 27.01.1995, S. 22184.

⁹¹Türkiye'nin koyduğu ihtirazi kayıt şöyledir: "Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17., 29. ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama ve uygulama hakkını saklı tutmaktadır".

⁹²ÇocukHaklarınaDairSözleşme,2005,<http://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=48:cuk-haklarina-da-slee&catid=1:yasa&Itemid=28>, e.t.: 26/04/2018.

yine Sözleşme'nin 43'üncü maddesine göre kurulan Çocuk Hakları Komitesi (ÇHK) tarafından izlenmesi gerektiği karar altına alınmıştır.

Sözleşme'nin 44'üncü maddesine göre, Sözleşmeye taraf devletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilgili yapılan düzenlemeleri düzenli aralıklarla raporlar halinde Çocuk Hakları Komitesi'ne göndermeleri belirlenmiştir. İlk rapor, taraf devletin Sözleşmeyi onaylamasının üzerinden iki yıl geçtikten sonra verilecek, diğer raporlar ise beşer yıllık aralıklarla verilecektir. Bu raporlar kamuoyuna açık olması ve raporu veren ülkede geniş ölçüde dağıtılması gerekmektedir.

Sözleşmenin oluşturduğu, Çocuk Hakları Komitesi, çocuk haklarıyla ilgili bütün kurumlar ile özellikle Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund) kısaca UNICEF ve diğer Birleşmiş Milletler organlarıyla iletişim halindedir. Çocuk Hakları Komitesi, Sözleşmenin etkili bir şekilde uygulanarak, uluslararası işbirliğine teşvik etmektedir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul eden taraf devletlerin hükümetleri de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na öneri ve tavsiyelerde bulunabilecektir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeyi Ek Bireysel Başvuru Hakkı İhtiyari Protokolü (*Optional Protocol To The Convention On The Rights Of The Child On A Communications Procedure*) 19 Kasım 2011'de Birleşmiş Milletler Genel Kurul'u tarafından kabul edilmiştir. Protokol, uluslararası yasal bir anlaşma olarak yürürlüğe girmesi için imzaya açılmıştır. İhtiyari Protokol'ün kabulü için, gerekli olan 10 ülkenin Almanya, Arnavutluk, Bolivya, Gabon, İspanya, İtalya, Karadağ, Kosta Rika, Slovakya ve Tayland devletleri tarafından imzalanmasıyla Nisan 2014'te yürürlüğe girmiştir.⁹³ Protokolü imzalayan taraf devletlerde yaşayan çocuklar, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'ne doğrudan başvuru ile şikâyetlerini, bireysel başvurularını gerçekleştirebilir. Bundan böyle, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yaptırım gücü bulunmaktadır. Taraf devletlerin vatandaşları, iç hukuk yollarını, tükettikten sonra Çocuk Hakları Komitesi'ne başvuru yapılabilecektir.

Türkiye, çocuk haklarına verdiği önemim göstergesi olarak 24 Eylül 2012 tarihinde İhtiyari Protokolü imzalamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Dış İlişkiler Komiyonunda 29 Ocak 2014'te olumlu görüş verilerek tali komisyona gönderilmiş ve protokol, 3 Nisan 2017 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından

⁹³Çocuk Hakları İzlenme ve Raporlanma, 2014,<<http://www.cocukhaklariizleme.org/chs-bireysel-basvuru-protokolu-14-nisan-2014-itibariyle-yururluge-girdi>>,e.t.: 05/05/2018

onaylanmıştır.⁹⁴ Protokol ile ilgili başvuru usul kurallarını Türkiye’de de onaylandığında kullanılması için Türkçe’ye çevirerek ilgili resmi kurum ve kuruluşlar ile STK’ların kullanımına açmıştır.⁹⁵

TBMM’de onaylanan ve 3 Nisan 2017 itibarıyla yürürlüğe giren bu Protokol’e göre, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde ve ek protokollerinde yer alan hakların, 3 Nisan 2017 itibarıyla ihlal edilen çocuk ya da çocuklar (bireysel olarak ya da grup halinde) iç hukuk yollarını tükettikten sonra, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) gibi başka bir uluslararası soruşturma ve anlaşma prosedürüne başvurmamak şartıyla, bir yıl içerisinde Komite’ye başvuru yapabilecek. Komite’den, AİHM de olduğu gibi, geçici tedbir talep edebilmek de mümkün olmaktadır.

Sözleşmede gözetilen amaç, çocukların ihmal, istismar ve her türlü kötü muameleye karşı korunmaları için evrensel ilkelerin yerleştirilmesi olduğu için, daha sonra Ek Protokoller yapılarak, çocuklarla ilgili, çocukların korunması gereken konulara ilişkin protokoller yapılmıştır. Bu ek protokoller şunlardır: • Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisiyle ilgili İhtiyarî Protokol.⁹⁶ • Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dahil Olmamaları İle İlgili İhtiyarî Protokol.⁹⁷ • Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’nin Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyarî Protokol ⁹⁸ Çocuk Hakları Sözleşmesi, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Önsöze göre, Sözleşmeye taraf devletlerin, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca, insanların ve tüm üyelerinin, doğuştan sahip olduğu eşit ve devredilemez haklara sahiptir.

Toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını, Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve diğer uluslararası sözleşmelerde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, cinsiyet, din, dil, siyasi ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet,

⁹⁴Avrupa Birliği Sivil Düşün Programının katkısıyla Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi’nde kurulan Uluslararası Çocuk Merkezi 1999 yılında finansal güçlüklerden dolayı Fransa’daki faaliyetlerini sonlandıran Merkez, aynı yılın sonunda Ankara’da Çocuk Sağlığı Enstitüsü Vakfı bünyesinde Bilkent Üniversitesi yerleşkesine taşındı. Uluslararası Çocuk Merkezi 2004 yılında Dernekler Kanunu uyarınca dernek statüsünü almıştır, <<http://www.icc.org.tr/>> .

⁹⁵**Çocuk Hakları İzlenme ve Raporlanma**, 2014, <<http://www.cocukhaklarizleme.org/chs-bireysel-basvuru-protokolu-14-nisan-2014-itibariyle-yururluge-girdi>>, e.t.: 05/05/2018

⁹⁶R.G, T., 09.05.2002, S. 24755.

⁹⁷R.G, T., 16.09.2003, S. 25266.

⁹⁸R.G, T., 24.09.2012, S. 30027.

doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayrım gözetilmeksizin, yararlanma hakkına sahip olduklarını benimseyerek ilan edilmiştir.

Toplumun temel birimi olan çocukların gelişimleri ve esenlikleri için aile, kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirmelidir. Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler ilan edilen amaçlar ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini göz önünde bulundurarak uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde anlaşmaya varmışlardır.⁹⁹ Önsözde, Birleşmiş Milletler'nin temel ilkeleri ile İnsan Hakları Sözleşmelerine açıkça gönderme yapılmıştır. Birinci kısım çocuk haklarını düzenleyen 41 maddeden oluşmaktadır. Bu kısımda 1-2-3-5. ve 12'inci maddeleri temel ilkeleri düzenlemektedir. Anılan maddelerde ÇHS'nin temel yaklaşımları belirlenmiştir.

Sözleşme 1'inci maddesi ile, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç denilerek, 18 yaşına kadar her insanın çocuk sayılacağı belirtilmiştir. Böylece, 18 yaşından küçük, herkesi çocuk sayarak, uluslararası bir yaş sınırı da belirtilmiştir. Ancak, erken yaşta ergin olma durumunu istisna tutmuş olması ise, sözleşmenin sınırlayıcı bir tashih yaptığı anlamına gelmektedir.

Sözleşme'nin 2'inci maddesi ile, taraf devletleri için yönlendirme amacı taşıyarak, Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanıyacaklarını ve taahhüt altına almaları gerektiğini belirtmiştir. Taraf devletlerin, yukarıda sayılı kişiler için, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayrıma veya cezaya tâbi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli önlemleri almaları gerektiği belirtilmiştir. Bu madde ile çocukların her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korunması amaçlanmıştır.

Sözleşme'nin 3'üncü maddesi ile, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararını dikkate alarak gerekli bakım ve

⁹⁹Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 2013, <http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin132.pdf>, e.t.: 28/04/2018

korumayı sağlaması gerekliliği belirlenmiştir. Bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri almaları ve çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymaları belirtilmiştir. Özetle, kamusal ya da özel yardım kuruluşları, mahkemeler ve idari makamların çocukları ilgilendiren tüm kararlarında dikkat etmesi gereken hususlar belirtilmektedir.

Sözleşme'nin 5'inci maddesi ile, sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı göstermeleri için taraf devletlerin etkin usulleri de içeren koruyucu önlemlerin alınması gerekliliğinden bahsetmektedir.

Sözleşme'nin 12'inci maddesi, çocuğun herhangi bir adli ya da idari kovuşturmayaya maruz kalması halinde doğrudan, bir temsilci ve uygun bir kişi tarafından dinlenilmesinin sağlanması için iç hukuk kurallarının elverdiği oranda taraf devletlerin çaba göstererek çocuğun bu süreçlerde bir temsilci ile birlikte hareket etmesini öngörmektedir.

Sözleşme'nin 37'nci maddesi, taraf devletlerin sağlaması gereken hususların belirtilmesi açısından önemlidir. Hiçbir çocuğun, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacağı belirtilmiştir. On sekiz yaşından küçük çocuklara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası verilmeyeceği, ayrıca hiçbir çocuğun yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılamayacağı öngörülmüştür. Çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsinin yasa gereği olmasını ve başvurulacak en son yol olarak kısa süre ile sınırlı bir şekilde tutulabileceği belirtilmiştir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun, insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacağı, yetişkinlerden ayrı tutulması düzenlenmiştir. Ayrıca çocuğun, kısa zamanda yasal ve uygun diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı ve özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığının mahkeme veya diğer yetkili makam önünde ileri sürebileceğini, bu konu hakkında ivedi karar

verilmesini talep etme hakkına sahip olmasını garanti etmeleri hususları açıkça taraf devletlerin uygulaması gerektiği belirtilmiştir.

Sözleşmenin ikinci kısmın ilk hükmü olan, 42 ile 45'inci maddeleri taraf devletlere ÇHS'nin ilke ve hükümlerine uygun ve etkili araçlarla çocuklara öğretme yükümlülüğünü getirmektedir. Sözleşme'nin bu kısmında taraf devletlerin bu sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin kuruluşu ve görevi düzenlenmektedir.

Sözleşme'nin üçüncü kısmı olan 46 ile 54'üncü maddeleri ise, yürürlük ve yürütmeye ilişkin hükümleri içermektedir. Bu maddelere göre, Sözleşme bütün devletlerin imzasına ve katılmasına açıktır.

2.1.5. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Çocuk haklarının korunması ve geliştirilmesi, Birleşmiş Milletler'nin ve Avrupa Konseyi'nin üzerinde önemle durduğu ve düzenlemeler yaptığı konular arasındadır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çocuk hakları ile ilgili konuları bildireler, sözleşmeler ve genel kurallar olarak ayrıntılı biçimde düzenlemektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesini ve özellikle, bu Sözleşmenin Taraf Devletlerin yasal, idari ve Sözleşme ile tanınan diğer hakları uygulamaya geçirmelerini isteyen 4'üncü maddesini¹⁰⁰ dikkate alarak Avrupa Konseyi de Birleşmiş Milletler ilkeleri doğrultusunda, 1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesini düzenlemiştir. Sözleşme 25 Ocak 1996 tarihinde Strasbourg'da imzalanmış ve 21'inci maddeye uygun olarak 1 Temmuz 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye Sözleşmeyi 9 Haziran 1999 tarihinde imzalamış ve 18 Ocak 2001 tarihinde onaylamıştır.¹⁰¹

Bir önsöz ve 26 maddeden oluşan bu Sözleşmenin amacı, çocukların haklarının ve yüksek çıkarlarının geliştirilmesidir. Bu amaçlarla, çocukların özellikle kendilerini ilgilendiren ailevi işlemler başta olmak üzere, haklarını kullanma olanağına sahip olmaları gerektiği belirtilmiştir.

¹⁰⁰**Madde 4:** Taraf Devletler, bu Sözleşme'de tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

¹⁰¹**R.G, T.,** 01.01.2001 S. 4620.

Sözleşmenin amaç ve kapsamına bakıldığında, çocuk haklarının geliştirilmesi için çocukların görüşlerinin usulüne uygun şekilde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ailelerin çocuklarının hakları ile yüksek çıkarlarının korunmasında ve geliştirilmesindeki rolünün önemi gereği taraf devletlerin de bu koruma ve geliştirmeye iştirak etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte, anlaşmazlık olması durumunda, ailelerin sorunu bir adli mercinin önüne getirmeden bir çözüm bulmayı denemelerinin uygun olacağını gözönünde tutarak, Sözleşmede aşağıdaki hususlar belirtilmiştir.¹⁰²

Sözleşmenin 1'inci maddesine göre, uygulanma alanı ve amacı özellikle ilk üç fıkrada belirtilmiştir. Sözleşmenin 18 yaşına tamamlamamış çocuklara uygulanacağı belirtilerek diğer uluslararası sözleşmelerde olduğu gibi yaş sınırı getirilmiştir. Çocukların yüksek çıkarları için, haklarını geliştirerek, kendilerini ilgilendiren davalardan bilgilendirilmelerini ve bu davalara katılmalarına izin verilmesi sağlanmalıdır. Adli merci karşısındaki çocukları ilgilendiren davalar, özellikle çocukların ikameti ve çocuklarla şahsi ilişki kurulması gibi velayet sorumluluklarına ilişkin davalar için Sözleşmenin amaçları uygulanmalıdır.

2.1.6. Diğer Uluslararası Belgeler

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi gibi sözleşmelerin yanında, çocuk haklarını etkili biçimde korunması için sözleşmeler hazırlayan uluslararası anlamda önemli bir diğer örgüt Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansı'dır. Lahey Devletler Özel Hukuku Konferansının, çocuklarla ilgili olarak düzenlediği sözleşmelerden bazıları şunlardır:¹⁰³

- Çocuklara Karşı Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme¹⁰⁴
- Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme¹⁰⁵
- Küçüklerin Korunmasında Makamların Yetkisine Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme¹⁰⁶

¹⁰²Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 2015, <<https://www.ombudsman.gov.tr/contents/files/539a9--Cocuk-Haklarinin-Kullanilmasina-Iliskin-Avrupa-Sozlesmesi.pdf>>, e.t.: 02/05/2018

¹⁰³Adalet Bakanlığı, Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün Lahey Sözleşmeleri bölümünden alınmıştır, <<http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/lahey.html>>, e.t.: 02/05/2018

¹⁰⁴R.G, T., 06.07.1972, S. 14237.

¹⁰⁵R.G, T., 16.02.1983, S. 17961.

- Evlât Edinmeye İlişkin Kararların Tanınması, Uygulanacak Hukuk ve Yetkiye Dair Sözleşme (1965)¹⁰⁷
- Nafaka Yükümlülüğüne Uygulanacak Kanuna Dair Sözleşme (1973)¹⁰⁸
- Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme (1973)¹⁰⁹
- Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukukî Veçhelerine Dair Sözleşme (1980)¹¹⁰
- Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme (1993)¹¹¹
- Velâyet Sorumluluğu ve Çocukların Korunması Tedbirleri Hakkında Yetkiye, Uygulanacak Kanuna, Tanıma, Tenfize ve İşbirliğine Dair Sözleşme (1996)¹¹²
- Çocuk İçin Nafaka İle Aile İlişkilerinden Doğan Her Türlü Nafakanın Uluslararası Tahsiline Dair Sözleşme (2007)¹¹³
- Nafaka Mükellefiyetine Uygulanacak Hukuka Dair Protokol (2007)

Uluslararası hukukta çocuk haklarını doğrudan veya dolaylı şekilde ilgilendiren, onları korumaya yönelik çok sayıda iki taraflı ve çok taraflı sözleşmeler yapılmıştır. Bu sözleşmelerin bazıları şunlardır:

- 30 Eylül 1921 Tarihli Kadın ve Çocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Dair Sözleşme¹¹⁴
- 24 Ekim 1936 Tarihli Deniz İşlerinde Çalıştırılacak Çocukların Asgari Yaş Haddinin Tespiti Hakkında Sözleşme¹¹⁵
- 28 Mayıs 1970 Tarihli Küçüklerin Vatana İadesine Dair Sözleşme¹¹⁶
- 5 Eylül 1980 Tarihli Evlilik Dışı Çocukların Tanınmasına Dair Sözleşme¹¹⁷
- Birleşmiş Milletler Çocuk Ceza Adaleti Sistemi Hakkındaki Standart Minimum Kurallar (Pekin Kuralları)¹¹⁸

¹⁰⁶R.G, T., 25.01.2014, S. 28893.

¹⁰⁷R.G, T., 14.10.2011, S. 28084 .

¹⁰⁸R.G, T., 21.02.2014, S. 28920.

¹⁰⁹R.G, T., 16.02.1983, S. 17961.

¹¹⁰R.G, T., 04.12.2007, S. 26720.

¹¹¹R.G, T., 15.03.2009, S. 27170.

¹¹²R.G, T., 05.05.2016, S. 29703.

¹¹³R.G, T., 22.5.2016, S.29719.

¹¹⁴R.G, T., 04.02.2003, S.25014.

¹¹⁵R.G, T., 02.06.1959, S.10220.

¹¹⁶R.G, T., 30.07.1976, S. 15662.

¹¹⁷R.G, T., 21.10.2011, S. 28091.

- 14 Aralık 1990 Tarihli Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)¹¹⁹
- Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi için Birleşmiş Milletler Yönlendirici ilkeleri (Riyad ilkeleri)
- 27.01.1999 Çalıştırılmada Asgari Yaşa İlişkin 138 Sayılı Sözleşme¹²⁰
- 03.02.2001 En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanmasına İlişkin 182 Sayılı Sözleşme¹²¹

2.1.6.1. Çocuk Ceza Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Pekin Kuralları)

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nde de gösterdiği gibi, genç insanların haklarının korunmasına ve geliştirilmesine önem verildiği dikkate alınarak, Birleşmiş Milletler Kongresi'nde çocuk suçluluğunun önlenmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası yaklaşımlar ve stratejilerin işlenerek, hazırlanan taslak raporlarının metin halinde getirilmesi ile bu asgari kurallar hazırlanmıştır.

Bu asgari kurallar, 26 Ağustos - 6 Eylül 1985 tarihleri arasında Milano'da yapılan Suçların Önlenmesi ve Suçlulara Muamele 7. Birleşmiş Milletler Kongresi'nde alınan kararlar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları -Pekin Kuralları, Genel Kurul'un 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir. Bu kurallar önsöz ve altı bölümden oluşmaktadır.¹²²

Genel ilkeler kısmında belirtilen temel görüşler Pekin Kuralları'nın 1.2'inci maddesi ile, kuralları kabul eden taraf ülkelerin, çocukların istismara açık olmaları nedeniyle, onlara toplum içinde yararlı bir yaşam sağlanmalıdır. Çocukların suçtan ve kabahatlerden uzak bir yaşam için bulundukları koşulları iyileştirmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yine bu kurallarda 1.3'üncü maddesine göre, çocukların yaşam refahını arttırmak amacı ile aile, gönüllüler ve öteki toplumsal gruplar yanında okullar ile diğer kurumlar da dâhil olmak üzere her kaynağın elbirliği ile çalışmalarını sağlanması

¹¹⁸ R.G, T., 02.06.1996, S. 22654.

¹¹⁹ R.G, T., 02.08.2013, S. 28726.

¹²⁰ R.G, T., 19.07.1999, S. 23760.

¹²¹ R.G, T., 24.07.2003, S. 25178.

¹²² Uluslararası Çocuk Mevzuatı, 2013, <<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/1/uluslararasi-cocuk-mevzuati.pdf>>, e.t.: 02/05/2018

amaçlanmaktadır. Belirtilen kişi ve kurumlar birlikte çalışırken, gerekli özenin gösterilmesi ve çocuğun hukukla karşılaşması olabildiğince aza indirilmeli ve hukuka aykırı davranışta bulunan çocuklara etkili, hakkaniyetli ve insanca davranılması sağlanılmalıdır. Yani bu düzenlemeler ile çocuklara yönelik yapıcı bir sosyal politikanın, başka şeylerin yanı sıra, çocuk suçlarının ve çocuk suçluluğunun önlenmesindeki önemli rolüne işaret edilmektedir.

Temel nitelik taşıyan bu ilkeler, genel olarak kapsayıcı sosyal politikaları geliştirerek çocukların refah düzeylerinin mümkün olduğunca artırılması ve geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Çocukların, suç işlemekten önce bu tür bakım ve korumadan yararlanmaları ve bu kuralların uygulanmasına gerek bırakmayacak temel politikaların geliştirilerek uygulanması önerilmektedir.

Diğer uluslararası sözleşmelerde olduğu gibi bu belgede de yaş konusunda bir düzenleme bulunmaktadır. Cezai sorumluluk yaşına 4'üncü madde ile açıklama getirilmiştir. Cezai sorumluluğa ilişkin asgari yaş sınırı, tarih ve kültüre göre değiştiği kabul edilmiştir. Bu konuda modern yaklaşım, çocuğun cezai sorumluluğunun belirlenmesinde ahlaki ve psikolojik unsurlara uyumlu olarak çocuğun psikolojik ve manevi sonuçlarını kaldırmaya hazır olup olmadığını önemsemektedir. Cezai sorumluluk yaşı küçük tutulur ya da böyle bir sınır hiç konulmamış olursa, sorumluluk kavramı belirlenemez. Bu durumda, uluslararası alanda genel kabul görebilecek makul bir yaş sınırı belirlemek, çocuğun adalet mekanizması karşısındaki durumunu açıklığa kavuşturmak açısından önemlidir.

Bu ilkeler ile üye ülkelerin kendi hukuk sistemleri ile bağdaşabildiği ölçüde, çocukların işleyebileceği bir suçtan dolayı yetişkinlerden farklı davranılması gerektiğini düzenlemektedir. Özellikle çocuk suçlulara uygulanabilecek kanunlar kabul edilmeli ve çocuk adaleti alanında düzenlemeler yapılarak bu çocuklar için kurum ve kuruluşların faaliyete geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Pekin Kuralları 17'inci madde ile Yargılamada Uyulması Gereken İlkeler belirlenmiştir. Buna göre, çocuk suçluluğunda yapılacak yargılamanın esas amacı, çocuğun iyileştirilmesini ön planda tutarak, çocuk suçlulara gösterilecek tepkinin hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmasını sağlamaktadır. Çocuğun sosyal ve aile durumu, suçla ortaya çıkan zarar ya da kişisel koşullar üzerine etki eden diğer noktalar ile suçlunun verdiği zararı tazmin için gösterdiği gayret ya da sağlıklı ve yararlı bir yaşama dönme arzusu da dikkate alınmalıdır. Yapılacak yargılamalarda, çocuk suçlunun korunmasını amaçlayan tedbirlerde fazla ileri

gidilmemesi ve çocuğun haklarına zarar vermemesi için olaylara karşı verilecek tepkinin, yani belirlenen ceza ve yaptırımın iyi ayarlanması gerekmektedir.

Yine 17'inci maddeye göre, yapılacak yargılama ile çocuğun cezalandırılması değil, topluma kazandırılacak şekilde ıslahı edilmesi esas alınmalıdır. Amaç ceza verilerek çocuğun baskı altına alınması değil, tekrar suç işlememesine olanak sağlamaktır. Çocuğun kişisel özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar, çok dikkatli bir incelemeden sonra bir kuruma kapatılması en son çare olarak düşünülmeli ve bu kısıtlamaların mümkün olduğu kadar kısa olmasına özen gösterilmelidir.

Özetle, korunması gereken çocuklar bir şekilde adalet mekanizmasıyla karşılaştıklarında, en az şekilde etkilenmeleri için bu konuda uzmanlaşmış eğitilmiş kişilerle iletişim içerisinde olmaları gerekmektedir. Çocuk suçluların işleriyle ilgili her düzeydeki personel, mesleki eğitim, hizmet içi eğitim, yeniliklerin öğretilmesi gibi eğitim yöntemleri ile donatılmış olmalıdır. Çocuk adalet sisteminin uygulamasında nitelikli personel istihdam edilmesi, tarafsız ve etkili çalışmanın en esaslı unsurlarından biridir. Bu bağlamda anılan ilke, çocuk adalet sistemini uygulayan kişilerin bu fonksiyonlarını en iyi şekilde yerine getirmelerini sağlamak amacıyla eğitimi, gelişimi, meslekte ilerlemelerini temin etmek için gereklidir.

2.1.6.2. Çocuk Suçluluğun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri)

Birleşmiş Milletler tarafından, 28 Şubat - 1 Mart 1989 tarihlerinde Riyad'da toplanan Çocuk Suçluluğu Uzmanları Uluslararası Toplantısı'nda belirlenen Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi için Birleşmiş Milletler Yönlendirici ilkeleri (Riyad ilkeleri) 1990 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilmiştir. Riyad İlkeleri, önsöz ve 66 ilkedен oluşmaktadır.¹²³

Temel ilkelerin ilk iki maddesinde belirtildiği gibi, çocuk suçluluğunun önlenmesi, genel olarak suçun önlenmesinden önemlidir. Gençlerin toplumda yasaya uygun ve yararlı etkinliklere katılarak, insancıl bir yaşamı amaç edinmelerini sağlamak ve suç işlememeye yönelik bir anlayışı kazanmaları amaçlanmaktadır. Bu çabaların sonuca varabilmesi için, tüm toplumca, ergenlik çağındakilerin, kişilikleri göz önüne

¹²³Uluslararası Çocuk Mevzuatı, 2013, <<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/l/uluslararasi-cocuk-mevzuati.pdf>>, e.t.: 02/05/2018

alınarak yetiştirilmeleri kendilerini geliştirme isteklerinin hoş görülerek desteklenmesi sağlanmalıdır.

Riyad ilkeleri 5'inci maddesine göre, çocuklar için “suç önleme politikalarının” kabulü zorunludur. Ayrıca, çocuğun yetişmesinde ağır ve olumsuz bir etkiye neden olmayacak şekilde başkası için bir zarar taşımayan davranışını suçlama ve cezalandırmadan kaçınılması gerektiği belirtilmiştir. Bu politikaların içermesi gereken ögeler aynı maddede belirtilmiştir.

Eğitim konusunda, gençlerin çeşitli gereksinimlerini karşılamaya dönük olarak tüm gençlerin, özellikle “tehlikede bulunduğu” ya da “sosyal risk” durumundaki, özel bir dikkat ve koruma gereksinimi gösterenlerin kişisel gelişimleri dikkate alınmalıdır.

Suçluluğun önlenmesi için özel olarak uyarlanmış görüşler, mevzuat metinleri, idari usuller, kurumlar ve kuruluşlarla birlikte ortak hareket edilmedir. Suçu azaltmayı ve bu davranışı ortaya çıkaran koşulları somutlaştırarak çözüme yönelik yöntemler belirlenmelidir.

Bir gencin davranış ya da yöneliminin genel toplum kurallarına ve değerlerine uygun olmadığı bilincinin çoğu kez çocuğun olgunlaşma ve büyüme sürecinde kendini göstermeye başladığı ve bireylerin çoğunda ergenlik çağına geçişle bu olumsuzlukların kendiliğinden kaybolma eğilimi gösterdiğinin bilinmektedir. Bu durumdaki gençleri “yoldan çıkmış”, “topluma zararlı” ya da “topluma zarar vermeğe eğimli” olarak nitelendirmenin, cezayı gerektiren bir davranışın sistematik olarak gelişmesinde payı olduğunun bilincine varılması ve bir davranışı suçlayarak cezalandırmadan kaçınılmasını hedefleyen önlemler alınarak çözüm bulunmaya çalışılmalıdır.

2.1.6.3. Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları) 1990 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilmiştir. Havana Kuralları, Birleşmiş Milletler Genel Kurul tarafından önsözde belirtilen uluslararası belgeler¹²⁴ göz önünde bulundurarak kabul etmiştir.¹²⁵

¹²⁴Önsözde belirtilen bu belgeleri ise; İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Herkesin İşkenceye ve Diğer Zalimce, İnsanlık dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Korunmasına Dair Bildirge ile Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Gençlerin Haklarının ve Esenliklerinin Korunmasına İlişkin Diğer Sözleşmelerdir.

¹²⁵Uluslararası Çocuk Mevzuatı, <<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/l/uluslararasi-cocuk-mevzuati.pdf>>, e.t.: 02/05/2018

Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, güçsüz ve savunmasız durumları nedeniyle özel bakıma ve korumaya gereksinimleri olduğunu, haklarının ve esenliklerinin özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları süre içerisinde ve sonrasında güvencenin devam etmesi gerektiği belirtilmiştir.

Bu Bildirgenin 2'inci maddesine göre, çocukların Havana ile Pekin Kuralları'nda yer alan ilkelere ve usullere göre özgürlüklerinden yoksun bırakılacakları belirtilmiştir. Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılması, başvurulabilecek en son tedbirdir; bu tedbir istisnai hallerde ve zorunlu asgari bir süre için kullanılabilir. Özgürlükten yoksun bırakma süresinin uzunluğuna yetkili yargı makamları tarafından karar verilir, ancak bu karar çocuğun daha erken salıverilmesi ihtimalini ortadan kaldırmaz.

Bu Bildirge ile çocuğun sadece özgürlüğünde yoksun bırakılma durumunu değil salıverildikten sonra toplum içine dönmesine de değinmiştir. Bildirge'nin 79 ve 80'inci maddeleri ile toplum içine dönüş düzenlenmiştir. Yetkili makamların, çocukların toplum içinde yeniden yer edinebilmelerine yardım etmek ve çocukların toplumda karşılaşılabilecekleri zararları en aza indirebilmek için gerekli hizmetleri sağlaması gereklidir.

Bu hizmet birimleri çocuğun mümkün olduğu ölçüde toplumla yeniden bütünleşmesini kolaylaştırmak için, çocuğun salıverilmesinden sonra kalacağı uygun bir yer, iş, giysi, vb. yaşamını sürdürebileceği imkânları sağlamalıdır. Çocuk henüz tutuklu bulunduğu sırada, toplum içine dönüşüne yardımcı olması amacıyla bu tür hizmetleri sağlayan kuruluşların temsilcilerine danışılarak bu temsilciler ile çocuklar görüştürülmesi esas alınmalıdır.

İkinci bölüm kapsamında, inceleme altına alınan uluslararası hukukta günümüze kadar olan gelişmeler açıklanmaya çalışılmıştır. Ulusal/uluslararası, yasalar, sözleşmeler, kararnameler ancak uygulandıklarında bir anlam ifade etmektedirler. Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergency Fund) kısaca UNICEF'in 1993 tarihli, Ulusların Gelişmesi Raporu ile, birgün gelecek ulusların gelişmesi onların askeri ve ekonomik güçleri, yüksek binaları ile değil, orada yaşayan insanların sağlık, beslenme ve eğitim durumlarıyla, çalışmalarının karşılığında hakettikleri dengeli gelirleriyle, hayatlarını etkileyen kararlara katılım oranlarıyla, vatandaşlık ve politik haklarına duyulan saygıyla;

engellilere, güç durumda olanlara ve gelişen bedenleri ve beyinleriyle küçük çocuklarına gösterdikleri korumanın önemi ile belirlenir denilmiştir.¹²⁶

Çocuk Suçluluğunun, önlenerek ıslahı edilmesi için ulusal, bölgesel ve uluslararası yaklaşımlar ve stratejilerin geliştirilerek, tamamen çocuklara özgü hakları kapsayan hukuk kurallarının oluşturulmasının zorunluğu doğmaktadır. Günümüzde, suçluluğu önleme politikalarının kabul edilmesinin zorunluluğundan uluslararası hukukta, çocuk haklarını çeşitli yönleriyle koruyan çok taraflı birçok sözleşme yapılmıştır.

Ancak Çocuk Haklarına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ulusal hukukta değişik kanunlara, uluslararası hukukta da çeşitli sözleşmelere dağılmış çocuk haklarını tek bir çerçevede düzenlemeye çalışmış, ayrıca birçok ülke tarafından imzalanmış olması açısından son derece önemli olmakla birlikte yukarıda belirtilen sözleşmeler de göz önüne alındığına, çocuk hukukun tüm kurallarını bir metinde toplayan genel bir hukuk düzenlemesi olmadığı görülmektedir.

2.2. Ulusal Hukuktaki Mevcut Düzenlemeler

Türkiye'de çocuk haklarını koruyacak düzenlemelerin ve mahkemesinin oluşması gerektiği ilk kez 1916 yılında Necmettin Sadak tarafından “Muallim” dergisinde gündeme getirilmiştir. Cumhuriyetten sonra girilen bu yoldaki çalışmalar 1926 yılında İsviçreden iktibas ile alınan Türk Medenî Kanununda bu hususta yer alan hükümlere yer vermiştir. Medenî Kanunda küçüklerin korunması ile ilgili olarak getirilen hükümler bu konuda büyük bir adım kabul edilmektedir. Medenî Kanunda ana babası olan çocukların durumu geniş olarak düzenlenmekte, ancak ana babası olmayan çocuklar hakkında ise sadece vasî tayini ve vesayetle ilgili hükümler yer almaktadır. Yetersiz kalmasının nedeni, ana ve babası olmayan çocukların durumu ile ilgili olarak o kadar çeşitli problemler meydana çıkmaktadır ki kanundaki düzenleme bu meselelere yetmemektedir. Onun için özel mahiyetteki bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Bu amaçla 1949 yılında 5387 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkındaki Kanun” çıkarılmıştır. Bu Kanun da, yeterli olmadığı için 1957 yılında 6972 sayılı Kanun çıkarılmış ve 5387 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.¹²⁷

¹²⁶Çocuk Hakları İzleme ve Raporlanma, 2013,<<http://www.cocukhaklariizleme.org/bir-tarihce-cocuklarin-haklari-ve-birlesmis-milletler-cocuk-haklarina-dair-sozlesme>>, e.t.: 05/05/2018

¹²⁷Aydın Zevkliler, “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 1968, C.25, S. 1,<<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/335/3405.pdf>>.

Ancak Türkiye'de Çocuk Mahkemesi Kanunu ilk kez 1979 yılında çıkarılmıştır. Buna karşılık, ilk çocuk mahkemesi 1987'de kurulabilmiştir. Resmi kurumlar tarafından, çocuk konusundaki önlemlerin 19.yüzyılın ortalarında alınmaya başlandığı Türkiye'de, çocuk mahkemelerine ilişkin gelişmelerin neden geciktiği konusunda çeşitli yorumlar yapılabilir. Ancak bu konuda bazı saptamalarda bulunmak için, çocukla ilgili gelişmelere tarihsel olarak bakmak gerekmektedir.¹²⁸

Türkiye'de çocukla ilgili gelişmeleri toplumsal, ekonomik ve siyasal değişim süreçleri içerisinde, ülke açısından önemli tarihleri üç dönem içinde ele alınacaktır. Bu dönemlerin sonunda, günümüzde uygulanmakta olan mevzuat incelenecektir.

2.2.1. 1920 Yılına Kadar Olan Düzenlemeler

Çocuklarla ilgili bilinen ilk girişim, 1868 yılında kurulan “çocuk ıslahhaneleri”dir. Bu kurum, Mithat Paşa'nın girişimleri ile kurulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun tüm eyaletlerinde benzer kuruluşların oluşturulması için zamanın Dahiliye Nezareti (İçişleri Bakanlığı) tarafından bir genelge çıkarılmıştır. “Çocuk ıslahhaneleri Nizamnamesi”ne göre, bu kurumlara alınması düşünülen çocuklar tanımlanmıştır.¹²⁹

Buna göre, ıslahhaneye 12-13 yaşından yukarı olmayıp da ana babasız, öksüz yetim çocuklar, ana babasız veya bunlardan biri yoksul ya da sakat olan ve her türlü sevk ve idareden yoksun çocuklar alınır. Belirtilen koşullar dışında, istek durumunda, ana baba ve akrabası olan çocuklar da ıslah ve terbiye edilmek üzere ıslahhaneye kabul edilebileceklerdir. Ayrıca suç işlemiş çocuklardan, 13 yaşından aşağı olup irtikap, töhmet ve cinayet nedeniyle yasal olarak bir yıl ve daha çok hapsi gereken çocuklar da hükümetin resmi emriyle ıslahhaneye alınır.¹³⁰

ıslahhanede kalan çocukların, bir yandan genel eğitimi sürdürülürken, diğer yandan terzi, kundura, dabaklık, müretteplik atölyelerinde meslek elde etmeleri amaçlanmıştır. Çocuklara iş eğitimi modeline dayanan bu uygulamanın hala çocuk ıslahevleri ve bazı yetiştirme yurtlarında geçerliliğini korumaktadır. Çocuk ıslahhaneleri kurulmasındaki amaç, kimsesiz, uyumsuz ve suçlu çocukları ayırım yapmadan

e.t.: 05/05/2018.

¹²⁸ Uluğtekin, s. 44.

¹²⁹ Naci Şensoy, **Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri**, İstanbul 1949, s. 56.

¹³⁰ Şensoy, s. 56.

korunmaya, bakıma ve eğitime muhtaç olduğunun kabul edilmesi ve aynı kurumlara alınması, oldukça ileri bir uygulama olarak dikkat çekicidir.¹³¹

Sultan II. Abdülhamit tarafından, İstanbul'daki dilencileri, sokaklardaki kimsesiz çocukları ve muhtaç olan kişileri bir araya toplayıp ıslah etmek için, kuruluş masraflarını karşıladığı “Darülaceze” kurulmasını sağlamıştır. 1896 yılında İstanbul'da kurulan Darülaceze de kimsesiz çocukların korunmasında oldukça etkili olmuştur. Darülaceze, kimsesiz çocukların devletçe korunması ve eğitimini amaçlayan ilk kapsamlı uygulamadır. Günümüze kadar devam eden bu kuruluş amacına ulaşmak için hala çalışmaktadır.

Bu kuruluşların ortaya çıkmasındaki en önemli neden, Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli savaflara katılması sonucu pek çok çocuğun babasız kalması, göçmen ya da mülteci olarak ülke topraklarına gelmiş olmasıdır. İmparatorluk özellikle şehit çocuklarının korunması ve eğitimi için Maarif Nezareti'ne (Eğitim Bakanlığı'na) bağlı olarak ülkenin çeşitli yörelerinde Darüleytamlar (yetimhane-öksüz yurdu) açmaya başlamıştır. 2 Nisan 1917'de Darüleytamlar Müdüriyeti Umumiyesi Teşkili ve Müteferriatı Hakkında Kanun ile Darüleytamların mali kaynakları ve buralarda verilen eğitim tanımlanmıştır.¹³²

2.2.2. 1920 ve 1960 Yılları Arasındaki Düzenlemeler

1920 yılında kurulan Ulusal Hükümet, Osmanlı Devleti tarafından 1918'de kapatılan Darüleytamları yeniden açarak, önceden Maarif Nezareti'ne bağlı olan bu kurumu, Sağlık ve Sosyal Bakanlığı'na bağlamıştır. 5 Aralık 1922'de ise Darüleytam Yönetmeliği çıkarılmıştır. Buna göre, Darüleytamlar ders ve sanat bakımından iki gruba ayrılmış ve burada kalan çocukların geleceklerini güvence altına alınması amaçlanmıştır. Kurum daha sonra tekrardan Maarif Nezareti'ne bağlanmıştır. Bu kuruluşlar ile ilgili 1924 yılında, yeni yönetmelik hazırlanmıştır. Buna göre, Darüleytamlara kabul edilecek çocuklar beş yaşını tamamlamış olup on üç yaşından büyük olmaması gerekmekte, anasız babasız olanlara öncelik tanınacak ve kızların yirmi, erkeklerin ise on sekiz yaşına kadar bu kurumda kalabilmelerine izin verilmiştir. Ayrıca yönetmeliğe göre, öğrenim göremeyecek ve bir sanat edinemeyecek derecede

¹³¹Uluğtekin, s.45.

¹³²Uluğtekin, s.46.

sakat olanların, tedavisi olmayan hastaların ve zeka düzeyi gelişmemiş çocukların bu kurumlara kabul edilmeyecektir.¹³³

1921 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Günümüzdeki Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu'nun ilk adımı bu kurumdur. Aynı dönemde 743 sayılı Türk Medeni Kanunu çıkarılmış ve korunması gereken çocuklara ilişkin düzenlemeleri içermiştir. Ayrıca 1926 yılında 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir. Türk Medeni Kanunu'nda düzenlenen korunması gereken çocuklara ilişkin hükümlerle, Türk Ceza Kanunu arasında çelişki oluşmuştur. Türk Ceza Kanunu'na göre, özgür iradesiyle kanuna aykırı hareket eden ve bu nedenle de cezalandırılması gereken çocuğun, Türk Medeni Kanunu'na göre korunması gereken çocuk olarak düzenlenmiştir.

1949 yılında çocuk alanındaki ilk özel yasa olan 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun çıkarılmıştır. Ancak söz konusu kanun da mülga TMK ile mülga TCK arasındaki çelişkiyi gidermemiştir. Bu kanun korunmaya muhtaç çocuk kapsamında, kimsesiz çocukları görmektedir. Korunması gereken çocuk mülga TMK ile, haklarında korunma tedbirleri alınması gerekli görülen çocuk olarak tanımlanmaktadır. Sözü edilen kanun, suçlu olsun veya olmasın korunması gereken tüm çocukları açıkça tanımlamamıştır. Bu nedenle, çocuğun refahını amaç olarak kabul eden ve bu doğrultuda kurumsal gelişmelere yön veren bir kanun sayılmamaktadır. Medenî Kanunun düzenleme şekli yeterli olmadığından 1949'da 5387 sayılı "Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu" çıkarılmıştır. Ayrıca bu dönemde Çocuk Mahkemeleri Kanun Tasarısı hazırlanmış ancak yasalaşamamıştır. 5387 sayılı kanun da yeterli gelmediğinden, 1957 yılında Korunmaya Muhtaç Çocuklarla ilgili 6972 sayılı kanun çıkarılmıştır.¹³⁴

2.2.3. 1960 ve Sonraki Yıllar Arasındaki Düzenlemeler

Türkiye'de 1960'lı yıllarda, toplumsal değişim süreci ve uluslararası gelişmelerin etkisiyle, çocuklara ilişkin düzenlemelerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Anayasa da çocukların korunmasına ilişkin hükümler yer almış, yapılan kalkınma planlarında korunmaya muhtaç çocuklar ve suçlu çocuklarla ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur. 07.11.1979 tarihinde 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş ve

¹³³Uluğtekin, s.46-47.

¹³⁴Zevkliler, s.175.

Yargılama Usulü Hakkında Kanun¹³⁵ kabul edilmiştir. 2253 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 1980 yılında yürürlüğe girmesi karara bağlanmıştır. Ancak mahkemelerin kurulması için gereken hazırlıklar tamamlanmadığından yürürlüğe girmesi ertelenmiştir. Çocuk Mahkemeleri ancak 1987 yılında kurulabilmiştir. Ayrıca mülga olan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ile birlikte uygulama alanı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Ancak ne 1960'lı yıllarda, ne de daha sonrasında “korunması gereken çocuk” kavramına ilişkin bütünsellik sağlanamamıştır. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 2253 sayılı kanunda bütünsellik oluşamamıştır. Suç işleyen çocuklar hakkında, radikal çözümler bu dönemde de üretilmemiş, tersine olarak “suçlu çocuk” ve “korunmaya muhtaç çocuk” ayrımı daha çok keskinleşmiştir. Bu amaçla, 2828 sayılı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu”¹³⁶ kabul edilmiştir.¹³⁷ Ayrıca, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

2.2.4. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile Yapılan Düzenlemeler

1982 Anayasası'nın 41, 42, 50, 56, 58, 61 ve 62. maddelerinde çocuk haklarını özel olarak koruyan hükümler bulunmaktadır. Bu maddelerin dışında, Anayasa'nın kişi hakları ve ödevleri bölümünde yer alan haklardan çocuklar da yararlanırlar.

Anayasa'nın 41'inci maddesinde, ailenin ve çocukların korunması için Devletin gereken tedbirleri almasının, devlet için zorunluluk ve sorumluluk olup, koruma kararı verilebilmesi için bir suçun mağduru veya şüphelisi olması ya da bakıp gözetme yükümlülüğü olan kişilerin bu görevlerini gereği gibi yerine getirmemesi nedeniyle çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal gelişimi veya kişisel güvenliğinin tehlikede olması gerekmektedir. Yine Anayasa'nın 50'inci maddesinde, bir kimsenin yaşına ve gücüne uygun olmayan işlerde çalıştırılmayacağı ve küçüklerin özel olarak korunacağı hüküm altına alınmıştır.

Ayrıca Anayasa'nın 61/4'ncü maddesinde de korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili tedbirlerin Devlet tarafından alınacağı hükümleri yer almaktadır. Bu çerçevede Anayasa'nın 74'üncü maddesi çerçevesinde “kamu hizmetlerinin işleyişinde bağımsız ve etkin bir şikayet mekanizması oluşturmak” amacıyla 6328 sayılı kanun ile kurulan

¹³⁵R.G, T., 25.11.1979, S. 16816 .

¹³⁶Bu Kanunun adı “Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu” iken, 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı KHK'nin 35'inci maddesiyle “Sosyal Hizmetler Kanunu” şekilde değiştirilmiştir.

¹³⁷R.G, T., 27.05.1983, S. 18059.

Kamu Denetçiliği Kurumu da özellikle kamu idaresi tarafından yerine getirilen çocuğa yönelik hizmetlerin denetlenmesi bakımından oldukça önemlidir.

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, her bir çocuğun hak sahibi birer birey olarak korunması, gelişimi ve temel hakları konusunda yeni bir felsefe ve anlayışı beraberinde getirmiştir. Türkiye, Sözleşmeyi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde onaylaması¹³⁸ ile kendi iç mevzutuna dönüştürmüştür.¹³⁹ Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, çocuk haklarının uygulanması ve yaygınlaştırılması için çocuklar konusunda aile ve devletin birbirini bütünleyen sorumluluğunu vurgulaması, ailenin çocuğa karşı sorumluluğunu yerine getirememesi durumunda devletin müdahale etmesi gereklidir. Böylece çocuk bakımı ve yetiştirilmesi özel alanın konusu olmaktan çıkarak kamusal alana taşınmaktadır.

Türkiye’de çocuk adalet sistemi, son yıllarda ciddi bir gelişme kaydetmiştir. Çocuk adalet sistemi, hukuki reform süreci kapsamında, 2005 yılında kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)¹⁴⁰ düzenlenmiştir. İlgili mevzuat, çocuk adalet sistemi konusunda uluslararası ilkeleri temel alan düzenlemeleri ile çok disiplinli bir çalışma amacıyla, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerinin usul ve esaslarını ayrıca çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır.

Ayrıca çocuklarla ilgili ÇKK ile uyumlu ve yardımcı olacak şekilde yönetmelik ve tebliğ düzenlenmiştir. Bunlar: “Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik”¹⁴¹, “Danışmanlık Tedbirleri Kararlarını Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ”¹⁴², “Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği”¹⁴³ dir.

ÇKK 45/3’üncü maddesine göre, Adalet Bakanlığı, çocuk adalet sisteminde görev yapan kurumlar arasında koordinasyonu sağlamalıdır. ÇKK 1’inci madde ile amacını, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarını güvence altına almak için usul ve esasları düzenlemektir. ÇKK 5’inci maddesiyle, koruyucu ve destekleyici tedbirler düzenlenmiştir. Bu tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile

¹³⁸Türkiye’nin Sözleşme’yi imzalarken çekince koyduğuna ilişkin detaylar, yukarıda 35’inci sayfada anlatılmıştır.

¹³⁹Anayasa’nın 90’ıncı maddesine göre, iç hukuk kuralına dönüşerek, milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklılığa düşerek çıkabilecek uyumsuzluklarda bu sözleşmeler esas alınır.

¹⁴⁰R.G, T., 15.07.2005, S. 25876.

¹⁴¹R.G, T., 24.12.2006, S. 26386.

¹⁴²R.G, T., 25.10.2008, S. 27035.

¹⁴³R.G, T., 13.04.2001, S. 24372.

ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir.

Söz konusu tedbirlerin yerine getirilmesi ile ilgili olarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve yerel yönetimler, Milli Eğitim Bakanlığı, Çalışma, Sağlık Bakanlığı, kamu kurum ve kuruluşlarından söz edilmektedir. 2005 yılında Adalet Bakanlığı kurum ve kuruluşlar arasındaki koordinasyondan sorumlu iken, 2011 yılında yapılan düzenleme ile koordinasyon sorumluluğu Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na verilmiştir. Çocuk Koruma Kanunu, Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar koruyucu ve destekleyici tedbirleri yerine getirmek üzere gerekli tedbirleri alabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, ilgili bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar bu amaçla sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğine gidebilirler. Görüldüğü üzere Çocuk Koruma Kanunu çok disiplinli ve çok aktörlü bir sistemi beraberinde getirmektedir.¹⁴⁴

Çocuk Koruma Kanunu kapsamında Çocuk Adalet Sisteminde yer alan aktörler; çocuk kolluğundan, çocuk infaz kurumuna kadar çeşitli makamlardan ve bu makamlarda görev yapan kamu görevlilerinden oluşurlar. Aşağıda, çocuk adalet sisteminde yer alan aktörlerin, Çocuk Koruma Kanunu'ndan kaynaklanan rol ve sorumluluklarına değinilecektir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun verdiği görevleri, Bakanlıkların koordinasyon içerisinde yürütmesi gerektiği hükme alınmıştır. Ancak bu görevlerin içeriği, detaylı olarak "Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğin"¹⁴⁵ dördüncü bölümünde kurumların "Koordinasyon" yapısı ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Yönetmelikteki hiyerarşik yapı, merkezi ve yerel koordinasyon olarak 19,20 ve 21'inci maddelerde belirlenmiştir.

Valilik, koruyucu ve destekleyici tedbirlerin eşgüdüm halinde yerine getirilmesini sağlamak üzere kanunda öngörülen tedbir ve hizmetlerin hızlı, etkili, amaca uygun ve verimli yürütülmesini sağlamalıdır. Çocuk Koruma Kanunu Yönetmeliği'nin 20'inci maddesi İllerde valiliklerce yapılması gereken koordinasyonu belirlemiştir. Buna göre, tedbir kararlarının yerine getirileceği kurumların yapısı ve özellikleri ile tedbir kararlarını uygulayacak kişilerin tespiti yapılarak, valiliklerce mahkemeler bilgilendirmelidir. Ayrıca, çocuğun ihbarı ve SHÇEK'e teslimi ile başlayan süreçte;

¹⁴⁴ Adalet Bakanlığı, Çocuk Adalet Sistemi Çalışanları Eğitim Programı, 2013, e.t.: 24.04.2018

¹⁴⁵ R.G, T., 24.12.2006, S. 26386.

çocuğun tedavisi ve sosyal inceleme raporu ile benzeri hizmetlerin yerine getirilmesi için yer ve personel tahsisi de dahil olmak üzere gereken tüm tedbirleri almalıdır.

Yerel Yönetimler, ÇKK 6'ıncı maddesi ile, korunma ihtiyacı olan çocuğu SHÇEK'e bildirmek ve sosyal çalışma görevlilerinin çalışmaları sırasında kendilerine yardımcı olmak ve çocuk hakkında istenen bilgileri vermek ayrıca danışmanlık ve barınma tedbirlerini yerine getirmelidir.

Sağlık Bakanlığı'nın görevi ise, Korunma ihtiyacı olan çocuğu SHÇEK'e bildirmeli ve çocuk hakkında verilen sağlık tedbirlerinin yerine getirilmesini sağlamalıdır. ÇKK 45'inci maddesi uyarınca, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve bakanlığın görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak SHÇEK tarafından yapılan her türlü yardım ve destek taleplerini geciktirilmeksizin yerine getirmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı, korunma ihtiyacı olan çocuğu SHÇEK'e bildirmeli ve hakkında tedbir olarak danışmanlık, barınma ve eğitim tedbirlerini yerine getirilmesini sağlamalıdır. ÇKK 45'inci maddesine göre, çocukların rehabilitasyonu, eğitimi ve Bakanlığın görev alanına giren diğer hususlarla ilgili olarak SHÇEK tarafından yapılan her türlü yardım ve destek taleplerini geciktirilmeksizin yerine getirmelidir. Hiç eğitim almamış veya zorunlu eğitimini yarıda bırakmış, zorunlu eğitim yaşını tamamlamış olup haklarında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilen çocukların; eğitimlerini sürdürebilmelerini ayrıca iş ve meslek edinebilmeleri amacıyla gerekli önlemleri almalıdır.

Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı 15 Nolu Kararnamesi ile iki kurum birleştirilerek; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı birleştirilmiştir. Dolayısıyla bu iki bakanlığın görevleri birleştirilerek verilecektir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın görevleri; ÇKK 45'inci maddesine göre, eğitim, danışmanlık, bakım ve barınma tedbirinin yerine getirilmesini sağlamalıdır. Adli ve idari mercilerden, kolluk görevlilerinden, sağlık ve eğitim kuruluşlarından ve sivil toplum kuruluşlarından ve kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı hemen yapmalıdır. ÇKK 7'inci maddesi gereği, çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı uygulanmasını çocuk mahkemesinden istemelidir. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı alınması gereken hallerde Çocuk Hakkında Yönetmeliğin 21'inci maddesine uygun olarak sosyal inceleme raporu hazırlamak, talep yazısı ekinde mahkemeye veya çocuk hakimine sunmak ve raporunun bir örneğini soruşturmayı yapan Cumhuriyet savcılığına göndermek. ÇKK 8'inci maddesi uyarınca, tedbirin kaldırılmasını, süresinin uzatılmasını veya değiştirilmesini

çocuk hakiminden talep etmelidir. ÇKK 10'uncu maddesine göre, kendisine intikal eden olaylarda gerekli önlemleri derhal alarak çocuğu, resmi veya özel kuruluşlara yerleştirmelidir. ÇKK 31'inci maddesine göre, çocuğun korunma ihtiyacı içinde bulunduğu bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin, çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren nedenlerin varlığı halinde, çocuğu derhal kolluktan teslim almalıdır. Koruyucu ve destekleyici tedbirlerin yerine getirilmesinde kurumların koordinasyonunu sağlamak, koordinasyonun sekreteryasını yürütmek ve merkezi koordinasyon toplantılarını organize etmelidir.

2.2.5. Ulusal Mevzuatın Değerlendirilmesi

Uluslararası düzenlemelerin yanında her ülke ulusal mevzuatında çocukların korunmasına yönelik birtakım düzenlemeler yapmaktadır. Türkiye'de çocukların korunmasına yönelik düzenlemelerin temelini ise Anayasada yer alan hükümler oluşturmaktadır. Anayasanın 41'inci maddesinde “devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar” denilmektedir. Ayrıca “her çocuğun, korunma ve bakımdan yararlanma, yüksek yararına açıkça aykırı olmadıkça, ana ve babasıyla kişisel ve doğrudan ilişki kurma ve sürdürme hakkına sahiptir ve “devlet, her türlü istismara ve şiddete karşı çocukları koruyucu tedbirleri alır.” denilerek devletin bu sorunlara karşı gerekli tedbirleri alması gerektiği vurgulanmaktadır. Anayasa'nın 61'inci maddesinde “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır.” denilerek korunmaya muhtaç çocukların rehabilite edilerek tekrar aileleri ve topluma kazandırılmasının önemi vurgulanmıştır.

Çocuk Koruma Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte, suça yönelmiş çocuklar için koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri kurulmuştur. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, yalnızca kurum bakımına muhtaç çocukları değil, bütün çocuk nüfusunu korumayı hedeflemektedir.

Çocukların korunmasına ilişkin günümüze kadar birçok olumlu politika ve proje hayata geçirilmiştir ancak ileriki yıllarda bu doğrultuda politikalar oluşturulurken yalnızca çocuğun sorun olduğu zamana odaklanılmadan, onların eğitim, sağlık, çalışma hayatında ortaya çıkan, aile içi şiddet ve istismar, suça ve madde bağımlılığına itilme gibi sorunlar gözetilerek bütüncül bir politikanın hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu

politikaların “çocukların insan hakları”nı yani çocuk haklarını temel alması Çocuk Hakları Sözleşmesini onaylayan devletler için ise bir zorunluluktur. Öte yandan günümüzdeki eğilim temel çocuk haklarının ötesinde standartlar geliştirerek daha sağlıklı ve mutlu çocuklar ve gelecekte daha sağlıklı ve mutlu toplumlar meydana getirmek yönündedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARA ÖZEL YARGILAMA USULLERİ VE ÇOCUK MAHKEMELERİ

3.1. Çocuk Mahkemeleri

3.2. Genel Olarak

Çocuk kavramının tarihsel gelişimine bakıldığında, yetişkinlere göre belirlenen ceza normlarının çocuklar için yetersiz ve eksik kaldığı görülmüştür. Çocuk gelişimini sürdüren bir varlık ve yetişkinlere göre daha fazla öğrenme kapasitesine sahip olduğundan daha kolay rehabilite edilebilir. Ayrıca çocuğun özel koşulları ve gereksinimleri dikkate alındığında, yetişkinlerin tabi olduğu katı ve cezalandırıcı işlemlerden uzak durularak, haklarında kendilerine özgü bir yargılama karşılaşması sağlanmalıdır.

Çocuk suçluluğunun sebeplerinin anlaşılması ve çocuk suçluluğunun denetim altına alınması için çocuk adalet sisteminin en önemli halkalarından birisi olan uzmanlaşmış çocuk mahkemelerinin kurulması gerektiği anlaşılmıştır.

İlk olarak ABD, daha sonra İngiltere, Belçika, Fransa, Hollanda, Almanya ve İtalya gibi Kıta Avrupası ülkelerinde çocuk mahkemeleri kurulmuştur. 19. yüzyılın sonlarına doğru özellikle ABD ve Avrupa’da çocuk koruma cemiyetlerinde hızlı bir artış görülmüştür. Çocukların yetişkinlerden ayrı cezai müeyyideye çarptırılması gereği ABD’de 1824 yılında New York reformistlerinin çabalarıyla anlaşılmıştır. Her zaman ıslah olma ümidi bulunan genç suçlular için New York’ta bir sığınma evi kurulmuştur. Daha sonra bu türden evler açılmaya başlamıştır. 1850’lerden sonra ise bu evler biraz daha büyümüş ve kentlerin dışına taşmaya başlamıştır. Diğer örnek ise, 1899 yılında İngiltere’de yürütülen bir kampanya ile devlete, çocukları ailelerinden alabilme izni verilmesidir.¹⁴⁶

Çocuk mahkemelerinin kurulmasındaki tarihsel gelişmeye bakıldığında, ilk yasa, 1899’da ABD’nin Illionis Eyaletinde çıkarılan çocuk mahkemesi yasasıdır. Fakat çocuk mahkemelerinin tarihini doğru anlamak bakımından söz konusu yasayı ortaya çıkaran süreci iyi anlamak gerekir.

¹⁴⁶S.J. Fox, *The Early History of the Cour, The Future of Children*, Gamze Erükçü ve Emrah Akbaşı (çev.), İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.1, S.3, Ankara 2012, s.138.

Çocuk Mahkemeleri, Pekin Kuralları 1.4'üncü madde ile, gençliğin korunması ve toplumsal barışın sağlanması için ayrıntılı olarak sosyal adalet çerçevesi içinde, uygulanacak adaletin belirlenmesi ve Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları'nın 5'inci maddesi uyarınca, Avrupa Konseyi kuruluş amacında, temel görevinin insan haklarını, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü yaygınlaştırmak, ayrıca çocukların haklarını güvence altına alan ve adil yargılanmalarını sağlayan kurumların olması gerektiği kabul edilmektedir.

Bu temel yaklaşım çerçevesinde aşağıdaki başlıklarda, çocuk mahkemelerinin tarihsel gelişimini ve bu mahkemelerin hangi nedenler esas alınarak kurulduğundan bahsedilecektir.

3.2.1. Çocuk Mahkemelerinin Kurulmasını Sağlayan Nedenler

Hukuksal gelişmeleri inceleyerek, Çocuk Mahkemeleri'nin kurulmasının nedenlerini düşünsel nedenler ve sosyo-ekonomik nedenler olarak iki kısımda inceleyebiliriz.

3.2.1.1. Düşünsel Nedenler

Daha önceki bölümlerde de açıklandığı gibi, tarihsel gelişmeler ışığında, çocukluğa verilen anlam ve toplumun çocuğa bakış açısı, yaşanan sosyal, ekonomik ve kültürel gelişmeler sonucu zaman içinde değişmiştir. Ortaçağ dönemine bakıldığında, çocuğun sadece “küçük insan” olarak görülmesi benimsenmiş olup “çocukluk” kavramına özel anlamlar yükleme gereği görülmemiştir. Ancak Rönesans ve Aydınlanma döneminde, hümanist görüşün etkileri ile “insan hakları” ve “birey” olma kavramının ön plana çıkmasının etkisi ile çocukların da yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olduğu düşünülerek, çocukların durumu özel olarak ele alınmaya başlanmıştır.¹⁴⁷

Cezanın amacı, suçun önlenmesi, failin irade özgürlüğü gibi konular günümüzde kriminolojinin alanı olarak görülmeye başlanmış olsa bile geçmişte ceza hukukçuları tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmalar neticesinde ceza hukuku yaklaşımları oluşmuştur. Bu okullar, *Klasik Okul*, *Pozitivist Okul* ve *Neo- Klasik Okul* olarak üçe ayrılmaktadır.

¹⁴⁷Yusuf Solmaz Balo, **Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri, Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, 2. Basım, Legal Kitapevi, Ankara 2009, s.54.

Klasik okul, insanın özgür iradesi olduğu düşüncesinden hareketle failin kendi iradesiyle suç işlediğini savunmuştur. Pozitivist Okul ise failin özgür bir iradesi olmayacağını ve suçluluğun toplumsal nedenlere dayandığını katı bir şekilde savunmuştur. Neo- Klasik Okul, kendinden önce oluşan bu iki okulun fikirlerini uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

Klasik Okul teorisine göre, cezai sorumluluğunun şartı, kişinin eyleminin sonuçlarının kendisine isnat edilebilmesidir. Kişinin eyleminin kendisine isnat edilebilmesi için de kişinin “temyiz kudretine” ve “irade serbestliğine” sahip olması (kusurlu olması) gerekmektedir. Başka bir deyişle, irade serbestliği ve temyiz kudretine sahip olmak, bu okula göre cezai sorumluluğun şartı olmaktadır. Eğer bir insan irade serbestliğine ve/veya temyiz kudretine sahip değilse, cezai sorumluluğu da bulunmayacaktır. Bu okula göre, kusurun ağırlık derecesine göre ceza belirlenecektir.¹⁴⁸

İsnat yeteneğine sahip olan failin mutlaka cezalandırılması gerektiği, isnat yeteneği olmayan faili ise cezalandırmanın topluma bir fayda sağlamayacağından, bu kişilerin yargılayarak ceza vermenin yararsız olacağı belirtilmiştir. Bu okul, failin kişiliğini göz önüne almaması, çevresel faktörleri suç işlemeye neden olamayacağı inancı ve toplumda işlenen suçun mutlaka cezalandırılacağı inancının yerleştirme anlayışına sahiptir. Ayrıca, infazdan sonra failin topluma kazandırılması ve sosyal yaşamda yer almasını sağlayarak tekrardan suç işlemesinin önlenmesi gibi konularla ilgilenmemiş olunmaması, bu okulun eleştirilecek yönleridir.

Bu görüşün yetersiz olmasına karşın tepki olarak Pozitivist Okul kurulmuştur. İnsanın özgür iradesi olmadığını bu yüzden failin katı bir şekilde cezalandırılmaması gerektiği belirtilmiştir. Failin suçlu doğabileceğini ve çevresel faktörlerden etkileneceği ve verilecek cezasında güvenlik tedbirleri olması gerektiği savunulmuştur. Suçlunun kişiliğini ve suçluluğun nedenlerini araştırarak, çocuğun yetişkinlerden farklı olduğu belirtilmiş ve çocuk-yetişkin suçluluğunun farkı ele alınmıştır. Klasik okul teorisinden farklı olarak failin özgür iradesi ile değil de suçluluğun, toplumsal nedenlerden kaynaklandığını savunmuştur. Dolayısıyla çocuğu suça iten nedenleri belirlenirken yaşadığı çevrenin etkili olduğu ileri sürülmüştür. Sosyal adaletin uygulanarak suçluluğun azalması ve suçlunun topluma kazandırılması amaçlanmıştır. Bu okul, güvenlik tedbiri kavramını ceza hukukuna kazandırmış olsa bile, suçluluğun

¹⁴⁸Dönmezer ve Erman, s. 62-64.

bireysel nedenlerini dikkate almadan sadece çevresel faktörlerden kaynaklanabileceğini düşünmesi eksik hususlarıdır.¹⁴⁹

Neo - Klasik Okul ise ilk iki görüşü birleştirmiştir. Toplumsal yararın gerçekleşmesi için mutlak adaletin uygulanması gerektiği savunulmuştur. Faile verilecek ceza ancak adil ve topluma yararlı ise uygulanmalıdır. Failin cezalandırılması için işlenen suçtan dolayı kusurlu olması gerekmektedir. Failin kusuru ile verilecek cezanın orantılı olması ve toplum yararının bulunarak önleyici olması gerektiğini ele almıştır.

3.2.1.2. Sosyal ve Ekonomik Nedenler

Ailelerin sosyal-ekonomik durumlarının gelir eşitsizliği, işsizlik, göçler, kalabalık aile yapısı vb. sebeplerle kötü olması, çalıştırılan çocukların bir mesleki eğitimleri olmadan iş yaşamına girmesine neden olmaktadır. Denetimsiz kalarak sokaklarla tanışan çocuğun, erken yaşta topluma uyum sağlamayarak suç hayatını seçmesi ve suç işlemeye yönelmesi daha kolay olmaktadır.

Çocukların yetiştirmeleri ve gelişmeleri için aile, çevre ve toplum tarafından bu koşullar sağlanmadığında devletin, sosyal devlet ilkesi gereği “çocuk koruma politikası” geliştirerek bu olanakları çocuklara sağlaması amaçlanmıştır. Çocuklara yönelik ilginin artması, çocukların korunması yönünde ilk sosyal politika uygulamalarının da ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sosyal Politika, sanayileşme ve kentleşme nedeniyle ortaya çıkmıştır. Sosyal politikanın korumaya çalıştığı alan ise; iş kazası, hastalık, işsizlik, yaşlılık gibi sorunlara karşı işçileri korumak ve onlar için bazı önlemleri hayata geçirmek üzere alınan tedbirleri ifade etmek için ilk kez Almanya’da kullanılan bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal politika uygulamaları başlangıçta zor ve sağlıksız çalışma şartları olan işçilerin durumlarını iyileştirmeye yönelik tedbirler şeklinde ortaya çıkmış olsa da kapsamı ve uygulama alanı zamanla genişlemek zorunda kalmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı döneminde yaşanan açlık, sefalet, evsizlik gibi sorunların yanında savaş sonrası soğuk savaş döneminde ekonomik ve teknolojik gelişmenin sürdürülmesi nedeniyle, sosyal politikanın kapsadığı gruplar ve sorunlar genişlemiştir. Günümüzde sosyal politikaların kapsamı, işçilerin yanında kadınları, çocukları, yaşlıları, göçmenleri hatta çevre sorunlarını da içermektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁹Dönmezer ve Erman, s. 64.

¹⁵⁰Yasemin Mamur Işıkcı/Selma Karatepe, “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, C.7, S.1, Malatya 2016, s.72.

Sosyal devlet, maddi ve manevi anlamda zayıf kalan bireylerin, devletten sosyal yardım talebinde bulunabilme durumlarını ifade etmektedir. Dünyanın genelinde ortaya çıkan sosyal, siyasi ve ekonomik sorunlardan en çok etkilenenler de çocuklardır. Günümüzde ekonomik sorunlar nedeniyle bazı çocukların temel gereksinimleri karşılanamazken kimi çocuklar da çalışmak için sokağa itilmekte ve hatta bazıları da suça sürüklenmektedir. Diğer yandan ekonomik ve sosyal haklardan yararlanmada yaşanan dengesizlikler bu çocukların, eşit nitelikte eğitilmiş sağlıklı bireyler olarak yetişebilmelerinin önünde engeller oluşturmaktadır. Bu bakımdan sosyal devlet toplumun en zayıf kesimini oluşturan çocukların mağduriyetlerini gidermek adına ekonomik, sosyal, kültürel ve hukuki önlemleri almakla yükümlüdür.¹⁵¹

3.3. Çocuk Adalet Sistemi'ndeki Yaklaşımlar ve Çocuk Mahkemeleri İle Sosyal Hizmet Kuruluşları Arasındaki ilişki

3.3.1. Çocuk Adalet Sistemi'ndeki Yaklaşımlar

Çocuk adalet sisteminde üç yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlar; suç kontrol modeli (geleneksel yaklaşım), rehabilitasyon modeli (refah yaklaşımı) ve adil yargılanma modeli (adalet yaklaşımı)'dir.¹⁵²

Geleneksel yaklaşım ile suçu-suçluyu kontrol altına alarak, çocukların yeniden suç işlemesini engelleyerek toplumu suçlulardan koruma anlayışı benimsenmiştir. Toplumun suçlulardan korunmasında, suç ile ilk karşılaşan polise önemli görevler düşmektedir. Suça yönelen çocuğun, polis ile ilişkisindeki sürece bakıldığında, resmi işlemler yapılmadan önce polise daha çok yetki verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Suça sürüklenmiş çocukların yeniden suç işlemelerini engellemek için yargılanmaları devam ederken tutuklama tedbirinin uygulanmasını ayrıca suçu önleme amacı ile suçlunun cezasının infazı toplum içinde gerçekleştirilmemesi gerekmektedir.¹⁵³

Rehabilitasyon modelinde ise, çocuğun suç işlerken bireysel-çevresel faktörlerin etkisi olduğu uzman kişilerce bu nedenlerin tespit edilerek, suç işlemiş çocukların ıslah ile tekrar topluma kazandırılması gerektiği benimsenmiştir. Toplumun görevi suç işleyen çocukların ıslahını sağlamaktır. Suça sürüklenmiş çocukların karşılaştığı ilk adli mercinin polis ve sosyal hizmet uzmanlarının olması gerekmektedir. Rehabilitasyon

¹⁵¹İşıkçı/ Karatepe, s.73.

¹⁵²Sevda Uluğtekin, "Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet Kuruluşları", **Facultatis Decima Anniversaria M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu**, 1993, s. 314

¹⁵³Uluğtekin, s. 314.

modelinde suçun çocukta bulunan psikolojik ve sosyal sorunların bir göstergesi sonucu olduğu kabul edilmektedir. Bu sebeplerle çocuğun suçlu ya da suçsuz olduğunun araştırılmasına gerek görülmemektedir. Çünkü çocuğun içinde bulunduğu şartları sosyal inceleme raporları aracılığıyla anlamak daha önemli kabul edilmektedir.¹⁵⁴

Adil yargılama da suç işlemiş çocuğun kişisel özgürlüğüne zarar verilmeden suçun kanuni tanımı sınırlandırılarak, çocuğun aleyhinde geniş yorumlanmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu modelde amaç kişisel özgürlüklerin korunmasıdır. Çocuğun özgürlüğünü korumak ve geniş yorumlamamak için çocuk suçluluğunun kanunlardaki tanımını sınırlı olarak belirlenmelidir.

3.3.2. Çocuk Mahkemeleri ile Sosyal Hizmet Kuruluşları Arasındaki İlişki

Korunmaya muhtaç olan ve suça sürüklenen çocukların adalet mekanizması ile karşılaşmalarından itibaren korunmaları esas alınmalıdır. Çocuk mahkemeleri uygulamalarında temel amaç “çocuğun yüksek yararı” ilkesi gözetilerek yargılamanın gerçekleştirilmesidir.

Çocuğun bir şekilde adalet mekanizmasıyla karşılaşmasından itibaren ÇKK'nun uygulanmasında en büyük destek Adalet Bakanlığı'nın koordinasyonu ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir.¹⁵⁵

Türkiye’de Çocuklara Yönelik Koruyucu ve Önleyici Politikaları Değerlendirme Çalıştayı Raporuna göre, çocukların sağlıklı gelişimlerinin sağlanmasında aile ve okul başta olmak üzere tüm kişi ve kurumların önemli rolleri vardır. Aile yapısındaki değişiklikler, hızlı kentleşme, uluslararası göçler, sosyal desteğin azalması, çalışma yaşamı ve ekonomik sorunlar çocuklar üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Yasal, sosyal ve etik bir zorunluluk olarak kurumlarla birlikte, toplumdaki her bireyin, çocukların korunması konusunda üzerine düşen sorumlulukları bulunmaktadır. Çocukların sağlıklı gelişimi ve toplumsal yaşama katılımı için ilgili kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği hâlinde çalışmanın önemi vurgulanmıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁴Uluğtekin, s. 315.

¹⁵⁵Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı 15 Nolu Kararnamesi ile iki kurum birleştirilerek; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmuştur. . R.G, T., 04.08.2018, S. 30499

¹⁵⁶<https://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-ana-baslik/turkiye-de-cocuklara-yonelik-koruyucu-ve-onleyici-politikalari-degerlendirme-calistayi-raporu.pdf>, e.t.: 20/08/2018

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 5'inci maddesi ile, alınması gereken koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarından yerine getirilmesinde yardımcı olacak kuruluşlardan biri olarak sayılan sosyal hizmet kurumlarıdır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nun (SHK) 5395 sayılı ÇKK ile işbirliği gerektirecek şekilde olacağı kanunlarda açıkça düzenlenmiştir. Her iki kanunda da belirtildiği gibi bu görevler, sosyal hizmet uzmanları aracılığıyla yerine getirilecektir. Sosyal hizmet uzmanları, psikologlar ve eğitimciler bu çocuklara yardım ederek; danışmanlık, sağlık, eğitim, bakım ve barınma hakkında verilecek tedbir kararlarına uygulayarak çocuğun tekrar suça sürüklenmesini önlemek ve yeniden topluma kazandırılmasında etkili olmalıdırlar. Ayrıca bu işbirliğinin uygulanmasını belirtmek için yönetmelikler¹⁵⁷ mevcuttur.

3.4. Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş Tarzları

Tarihsel gelişmeler ışığında çocuk hakları kavramının oluşmasıyla birlikte yetişkinlerden ayrı olarak sadece çocuklara özgü mahkemelerin kurulması gerektiği anlaşılmıştır. Bu mahkemelerde görev alan hâkimlerin ve hâkime yardımcı meslek elemanlarının uzmanlaşmış olması, çocuk ve toplum açısından gereklidir.

Türkiye'de çocuk mahkemeleri kurulduğu zamandan bugüne kadar suça sürüklenmiş ve suç mağduru çocuklara yönelik hizmet vermektedir. Bu mahkemelerde “çocuğun yüksek yararı”nın sağlama amaçlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimine İlişkin Minimum Standart Kurallar ile Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunması İçin Kurallar gibi çeşitli uluslararası metinlerde geçen yargılama standartlarındaki maddeler ülke temelinde uygulamalarda çeşitli iyileşmeler sağlanması düşünülerek, suça sürüklenen veya suç mağduru çocuğun rehabilitasyon sürecini iyi geçirmesi sağlanmaya çalışılmaktadır.

Çocuk mahkemelerinde yargılamayı yürütecek hâkimlerin tek başına veya toplu mahkeme şeklinde birden fazla hâkimin görev alacağı şekilde oluşabilir.

¹⁵⁷ **R.G, T.**, 23.12.2006, S. 26386, ÇKK' na Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbirlerin Uygulanmasına Yönelik Yönetmelik

3.5. Türkiye'de Çocuk Mahkemeleri

Türkiye’de çocukların yetişkinlerden ayrı yargılanması konusundaki düzenlemeler dünyadaki diğer ülkelere göre geç düzenlenmiştir. İlk deneme 1952 yılında hazırlanmış Çocuk Mahkemeleri Kanun Tasarısı ile olmuş ancak bu tasarının yasallaşması ancak 21.11.1979 tarihinde gerçekleşmiştir.¹⁵⁸ Bu kanuna göre 5 yıl içerisinde çocuk mahkemelerinin yaygınlaştırılması planlanmış ise de 1980 yılında bu mahkemelerin kurulması bir yıl daha ertelenmiştir. 06.11.1981 tarihinden kabul edilerek çıkarılan, “2552 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu Hakkında Kanunun” getirdiği değişiklikle mahkemelerin kurulması beklenirken, olanaksızlıklar nedeniyle ancak 29.01.1987¹⁵⁹ tarihli Adalet Bakanlığı onayı ile mahkemeler oluşturularak 05.10.1987 tarihinde Ankara, İstanbul, İzmir ve Trabzon’da göreve başlamıştır. Çocuk mahkemesinin kurulmadığı şehirlerde ise suç işleyen çocuklarla ilgili davalara, suçun niteliğine göre sulh, asliye veya ağır ceza mahkemeleri bakmaya devam etmiştir.¹⁶⁰

2552 sayılı mülga kanuna göre çocuk mahkemeleri başkan ve üyeleriyle çocuk mahkemesi hâkiminin nitelikleri 2’inci maddesi ile belirtilmiştir. Bu kanuna göre illerdeki çocuk mahkemesi başkan ve üyelerinin tercih edilme şartları belirtilmiştir. Daha önce çocuk mahkemelerinde görev yapmış olmaları, 30 yaşını bitirmiş bulunmaları ve çocuk sahibi olmaları, kadro imkânlarının elverdiği oranda farklı cinsten olanların çocuk mahkemelerinde görev yapacakları belirtilmiştir.

5395 sayılı ÇKK¹⁶¹ kabul edilmesiyle, 2552 sayılı ÇKK yürürlükten kalkmıştır. Bundan sonra çocuk mahkemelerin kurulması ve görevlendirmesine ilişkin düzenlemeler yeni kanun ile belirlenmiştir. Mahkemelerin kuruluşu yeni ÇKK’nun 25’inci maddesi ile düzenlenmiştir. Suçun niteliği ve mahkemenin yapısına göre, çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemeleri kurulmuştur. Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşurken; çocuk ağır ceza mahkemelerinin ise bir başkan ile yeteri kadar üye bulunması ve mahkemenin de bir başkan ve iki üye ile toplanması düzenlenmiştir.

¹⁵⁸ R.G, T., 27.5.1987, S. 12.

¹⁵⁹ R.G, T., 21.11.1979 S. 16816.

¹⁶⁰ Gamze Erükçü ve Emrah Akbaş, Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.1, S.3, Ankara 2012, s.440.

¹⁶¹ R.G, T., 15.7.2005, S. 25876.

3.6. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Kuruluşu, Görevleri, Kişi ve Yer Bakımından Yetkisi

ÇKK, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında alınacak tedbirler ile suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanacak güvenlik tedbirlerine ilişkin usul ve esasları belirleyerek, çocuk mahkemelerinin kuruluş, görev ve yetkilerine ilişkin hükümleri kapsamaktadır.

Ayrıca ÇKK'da hüküm bulunmayan hâllerde¹⁶² 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu (TMK) 6100 Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ile 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (SHÇEK) hükümleri uygulanması ile denetim konusunda bu kanunda hüküm bulunmayan hâllerde, 5402 sayılı Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu hükümleri uygulanması düzenlenmiştir.

3.6.1. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Kuruluşu

3.6.1.1. Çocuk Mahkemeleri

ÇKK 25/1'inci maddesine göre, çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşacaktır. Çocuk mahkemeleri, her il merkezi ile bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde Hâkimler ve Savcılar Kurulunun (HSK) olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından kurulur.

İş yoğunluğunun durumuna göre çocuk mahkemeleri birden fazla daire şeklinde numaralandırılarak oluşturulabilir. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmaz. Ancak mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet Savcıları, çocuk mahkemeleri tarafından verilen kararlara karşı kanun yoluna başvurabilirler.

3.6.1.2. Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri

ÇKK 25/2'inci maddesine göre, çocuk ağır ceza mahkemesi bir başkan ve iki üye ile toplanır. Bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen yerlerde HSK'nın olumlu görüşü alınarak Adalet Bakanlığı tarafından kurulur. İş yoğunluğunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk ağır ceza mahkemelerinin birden fazla dairesi numaralandırılarak oluşturulabilir.

¹⁶²ÇKK'nun 42.m ile uygulanacak hükümler kısmı ile bu kanunlara açıkça atıf yapılmıştır.

3.6.2. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Görevleri

Çocuk mahkemelerinin görevi ÇKK'nın 26'ncı maddesine göre, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin¹⁶³ görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar. Yine ilgili maddenin 2. fıkrasına göre; çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakacağı belirtilmiştir. İştirak hâlinde işlenen suçlar, 17'nci madde ayrı tutulmak şartıyla mahkeme ve çocuk hâkimi, bu kanunda ve diğer kanunlarda yer alan tedbirleri almakla görevlidir.

5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemeleri'nin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun¹⁶⁴ bu mahkemelerin görev alanı açıkça düzenlenmiştir. Asliye Ceza Mahkemesinin görevi de ilgili kanunun 11'inci maddesi ile, kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemeleri tarafından bakılır.

Ağır ceza mahkemesinin görevi ise, ilgili kanunun 12'inci madde ile belirtilmiştir. Ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve on yıldan fazla hapis cezalarını gerektiren suçlarla birlikte kanunlarda katalog halinde sayılı dava ve işlere ağır ceza mahkemeleri bakmakla görevlidir.

ÇKK ile kurulan mahkemeler, korunmaya muhtaç çocukları ve suça sürüklenmiş çocuklar için ÇKK ve diğer kanunlarda düzenlenmiş tedbirleri almakla görevlidirler. Yeni düzenlemeyle çocuklar hakkında TMK'da düzenlenen tedbirlerin alınmasında da ÇKK ile kurulması belirlenmiş mahkemeler görevlendirilmiştir. Ancak aile mahkemeleri'nin baktıkları davalarda çocuklar hakkında da koruyucu ve destekleyici tedbir alınması gerekirse, bu kararları aile mahkemeleri alacaktır. Yani aile mahkemeleri'nde görülen davalara bağlı olmayan ve çocuklarla ilgili koruyucu ve destekleyici kararların alınması gerekli konularda aile mahkemesi görevli olmayacak ÇKK ile kurulan mahkemeler görevli olacaktır.

¹⁶³2014 yılında resmi gazetede yayımlanan TCK ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanunun **48.maddesi ile**, 5235 sayılı Kanunun 10'uncu maddesi başlığıyla birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "Sulh ceza hâkimliğinin, 10'ncü madde ile görevi belirlenmiştir. Kanunların ayrıca görevli kıldığı hâller saklı kalmak üzere, yürütülen soruşturmalarda hâkim tarafından verilmesi gerekli kararları almak, işleri yapmak ve bunlara karşı yapılan itirazları incelemek amacıyla sulh ceza hâkimliği kurulmuştur. Böylece sulh ceza mahkemesinin görevleri asliye ceza mahkemesine devredilmiştir.

¹⁶⁴**R.G, T.**, 7.10.2004, S. 25606.

ÇKK ile kurulması gereken mahkemelerin bulunmadığı yerlerde ise, bu çocuklar bakımından da aile mahkemeleri eğer o da yok ise asliye hukuk mahkemesi görevli olacaktır.¹⁶⁵

3.6.3. Çocuk Mahkemelerinin ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemelerinin Yer ve Kişi Bakımından Yetkisi

Suçların ağırlığına göre, hangi yerdeki çocuk mahkemesinin (çocuk ceza veya çocuk ağır ceza mahkemesi) görevli olduğunun tespitinin yapılmasının yanında, hangi yer mahkemesinin bölgesel-coğrafik olarak davaya bakabileceği yetki kuralları sayesinde çözümlenmektedir.

ÇKK' nın 27'inci maddesi ile, düzenlenmiş olan yetki bakımından mahkemelerin yargı çevresi; çocuk mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarına göre belirlenirken, çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresi, bulundukları il merkezi ve ilçeler ile ayrıca bunlara adli yönden bağlanan ilçelerin idarî sınırları olarak belirlenmiştir. Çocuk mahkemeleri ile çocuk ağır ceza mahkemelerinin yargı çevresinin belirlenmesine veya değiştirilmesi durumunda, coğrafi durum ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak Adalet Bakanlığının önerisi üzerine HSK tarafından karar verilir.

ÇKK 3'üncü madde, çocuk kavramının tanımını uluslararası belgelere uygun olacak şekilde düzenlemiştir. Daha erken yaşta ergin olmuş olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi çocuk olarak kabul edilmiştir. Ancak cezai sorumluluk yaşı konusunda açıkça bir düzenleme yapmamış olup bu konuyu 5237 sayılı TCK'ya bırakmıştır. Diğer kanunlara göre daha erken bir yaşta reşit olsa bile (evlenme gibi) 18 yaşını doldurmamış kişi çocuktur.

5237 sayılı TCK'nın 31'inci maddesi ile, düzenlenen yaş küçüklüğü, suça sürüklenen çocuğun fiili işlediği sıradaki cezai sorumluluk yaşını üç döneme ayırarak düzenlenmiştir. Birinci dönem çocuklar, 5237 Sayılı TCK'nın 31/1'inci maddesine göre, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olan çocukların, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılamayacağı ayrıca davranışlarını yönlendirme yeteneğinin olmadığı açıkça kabul etmiştir. Bu çocuklar hakkında kovuşturma yapılamayacağı ve ceza verilemeyeceği düzenlenmiştir.

¹⁶⁵Yusuf Solmaz Balo, **Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, 2.Baskı, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s. 352.

Bu yaş gurubu çocuklar suç işledikleri gerekçesiyle yakalanamazlar sadece kimlik tespiti için yakalanabilir ve kimliklerinin tespitinden sonra serbest bırakılırlar. Bu çocuklara, TCK'da çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği belirtilmiş ise de bu tedbirlerin neler olduğu belirtilmemiş aynı kanunun 56'ıncı madde¹⁶⁶ ile ÇKK'na atıf yapılmıştır. Bu yaş grubundaki çocuklar hakkında 5395 Sayılı ÇKK'nın 5'inci maddesinde belirlenen tedbirler hâkimin takdir yetkisine göre verilebilir. Çünkü bu çocuklar açısından tedbir uygulanması zorunlu değildir.

İkinci dönem çocuklar, 5237 Sayılı TCK'nın 31/1'inci maddeye göre, fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmuş olup, 15 yaşını doldurmamış olan çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçları algılaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip gelişmediği konusunda ayırım yapılarak ceza sorumlulukları belirlenmektedir. Suça sürüklenen çocuğun işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu birinci dönem yaş aralığında ki (12 yaşını doldurmamış) çocuklar gibi olduğu düşünülerek ceza sorumluluğu olmadığı kabul edilecektir. Ancak bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri mahkemeye takdir hakkı tanınmadan, tedbir uygulama zorunluluğu bulunmaktadır.

Suça sürüklenen çocuk, işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde, cezai sorumluluğu kabul edilecektir. Ancak verilecek cezada yaş küçüklüğü sebebiyle indirim uygulanacaktır. Suçun cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan onbir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Süreli hapis cezalarının ise yarısı indirilir ve her halde verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

5237 sayılı TCK'nın 31/3'üncü maddesi ile, üçüncü dönem yaş aralığını düzenlemiştir. Çocuk fiili işlediği sırada 15 yaşını bitirmiş, 18 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun tam olduğunu kabul etmekle birlikte, bu yaş grubundaki çocuklara indirilmiş ceza uygulaması öngörülmüştür. Verilecek cezalar, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 18 yıldan yirmidört yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis

¹⁶⁶TCK'nın 56'ıncı maddesi, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanunda gösterileceğini hüküm altına almıştır.

cezası 12 yıldan fazla olamaz. Bu yaş aralığındaki çocuklar hakkında suç işlemiş olmaları nedeniyle koruma tedbiri kuralları uygulanmamakla birlikte bu çocuklar aynı zamanda koruma ihtiyacı içinde bulunan çocuklar da olabileceğinden yine de ÇKK'nın 5'inci madde ile belirtilen tedbirler çocuk hakkında uygulanabilecektir.

TCK'nın 32'inci madde ile düzenlenen, akıl hastalığı nedeniyle, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayan veya bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneği önemli derecede azalmış olan kişiye ceza verilmeyeceği ancak, bu kişiler hakkında güvenlik tedbirine karar verileceği düzenlenmiştir. Çocuklar için uygulanacak bu güvenlik tedbirlerinin hangi kanuna göre belirlenmesinin anlaşılması önemlidir.

Buna göre, suç işleyen çocuk aynı zamanda akıl hastasıysa, çocuğun yaşına bakılacaktır. ÇKK 12'inci maddesi uyarınca¹⁶⁷ çocuk fiili işlediğinde 15 yaşını tamamlamamışsa, bu çocuk hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanacaktır. Çocuk 15 yaşını tamamlamış olup, 18 yaşını doldurmamışsa, bu çocuk hakkında TCK'nın 57'nci maddesi uyarınca akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri uygulanacaktır.¹⁶⁸

TCK 33'üncü maddesine göre, çocuğun sağır ve dilsiz olması halinde ayrı yaş gruplandırılmasına gidilmiştir. Birinci dönem yaş aralığı, 15 yaşını tamamlamamış sağır ve dilsiz çocuklardan oluşmaktadır. İkinci dönem yaş aralığı ise, 15 yaşını tamamlamış olup, 18 yaşını tamamlamamış olan sağır ve dilsiz çocukları kapsamaktadır. Son olarak üçüncü dönem yaş aralığı ise, 18 yaşını tamamlamış olup da, 21 yaşını tamamlamamış olanları kapsamaktadır.

Birinci dönem sağır ve dilsizlerin cezai sorumluluğu bulunmamakta ve bu çocuklar hakkında 12 yaşını tamamlamamış çocuklar hakkındaki hükümler uygulanmaktadır. İkinci dönem hakkında 12 yaşını tamamlamış olup da, 15 yaşını tamamlamamış çocuklar hakkındaki hükümler uygulanacaktır. Üçüncü dönem hakkında 15 yaşını tamamlamış olup da, 18 yaşını tamamlamamış olan çocuklar hakkındaki hükümler uygulanacaktır. 21 yaşını tamamlamış sağır ve dilsizlerin cezai sorumluluğunun olduğu kabul edilmiştir.¹⁶⁹

¹⁶⁷ÇKK, akıl hastalığını 12'inci madde ile, suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olması hâlinde, TCK'nın 31.maddesinin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

¹⁶⁸Mahmut Koca ve İlhan Üzülmöz, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10.Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara 2008, s. 290.

¹⁶⁹Koca ve Üzülmöz, s. 291.

3.7. Çocuk Mahkemeleri ile Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nde Görev Alan Kişiler

3.7.1. Hâkim

3.7.1.1. Genel Olarak

Çocuk Mahkemeleri'nin kurulması gerekliliği anlaşılarak uzmanlaşmış çocuk mahkemeleri kurulmaya başlanmıştır. Ancak bu mahkemelerde çocuk suçluluğuna ilişkin uzman olan hâkimlerin görev yapması adalet makamlarıyla tanışan çocuğu cezalandırmak değil, koruyarak yeniden topluma kazandırmaktır. Adil yargılama kapsamındaki hak ve teminatların uygun ve etkili bir şekilde uygulanması, çocuk adaletinin uygulayıcısı olan kişilerin niteliğine bağlıdır. Bu bağlamda polis memurları, savcılar, çocuğun yasal veya diğer temsilcileri, hâkimler, denetimli serbestlik görevlileri, psikolog-pedagog ve sosyal çalışma görevlileri gibi tüm bu profesyonellerin eğitimi büyük önem taşır.

Birleşmiş Milletler Pekin Kuralları, yasayı uygulamakla görevli makamların nasıl olması gerektiğini açıkça belirtmiştir. Pekin Kuralları 10.3'üncü maddesi ile, yasayı uygulamakla görevli makamlarla çocuk suçlunun ilişkileri daima çocuğun yasal durumunu gözetecek şekilde ve onun iyiliği ve olayın özelliğinden dolayı en az zarar göreceği şekilde gerçekleşmelidir. Ayrıca, çocuğun yargılamasında yargı dışı yola başvurulmamışsa çocuğun yargılanmakta olduğu yetkili makamlarca yapılacak yargılamanın, dürüst ve hakkaniyetle yapılması gerektiği belirtilmiştir.

3.7.1.2. Çocuk Hâkiminde Aranacak Nitelikler

ÇKK 28'inci maddeye göre, Çocuk Mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adli yargıda görevli, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet Savcıları arasından HSK tarafından atama yapılır. Yukarıda belirtilen durumlar zorunlu bir koşul değildir. Atamalarda istekli olanlar ve daha önce bu görevlerde bulunmuş hâkim ve savcılara öncelik tanınır.

Çocuk mahkemeleri ve çocuk ağır ceza mahkemelerinde görevli olan, herhangi bir nedenle görevine gelemeyen hâkimin yerine bu hâkim görevine başlayıncaya veya yetkilendirme yapılıncaya kadar o yerdeki hâkimlerden hangisinin bakacağı, birinci

fıkra da aranan nitelikler de dikkat edilerek, Adli Yargı Adalet Komisyonu Başkanı tarafından belirlenir.

3.7.2. Cumhuriyet Savcılığı

Savcılık kurumu kovuşturma aşamasında Çocuk Mahkemesi'nde görev almamaktadır. İddia makamı olan savcının, çocuk yargılamasında yer almaması yargılanan çocuğu mâhkum ettirme çabası içine girebilmesi açısından olumlu olduğunu düşünen görüşleri desteklemektedir. Ancak savcının sanık lehine delilleri de toplama ve yargıya sunma görevi nedeniyle, çocuğun kişiliğine ve gelişimine uygun tedbirlerin alınabilmesi ve suç işleyip işlemediğinin anlaşılabilmesi bakımından savcıya gereksinim olduğunu belirten görüşler de mevcuttur.¹⁷⁰

ÇKK'nun 15'inci maddesi ile, suça sürüklenen çocuğa ilişkin soruşturma işlemini çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından bizzat yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemleri kolluk aracılığıyla değil, bizzat kendisi yerine getirmelidir. Eğer gerekli görürse çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Cumhuriyet Savcısı soruşturma sırasında gerekli görüldüğünde suça sürüklenen çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir.

3.7.2.1. Çocuk Bürosu ve Görevleri

ÇKK 29'uncu maddesi ile Cumhuriyet Savcılığı'nda özel birim olarak, çocuk bürosu kurulması gerektiği belirtilmiştir. İl ve ilçe Cumhuriyet Başsavcılıkları'nda suç işlemiş çocuklar hakkındaki soruşturmayı yürütecek çocuk bürosu kurulacaktır. Kanunun atıf yapması ile hâkimlerin atanmasında atanacak kritêrler geçerli olacak şekilde, yeterli sayıda Cumhuriyet Savcısı, bu büroda görevlendirilir. Çocuk bürosu Cumhuriyet Başsavcısı tarafından görevlendirilecek Cumhuriyet Savcıları'nın gözetimi altında görev yapacakları belirtilmiştir.¹⁷¹

Çocukların, Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nin kurulduğu yerlerde suç işlemleri halinde kamu davası, doğrudan Çocuk Mahkemesi veya Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi'nde açılacaktır. Ancak illerde kurulu olan Cumhuriyet Başsavcılıkları'na adli yönden bağlı Cumhuriyet Başsavcılıkları'nın

¹⁷⁰Ulak, s. 64.

¹⁷¹Balo, s. 115.

bulundukları yerlerde Çocuk Mahkemesi veya Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi kurulmamışsa, suç işlemiş çocuklar hakkındaki soruşturma evrakı kamu davasının açılması için fezleke ile Cumhuriyet Başsavcılığı'nın adli yönden bağlı olduğu il veya ilçe Cumhuriyet Başsavcılığı'na gönderilmesi gerekir.¹⁷² Gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde, çocuk bürosunda görevli olmayan Cumhuriyet Savcıları tarafından da soruşturma işlemi yerine getirilebilir.

Çocuk bürosu Cumhuriyet Başsavcısı tarafından görevlendirilmiş olan Cumhuriyet Savcıları'nın gözetimi ve denetimi altında görev yapacaktır. ÇKK 30'uncu madde ile düzenlenen, çocuk bürosunun görevleri; suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma işlemlerini yürütmek, hakkında tedbir alınması gereken durumlarda, gecikmeksizin tedbir kararının alınmasını sağlamak şeklinde belirlenmiştir.

ÇKK 30/1'inci maddesi ile, korunma ihtiyacı olan çocuklar için, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklardan yardıma, eğitime, işe, barınmaya ihtiyacı olan veya uyum güçlüğü çekenlere ihtiyaç duydukları destek hizmetlerini sağlamak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği içinde çalışarak, bu gibi durumları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmek çocuk bürosunun görevleri arasında sayılmıştır. Cumhuriyet Savcısı soruşturmayı yürütürken korunma ihtiyacı olan çocuğu, SHÇEK'e bildirmekle yükümlüdür.

3.7.3. Kolluk

3.7.3.1. Genel Olarak

ÇHS 40/1'inci maddesine göre, suça sürüklenen çocuğa, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte ve durumuna uygun özen gösterilerek, çocuk adalet sisteminin temel ilkelerini dikkate alacak şekilde muamele edilmelidir.

Bu ilkeler, çocuğun kollukla ilk temasından başlayarak çocuk adalet mekanizmasının sonuna kadar uygulanmalı, gözlenmeli ve saygı gösterilmelidir. ÇKK, Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usûl ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte¹⁷³ (ÇKKY) kolluk içerisinde çocuklar uzmanlaşmış ayrı bir çocuk biriminin kurulması gerektiği belirtilmiştir. Bu yönetmelik 2006 tarihli olmasına rağmen, aşağıda bahsedilecek yönetmelik kollukta, çocuk birimlerinin kurulmasını 2001

¹⁷²Balo, s. 118.

¹⁷³R.G, T., 24.12.2006, S. 26386.

tarihli yönetmelik ile öngörmüştür. Mülga edilen 2253 sayılı kanun döneminde çocuk birimleri kurulması amaçlanmış ancak kanun bu birimin oluşmasını zorunlu tutmamaktadır.¹⁷⁴

İçişleri Bakanlığı tarafından, Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Şube Müdürlüğü/Büro Amirliği Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği¹⁷⁵ çıkarılmıştır. Yönetmeliğe göre, çocuklarla ilgili olarak mevzuatla verilen görevleri yerine getiren, İl Emniyet Müdürlüklerinde Çocuk Şube Müdürlüğü, İlçe Emniyet Müdürlükleri/Amirliklerinde Çocuk Büro Amirliği şeklinde teşkilat yapısı oluşturulmuştur. Sadece suça sürüklenen çocuklarla değil, sokakta yaşayan çocuk, refakatsiz çocuk, mülteci çocukları da kapsamaktadır. Bu birimde görev alacak olan görevlilerin resmîyetten arınmak için sivil olmaları ve resmi araç kullanmamaları ve çocuk psikolojisi, çocuk hukuku alanında eğitim alarak uzmanlaşmaları gerektiği düzenlenmiştir.

ÇKK 31'inci maddesi ile, çocuklarla ilgili kolluk görevinin, öncelikle kolluğun çocuk birimleri tarafından yerine getirilmesi gerektiği belirtmiştir. Bu durumda ayrı bir çocuk biriminin kurulmasının zorunlu olmadığını, bu birimin olmadığı yerlerde genel kolluğun bu görevi yerine getirmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

3.7.3.2. Çocuk Biriminin Görevleri

ÇKK 31'inci madde ve ÇKKY 16'ıncı madde ile çocuk biriminin görevleri düzenlenmiştir. Ayrıca gözaltına alınan çocukların, kolluğun çocuk biriminde tutulacağı, kolluğun çocuk biriminin bulunmadığı yerlerde ise çocukların, gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulması gerektiği de ÇKK 16/1'inci maddesi ile hüküm altına alınmıştır.

Kolluk tarafından, ÇKKY 16/3'üncü maddesine göre, çocuk hakkındaki yakalama işlemi yapıldığında dört ayrı kuruma bildirilmesi gerekmektedir. Bunlar: Cumhuriyet savcısı, Baro, Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı İl/İlçe Müdürlüğü (çocuk kurum bakımında olmasa bile), çocuğun veli veya vasisine ya da çocuğun bakımını üstlenen kimseye bildirilmesi gerekir ancak bu bildirim çocuğun yararına aykırı ise yapılmaz.

Çocuğun yararı aksini gerektirmediği durum hariç kollukta bulunduğu süre

¹⁷⁴İlgili kanunlarda, çocuklara özel birim olmadığında yetişkinlerden ayrı tutulması gerektiği belirtilerek, özel olarak çocuklara özgü birimlerin kurulmasının zorunlu olmadığı anlamı ile yorumlanmasına neden olmaktadır.

¹⁷⁵R.G, T., 13.04.2001, S. 24372.

içerisinde yanında yakınlarından birinin devamlı olarak bulunmasına imkân sağlanması gerekir. Çocuğun korunma ihtiyacı içinde olduğunun bildirimi ya da tespiti veya hakkında acil korunma kararı almak için beklemenin çocuğun yararına aykırı olacağını gösteren sebeplerin varlığında, durumun gerektirdiği önlemleri almak suretiyle çocuğun güvenliğini sağlanarak, en kısa sürede Cumhuriyet Savcısının talimatı doğrultusunda SHÇEK'e teslim edilmesi gerekir.

3.7.4. Müdafî

Çocuk adalet sistemi, çocukların kendine özgü durumu göz önüne alınarak, toplum içerisindeki dezavantajlı konumlarına ve en önemlisi her yönden sağlıklı bir gelecek nesil yaratma düşüncesinden esinlenerek oluşturulmalıdır. Sistemin temel fikir ve amacı ise, adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşı karşıya gelen çocukların, özel durumlarına uygun bir muameleye tabi tutulması, her durumda yararlarının gözetilerek, korunması ve adalet mekanizmasının yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmalarını sağlamaktır.¹⁷⁶

Adalet mekanizmasını oluşturan iddia, savunma ve mahkeme öğelerinin her biri yargının temel taşlarıdır. Çocukları koruma düşüncesiyle her bir işleyişin özel ve uzmanlaşmış olması gerekmektedir. ÇKK da savunmaya ilişkin düzenleme yapılmamıştır.

Bundan dolayı CMK ile düzenleme bulan müdafî görevlendirme kısmı ile bu eksiklik giderilmiştir. Kural olarak CMK'da zorunlu müdafilik kabul edilmemiş olmasına rağmen CMK 150/2'inci madde¹⁷⁷ gereği avukatı bulunmayan çocuğa istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir. Yargılamanın her aşamasında çocuklar için zorunlu müdafilik kabul edilerek hüküm altına alınmıştır.

3.7.5. Sosyal Çalışma Görevlileri

3.7.5.1. Genel Olarak

Pekin Kuralları 16/1'inci maddesi ile, yargılayan makam tarafından önemsiz ve tali derecedeki suçlar dışındaki bütün yargılamalarda, çocuğun suçu işlemeden önceki

¹⁷⁶Suç Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, 2010, <http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_egitim/sucasuruklenencocuklara.pdf>, e.t.: 06/07/2018

¹⁷⁷CMK 150/2 madde: Müdafisi olmayan şüpheli/sanık, çocuk veya kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafî görevlendirilir.

yaşam koşullarını ve suçun hangi ortam içinde işlendiği konusunda hüküm verilmeden önce yeterli araştırma yapılmalıdır.

Çocuk yargılamalarına ilişkin davalarda sosyal araştırma raporları veya hüküm öncesi raporları son derece önemli ve vazgeçilmez belgelerdir. Bu raporlar sayesinde yetkili makam çocuğun sosyal ve ailevi geçmişi, okul durumu, eğitim deneyleri vb. gibi konularda bilgi sahibi olmaktadır. Bu amaçlar için bazı hukuk sistemlerinde mahkemeye bağlı sosyal servisler ve personel bulunmaktadır. Bu maddede, nitelikli sosyal araştırma raporları elde edilebilmesi için nitelikli personel gerekliliğine işaret edilmektedir.¹⁷⁸

Yukarı paragrafta bahsedilen hukuk sistemlerine, İngitere ve Amerika Birleşik Devletleri'nin birçok eyaletinde geçerli olan hukuk sistemi "Common Law"¹⁷⁹ örnek olarak verilebilir. Temelini "Common Law"dan alan gözetim görevlisi, mahkemelerde çalışmaya başlamıştır. Gözetim görevlisi olayı inceler ve yargıca, ailenin ve çevrenin diğer özellikleriyle çocuğun ev, okul, iş ve sokaktaki bireysel geçmişine ilişkin tüm bilgileri ve onu mahkemeye getiren koşulları rapor etmiştir.

Çocuklar için ayrı bir mahkeme ve adalet sisteminin kurulmasından sonra çocukların cezaevlerindeki olumsuz durumları da göz önüne alınarak başlatılan gözetim uygulamaları günümüzde gelişerek uygulaması yaygınlaşmıştır. Şimdiki uygulamalarda, eskiden sivillerden de oluşabilen gözetim görevi, sosyal hizmet alanında uzmanlaşmış kişilerce yerine getirilmektedir. Suçlu olduğu düşünülen birey hakkında inceleme yapılması çocuk mahkemelerinin gelişmesi ve çağa uygun bir işleyişe kavuşmasına katkıda bulunmaktadır.

ÇKK 3'üncü madde ile, sosyal çalışma görevlisinin; psikolojik danışmanlık ve rehberlik, psikoloji, sosyoloji, çocuk gelişimi, öğretmenlik, aile ve tüketici bilimleri ve sosyal hizmet alanlarında eğitim veren kurumlardan mezun meslek mensubu olması gerektiğini belirterek bu kişilerin uzlaşmış bulunan meslek elemanları tarafından yerine getirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

ÇKK 7'inci madde gereğince hâkim, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı vermeden önce sosyal inceleme raporu isteyebilir. İnceleme raporunda, gözetim ve denetime tabi çocukların fiziksel ve psikolojik yönden incelenmesi sırasında elde edilen

¹⁷⁸Uluslararası Çocuk Mevzuatı, 2013, <<http://panel.unicef.org.tr/vera/app/var/files/u/1/uluslararası-cocuk-mevzuati.pdf>>, s. 41, e.t.: 05/07/2018, Pekin Belgeleri 16.m açıklama kısmında alınmıştır.

¹⁷⁹Bu sistem, kaynağını çok eski ört ve adetlere ilişkin kazai içtihatlardan alan hukuk kuralları ve ilkeler bütünüdür.

ve suç olayının açıklanması bakımından önemli görülen bilgileri oluşturmaktadır. Çocuk hakkında mahkeme tarafından alınacak kararlarda sosyal hizmet uzmanları tarafından incelemesi yapılan bu raporların büyük önemi bulunmaktadır.

ÇKK 33'üncü madde ile, sosyal çalışma görevlerinin kriterlerini belirtmiştir. Buna göre, lisans öğrenimi görmüş olanlar arasından sosyal çalışma görevlisi atanır. Atama yapılırken çocuk ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi alanlarında lisansüstü eğitim alarak bu konularda uzmanlaşmış olanlar tercih edilir.

Bu görevlilerin bulunmaması, görevin bunlar tarafından yapılmasında fiilî veya hukukî bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması gibi durumlarda, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar ile serbest meslek icra eden kanunda belirtilen niteliklere sahip kimseler sosyal çalışma görevlisi olarak görevlendirilebileceği belirtilmiştir.

3.7.5.2. Sosyal Çalışma Görevlilerinin Görevleri

Çocuk suçluluğunun belirlenmesi ve önlenmesinde, sosyal inceleme raporlarının katkısı önemlidir. Çocuk mahkemelerinin nitelikli karar vermesinde de hazırlanacak bu raporlar katkı sağlayacaktır. Bu amaçla sosyal hizmet mesleğinin bilgi, beceri ve değerlendirmeleri ile bu raporların oluşması önem kazanmaktadır.

ÇKK 33'üncü madde, sosyal çalışma görevlisinin çalışma ilkeleri belirtilmiştir. Çocuğun adalet sisteminde yanında bulunması gereken sosyal çalışma görevlisi, görevini yaparken çocuğun katılım hakkına saygı göstererek ve çocuğun görüşlerini serbestçe oluşturma yeteneğine veya yeterli idrak gücüne sahip olan çocuğun kendisi ile ilgili olarak alınacak kararlara katılımını sağlayarak çocuğun örselenmemesi için gerekli önlemleri almakla, yükümlüdür.

ÇKK 34'üncü madde ile, sosyal çalışma görevlilerinin görevleri belirlenmiştir. Sosyal inceleme yapmak ve hazırladıkları raporları kendilerini görevlendiren mercie sunmak, suça sürüklenen veya suç mağduru çocuğun ifadesinin alınması veya sorgusu sırasında yanında bulunmaktır, bu kanun kapsamında verilen diğer görevleri yerine getirmekle yükümlü tutulmuşlardır.

3.8. Çocuk Mahkemeleri'ne ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'ne Yardımcı Kurumlar

3.8.1. Genel Olarak

Çocuk mevzuatı sürekli değişip gelişmektedir. Uzmanlaşmış mahkemelerin verdiği kararlar yargılama sona ermemekte, devamında hâkim-savcılara yardımcı olacak organların bulunması gerekmektedir. Bunlar Denetim Kurumları ile Çocuk İnfaz Kurumlarıdır.

3.8.2. Denetim Kurumları

Denetimli serbestlik, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanunu (DSK) ile yürürlüğe girmiştir.¹⁸⁰ Denetimli serbestlik hizmetlerini yürütmek üzere denetimli serbestlik ve yardım merkezlerinin kurulması öngörülmüştür. Buna göre adli yargı ilk derece mahkemeleri adalet komisyonlarının bulunduğu yerlerde denetimli serbestlik şube müdürlükleri ve şube müdürlüğü bulunmayan ilçelerde bu görevleri yerine getirmek üzere bir büro kurularak bu görevin yerine getirilmesi benimsenmiştir.

ÇKK 36'ncı maddesine göre, suç işleyen ve hakkında koruyucu veya destekleyici tedbir kararı verilen, kamu davasının açılmasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebilir. ÇKK da öngörülen denetim kurumu ile denetimli serbestlik kurumu aynı şeyi ifade etmez. Zira denetimli serbestlik çoğunlukla alternatif bir infaz yöntemi iken; denetim kurumun ise çocuğun desteklenmesi koruma ve gözetim hizmeti sunulmasını sağlamak üzere kararların yerine getirilmesinin izlenmesi ve denetlenmesini sağlaması amaçlanmaktadır.

DSK tarafından belirtilen görevlerin yerine getirilmesinde, denetimli serbestlik, yardım ile koruma hizmetleri merkez teşkilatında daire başkanlığı, taşrada ise şube müdürlükleri ve koruma kurulları tarafından yürütülecektir. DSK 11'inci maddesi, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Şube Müdürlüğü'nün görevlerini belirtirken, Çocuk Mahkemeleri'ne denetimli serbestlik, yardım ve koruma hizmetleri alanında gözetim esaslarına göre görevlendireceği denetim görevlisi ile yardımda olacağını düzenlemiştir.

¹⁸⁰R.G, T., 20.07.2005, S. 5402.

Korunma ihtiyacı olan çocuklar veya suç tarihinde 12 yaşını bitirmemiş suça sürüklenen çocukların aileye teslimi yönünde karar verilmesi hâlinde, bu çocuklar hakkında denetim görevini SHÇEK yerine getirir.

3.8.2.1. Denetim Görevlilerinin Görevleri

ÇKK 38'inci maddesi ve ÇKKY 25'inci maddesi denetim görevlilerinin görevlerini düzenlemiştir. ÇKK ve ÇKKY'de hüküm bulunmayan hallerde, DSK'da düzenlenen hükümler uygulanır.

Denetim görevlilerinin görevleri, çocuğun eğitim, aile, kurum, iş ve sosyal çevreye uyumunu sağlayarak desteklemek, yardımcı olmak, gerektiğinde önerilerde bulunmak; eğitim, iş, destek alabileceği kurumlar, hakları ve haklarını kullanma konularında yardımcı olmak ayrıca ihtiyaç duyacağı hizmetlerden yararlanmasını sağlamaktır.

Ayrıca çocuğun, kaldığı yeri ve çevresindeki kişileri ziyaret ederek çocuğun içinde yaşadığı şartları, ailesi ve çevresiyle ilişkilerini, eğitim ve iş durumunu, boş zamanlarını nasıl değerlendirdiğini yerinde inceleme yapılması gerektiği belirtilmiştir. Çocuğun gelişimi hakkında, üçer aylık sürelerle Cumhuriyet Savcısı veya mahkemeye rapor vermesi gerekmektedir.

ÇKK 39'uncu ve ÇKKY 28'inci maddesi denetim görevlisi tarafından hazırlanacak denetim planını düzenlemiştir. Buna göre, çocuğa uygulanacak denetimin yöntemi, denetim görevlisince ve sosyal incelemeyi yapan uzman veya mahkeme nezdindeki sosyal çalışma görevlisi ile birlikte, görevlendirmeyi takip eden on gün içinde hazırlanacak bir plânla belirlenmelidir.

Denetim görevlisi, verilen kararın uygulama biçimi, çocuk üzerindeki etkileri ile çocuğun ana-babası veya sorumlu kimselerin veya kurumların çocuğa karşı sorumluluklarını gereğince yerine getirip getirmediğini, kararın değiştirilmesini gerektirir bir durumun olup olmadığı ve mahkeme tarafından istenecek diğer hususları da her ay göndermelidir. Ayrıca talep hâlinde mahkeme veya çocuk hâkimine denetim raporu verir.

ÇKK 40'ıncı maddesi ile, denetimin hangi hallerde sona ereceği düzenlenmiştir. Kararda öngörülen sürenin dolmasıyla, denetim sona ermektedir. Ayrıca, tedbirden beklenen yararın elde edilmesi hâlinde denetim süresinin dolmasından önce de kaldırılabilir. Çocuğun başka bir suçtan dolayı tutuklanması veya cezasının yerine

getirilmesine başlanması ile de denetimi sona erer.

3.8.3. Çocuk İnfaz Kurumları

Suçta sürüklenen çocuğun bir kuruma yerleştirilmesi en son başvurulması gereken yöntem olması gerektiği uluslararası ve ulusal mevzuatlarda açıkça hüküm altına alınmıştır.¹⁸¹ Buna rağmen çocuk, tutuklanmış olsa bile bu koşulların nasıl olması gerektiği de açıkça düzenlenmiştir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocuğun güçsüz ve savunmasız olacağı dolayısıyla infazın, kurumda gerçekleşmeye başladığı süreçte ve sonrasında haklarının güvence altına alınması gerekmektedir.

Çocuklar hakkında verilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun¹⁸² (CGTİK) hükümlerine göre yapılmaktadır. CGTİK Ceza İnfaz Kurumlarının Türlerini hüküm altına almıştır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılmış çocukların korunmasına ilişkin Birleşmiş Milletler -Havana kuralları ile herhangi bir biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların korunması için asgari standartlar oluşturmak amaçlanmaktadır. Havana kuralları 28.m ile çocuklar ancak, kendilerinin özel ihtiyaçları ve statüleri ile, yaşlarının, kişiliklerinin, cinsiyetlerinin ve işledikleri cezai fiil tipinin özel gerekleri ve ayrıca ruhsal ve fiziksel sağlık durumları ile, kendilerini zararlı etkilenmelere ve tehlikeli durumlara karşı koruyacak şartlar dikkate alındıktan sonra tutulabilecekleri açıkça belirtilmiştir.

CGTİK ile çocuklar için yapılan yargılama sonucunda verilecek hüküm ve şartlara göre suça sürüklenmiş çocuklar için dört çeşit infaz kurumu düzenlenmiştir.

Bu infaz kurumlarının birincisi, CGTİK 11. m ile, **Çocuk kapalı ceza infaz kurumları** düzenlenme bulmuştur. Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır. 12 ve 18 yaş grubu çocukları, cinsiyetleri ve fizikî gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde yerleştirilirler. Çocuk kapalı ceza infaz kurumun bulunmadığı yerlerde çocuklar kapalı ceza infaz kurumlarının yetişkinlerden ayrı kendilerine ait bölümlerine yerleştirilirler.

¹⁸¹Özgürlüğünden Yoksun Bırakılan Çocukların Korunması Hakkında Birleşmiş Milletler Kuralları, Havana Kuralları olarak da adlandırılan sözleşmesi ile amaçlanmıştır.

¹⁸²R.G, T., 29.12.2004, S. 25685.

İnfaz kurumlarının ikincisi ise, CGTİK 12'inci madde uyarınca, **Gençlik kapalı ceza infaz kurumları** şeklinde düzenlenmiştir. Bu kurumda cezanın infazına başlandığı tarihte 18 yaşını bitirmiş olup da yirmibir yaşını doldurmamış genç hükümlülerin cezalarını çektikleri de kurumdur. Bu kurum, eğitim ve öğretim esasına dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan kurumlardır. Kurumun kurulamadığı hükümlüler, diğer kapalı ceza infaz kurumlarının gençlere ayrılan bölümlerinde bu maddedeki esaslara göre barındırılırlar. *Yüksek güvenli kapalı ceza infaz kurumları* 'nda kalması gereken hükümlülerin cezaları gençlik kapalı ceza infaz kurumlarının güvenli bölümlerinde yerine getirilir.

Bu infaz kurumlarının üçüncüsü, CGTİK 14'üncü madde uyarınca, **Gençlik açık ceza infaz kurumları** düzenlenerek, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri olan ve dış güvenlik görevlisi bulunmayan, güvenlik bakımından kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile yetinilen kurumlardır şeklinde belirtilmiştir.

Son olarak, CGTİK 15'inci madde uyarınca, **Çocuk eğitimevleri** düzenlenerek; çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmelerini sağlamak amaçlanmıştır. Bu kurumlarda firara karşı engelleri yoktur. Kurum güvenliği, iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır. Kurum içinde veya dışında herhangi bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve 18 yaşını dolduran çocukların, eğitim ve öğretimlerini tamamlayabilmeleri için yirmibir yaşını bitirinceye kadar bu kuruluştaki kalmalarına izin verilebilir.

Çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında çalıştırılması yasaklanmıştır. CGTİK 29'uncü madde hükümlülerin çalıştırılması düzenlenmiştir. Çocuk hükümlülerin çalıştırılması yalnızca çocuğun mesleki eğitimine yönelik olmalıdır. Öğretim kurumlarına veya örgün eğitime devam eden çocuk ile genç hükümlüler, öğretim yılı içerisinde atölye ve işyerlerinde çalıştırılmazlar. Ayrıca 30.m ile çocuk eğitimevlerinde bulunan hükümlülerin, kurum dışında çalıştırılmaları sırasında kurum görevlilerinin gözetimi ve muhafazası aranmayacağı belirtilmiştir.

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri de yine CGTİK 45'inci madde ile belirtilmiştir. Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri, çocuğun disiplin cezası gerektiren eyleminin gerçekleşme riskinin bulunması hâlinde bu riski ortadan kaldırmak veya soruşturma sürerken giderilmesi güç ve

imkânsız zararların doğmasını önlemek amacıyla uygulanan ve ceza niteliği taşımayan koruma ve önleme amaçlı tedbirler şeklinde olmaktadır.

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları da CGTİK 46'ıncı maddesi ile, çocuğa eyleminin niteliğinin kötü ve uygunsuz olduğunun açıklanması ve tekrarı durumunda doğuracağı sonuçlara dikkatinin çekilmesi amacıyla uyarma, kınama, onarma, harcamalarına sınır koyma, bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma, teşvik esaslı ayrıcalıkları geri alma, izin ertelenmesi, kapalı ceza infaz kurumuna iade ve odaya kapatma cezalarının uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOCUKLARIN YARGILANMASI, ÇOCUKLARA UYGULANAN GÜVENLİK TEDBİRLERİ VE CEZALAR, KANUN YOLLARI

4.1. Çocukların Yargılanması

Çocuklar hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edildiği zaman; özellikle çocuğun yaşı dikkate alınarak ve yeniden topluma kazandırılması sağlanmalıdır. Çocuğun, tekrardan suç işlemesini önlemek amacıyla, saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkına sahip oldukları düşünülmelidir. ÇKS'nin 40'inci maddesi, çocukların yargılanmasına ilişkin kuralları düzenlemiştir. Sorgulama, tutuklama, hükümlülük, herhangi bir yargılama öncesi dönem ve cezalandırma sürecinde çocuğa gösterilecek muamele de bu kapsam olmalıdır.

Kanunu ihlali iddiası bulunan her çocuk, haklarında itham edilen suçlama kanuni olarak sabit olmadıkça masum sayılarak bu suçlamalardan haberi olmalıdır. ÇKS 40/2'ikinci maddesi, yargılama sonuna kadar her çocuğun masum kabul edileceğini belirtmiştir.

Ayrıca yüklenilen suçlamalar için, çocuğun savunma hazırlayarak sunması ve yetkili, tarafsız mahkeme önünde adil yargılama hakkından yararlanması esas alınmalıdır. Çocuğun tanıklık ve suç itirafında bulunmak için zorlanmaması, yargılama sonucu verilen kararın incelenmesi, kullanılan dilin anlaşılabilmesi halinde ücretsiz çevirmenden yararlanması ve kovuşturmanın her aşamasında özel hayatına saygı gösterilme hakkına sahiptir.

Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Pekin Kuralları 5'inci madde ile, ceza adalet sisteminde çocuğun iyileştirilmesi ön planda alınarak yargılama yapılmalıdır. Suç işlemiş çocuklara gösterilecek tepki, suçun ve çocuğun içinde bulunduğu koşullar göz önüne alınarak orantılı olmalıdır.

Yargılamanın her aşamasında özellikle soruşturma, kovuşturma ve tedbirlerin uygulanması kısmında çocuklarla muhatap olan yetkililere, yetişkin yargılamalarındaki davranışlarından farklı olarak takdir hakkı tanınmalıdır. Suç işlemiş çocuklar hakkında yargılamanın en son çare olarak başvurulması ve adalet mekanizmasını işletmeden önce başka çözüm yolları ile çocuğun korunması gerekmektedir.

ÇKK'da hüküm bulunmayan hâllerde ÇKK 43'üncü maddeye göre; CMK, TMK, HMK, SHÇEKK ve DSK hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştir. Bu durumda ÇKK soruşturma ve kovuşturma aşamasına ayrıntılı düzenleme bulunmadığından CMK hükümlerine bakılacaktır.

4.2. Soruşturma Evresi

5271 sayılı CMK'nın 2'inci maddesi, soruşturma aşamasının, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi kapsadığı tanımlanmıştır. CMK 158'inci maddeye göre, soruşturma evresinde yetkili merci, Cumhuriyet Başsavcılığı ve kolluk makamlarıdır. ÇKK 15'inci madde, çocuklar hakkındaki soruşturmaların çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet Savcısı tarafından bizzat yapılması gerektiğini hükme bağlanmıştır.

Cumhuriyet savcısı soruşturma işlemleri sırasında gerekli görürse çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurabilir. Cumhuriyet Savcısı çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasını da gerekli gördüğü takdirde Çocuk Hâkimi'nden tedbir kararı alınmasını isteyebilir.

Cumhuriyet Savcısı'nın soruşturma aşamasında Çocuk Hâkimi'nden tedbir kararı istemesi durumunda, Çocuk Hâkimi sosyal araştırma görevlisine, inceleme yaptırarak; sosyal incele raporu (SİR) uyarınca tedbir vermelidir. Pekin Kuralları 16'ıncı madde bu hususu düzenleyerek, yargılamayı yapan makam tarafında, hükümden önce çocuğun suçu işlemeden önceki yaşam koşullarının ve suçun hangi ortamda işlendiğinin araştırılarak karar verilmesi gerektiği belirtmiştir.¹⁸³

CMK 157'inci madde gereği, soruşturma evresinin gizli yapılması gerekmektedir. ÇKK bu duruma ilişkin hüküm bulunmasa da Pekin Kuralları 8'inci maddesi ile, özel hayatının gizliliğinin esas alınarak soruşturmanın gizli yürütülmesini ve çocuğun kimliğini açığa çıkaracak şekilde suçlu olarak damgalanmaması gerektiği belirtilmiştir. TCK 285'inci madde, gizliliğin ihlali durumunda cezai yaptırım uygulanacağını düzenlemiştir.¹⁸⁴

¹⁸³Özdemir, s. 87.

¹⁸⁴TCK 258'inci maddesi; görevi nedeniyle kendisine verilen veya aynı nedenle bilgi edindiği ve gizli kalması gereken belgeleri, kararları ve emirleri ve diğer tebligatı açıklayan veya yayınlayan veya ne suretle olursa olsun başkalarının bilgi edinmesini kolaylaştıran kamu görevlisi hakkında, bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası verilir.

Cezai yaptırım düzenlenmemiş olsa da 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 21'inci maddesi, süreli yayınlarda on sekiz yaşını tamamlamamış çocukların kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapanlar hakkında adli para cezası uygulanacağını belirtmiştir.

Çocukların yakalanması ve gözaltına alınmasına yönelik düzenleme ÇKK'da düzenlenmemiştir. Sadece ÇKK 16'ıncı madde ile gözaltına alınan çocuklar, kolluğun çocuk biriminde tutulması gerektiği eğer bu birim yoksa çocukların gözaltına alınan yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulması gerektiği belirtilmiştir. Bu durumda yetişkinler için düzenlenen gözaltına alınma hususu, CMK 91'inci maddesi¹⁸⁵, çocukların gözaltına alınması hakkında da uygulanmaktadır.

ÇHS 37. m'ne göre, özgürlüğün kısıtlanmasına son çare olarak başvurulması gereken çocuklar gözaltına alınmışlar ise de sınırlı tutularak bu durumun mümkün olduğunca en kısa sürede sonlandırılması ve çocuğun gerekli mercilere çıkarılması gerekmektedir.

Yakalama ve Gözaltına Alma Yönetmeliği'nin 19'uncu maddesi, çocuklara özgü özel durumları düzenlemiştir. Bu durumlar, 12 yaşını tamamlamamış çocuklar ile 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizler; işledikleri iddia edilen suç nedeni ile yakalanamaz ve suçu işlediğine dair yeterli delil olsa bile haklarında iddianame düzenlenemez ve kovuşturma yapılamaz. Bu yaş aralığındaki çocuklar sadece kimlik ve suç tespiti amacıyla yakalanabilir. Ancak 12 yaşını doldurmuş olup, 18 yaşını doldurmamış olan çocuklar yetişkinler gibi CMK ve Yakalama ve Gözaltına Alma Yönetmeliği hükümleri uygulanarak, suç sebebi ile yakalanabilirler. Müdafî hazır bulundurulmak şartı ile yararına aykırı olduğu saptanmadığı veya kanuni bir engel bulunmadığı durumlarda yasal temsilciler de çocukların ifadesine katılabilir.

Çocuklara karşı yakalama sırasında zor kullanılmayacağı ÇKK 18'inci madde ve Yakalama ve Gözaltına Alma Yönetmeliği 10'uncu maddesi ile düzenlenmiştir. Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamayak, ancak zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin-başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlemler alınabilmektedir.

¹⁸⁵Gözaltı süresi, yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç, yakalama anından itibaren yirmidört saati geçemez. Yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme için zorunlu süresi de 12 saatten fazla olamaz. Ayrıca toplu olarak işlenen suçlarda, Cumhuriyet Savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verebilir.

Ancak kolluk tarafından alınacak bu önlemlerin, yukarıda yasaklanan yöntemler ile (kelepçe ve benzeri aletler takılmak suretiyle) alınamayacağı anlaşılmamalıdır.

4.2.1. Çocuklar Hakkında Verilen Tutuklama ve Adli Kontrol Kararları

Çocukların tutuklanması başvurulacak en son çare olsa da eğer bu durum şartları gerçekleşirse yine kanuna uygun koşulların bulunması gereklidir. ÇHS 37'inci madde ve Pekin Kuralları 13'üncü madde çocuğun tutuklu yargılanması hakkında ortak hükümleri düzenleme altına almıştır.

Buna göre; hiçbir çocuk yasa dışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi gibi durumlar yasa gereği olmalıdır. Tutuklama yerine alternatif çözümlerin belirlenmesi öncelikli olmalıdır. Çocuk tutuklanmış ise, bu sürenin kısa tutulması için işlemlerin hızlıca yapılması ve çocuğun bu süreçte yetişkinlerden ayrı bir bölümde tutulması gerekmektedir.

ÇKK'da çocukların tutuklamasına ilişkin hüküm olmadığından, CMK 100'üncü maddeye göre işlemler yapılacaktır. CMK 100'üncü madde, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin ve tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilebilir.

Ancak verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile işlenen suçun ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez. Tutuklama nedenlerinin oluşması ise; şüpheli-sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olgular ile şüpheli veya sanığın davranışlarından delilleri yok etme, gizleme veya değiştirilmesi veya tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma durumu kuvvetli şüphe oluşturuyorsa, bu nedeninin varlığı kabul edilir. Ayrıca CMK 100/3'üncü maddeye göre, katolog halinde sayılı suçların işlendiği hususunda kuvvetli şüphe sebepleri var ise, tutuklama nedeni olacağı belirtilmiştir.

Uluslararası sözleşmelerde çocuklara özgü bir yargılama sisteminin geliştirilmesi esas alındığından “tutuklulukta geçen süre” özel kanunlarda hüküm altına alınmalıdır. Zira tüm amaç, suça sürüklenmiş çocukların yargılamasının, yetişkin yargılamasından ayrı olmasıdır.

ÇKK'da çocukların tutuklanmasına ilişkin düzenleme olmadığından, hakkında tutuklama kararı verilen bir çocuğun bu kanuna göre, ne kadar süre tutuklu kalacağı da

belirlenmemiştir. Bu durumda ÇKK 43'üncü madde ile yaptığı atıf neticesinde CMK hükümleri uygulanmalıdır.

Tutuklulukta geçecek süre CMK 102'üncü maddesi ile düzenlenmiştir. Ağır ceza mahkemesinin görevine girmeyen işlerde tutukluluk süresi en çok bir yıl, ancak bu süre, zorunlu hallerde gerekçeleri gösterilerek hâkim tarafından altı ay daha uzatılabilir. Ağır ceza mahkemesinin görevine giren işlerde ise, tutukluluk süresi en çok iki yıl olarak belirlenmiştir. Bu süre, zorunlu hallerde, gerekçesi gösterilerek uzatılabilir ancak uzatma süresi toplamda üç yılı geçmemelidir.

Sadece ÇKK'nın 21'inci maddesi tutuklama yasağını düzenlenmiştir. Buna göre, 15 yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama yasağı belirtilmiştir. Bu durumda 15 yaşını dolduran çocuklar hakkında CMK hükümleri uygulanacaktır. Çocuklar hakkında tutuklama kararını hangi mahkemenin vereceği düzenlenmediğinden CMK 101'inci maddesi ile, soruşturma aşamasında tutuklama kararını Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine Sulh Ceza Hâkimliği, kovuşturma aşamasında ceza davasının açıldığı mahkeme tarafından verilmesi gerekmektedir.

Yargıtay 3. Ceza Dairesi'nin 2007/4265 E. 2007/3641 K. Sayılı kararında tutuklamalar bakımından bir inceleme yapılmıştır. Bu karar aşağıda belirtilmiştir.

ÇKK'da tutuklama kararının hangi mahkeme tarafından verileceği konusunda açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak, ÇKK 42'inci maddesinde 'bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır' amir hükmü nazara alındığında Çocuk Koruma Kanunu'nda suça sürüklenen çocuklar hakkında koruyucu destekleyici tedbir kararlarına çocuk hâkimi tarafından karar verilebileceği halde adli kontrol ve tutuklama kararına hangi merciin karar verebileceği belirtilmediğinden bir ceza muhakemesi tedbiri olan tutuklama kararı Çocuk Koruma Kanunu'nda bir düzenleme bulunmadığından anılan Kanunun 42/1'inci maddesi delaletiyle Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "Tutuklama Kararı" başlıklı 101/1'inci maddesi uyarınca, çocuk hakkında soruşturma evresinde tutuklama kararını sulh ceza hâkiminin vermesi gerektiği..." gerekçesiyle tutuklama kararının sulh

ceza mahkemesince verilmesi gerektiği hükmüne bağlanmış bulunmaktadır.¹⁸⁶

Adli kontrol kurumu, tutuklamanın zararlı etkilerini azaltmak amacıyla yeni ceza adalet sisteminin kabul ettiği önemli bir kurumdur. CMK 109'uncu madde ile adli kontrol şartları düzenlenmiştir. Soruşturma ve kovuşturma evresinde, tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir. Tutuklama yasağı öngörülen hallerde¹⁸⁷ de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir. Adli kontrol kararı verilen, şüphelinin kanunda sayılı olan bir veya birden fazla yükümlülüğe uymasına karar verilebilir. Soruşturma evresinin her aşamasında, Cumhuriyet Savcısının istemi ve Sulh Ceza Hâkiminin kararı ile şüpheli veya sanık adli kontrol altına alınabilir. Kovuşturma evresinin her aşamasında da adli kontrol şartı uygulanabilmektedir.

Çocuklar hakkında uygulanacak adli kontrol kurumu ÇKK'da yetişkinlerden farklı olarak daha geniş bir şekilde düzenlenmiştir. Yetişkinler hakkında kanunda sayılı durumların olması halinde uygulanabilirken, suça sürüklenen çocuklar hakkında ÇKK 20'inci madde ile adli kontrolün uygulanması genel kural haline getirilmiştir. Adli kontrol tedbiri alınırken, CMK 109'uncu maddede sayılı tedbir kararları uygulanır. Ancak bunlara ek olarak ÇKK 20/1'inci maddede düzenlenen tedbirlerin bir ya da birkaçına da karar verilebilir. Bu tedbirler ise; belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak, belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek, belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak.

ÇKK 20/2'nci maddesi, çocuklar için adli kontrol uygulamasını genel kural haline getirmiştir. Bu düzenlemenin amacına göre, adli kontrolde belirlenen tedbirlerden sonuç alınamadağı veya sonuç alınamayacağına anlaşılmaması ve tedbirlere uyulmaması durumunda, adli kontrol yerine tutuklama kararı verilebilecektir.

ÇKK'da genel hükümlere, CMK 109'uncu maddenin aksine, adli kontrol için ceza veya yaş sınırlaması konulmamış, bütün suçlar bakımından, hâkimin takdirine bağlı olarak adli kontrol tedbirinin uygulanmasını kabul edilmiştir.

¹⁸⁶Yargıtay3.CD.T.19.4.2007, E.4265,K. 3641,<<http://www.hukukmedeniyeti.org/karar/197448/cocuklar-hakkinda-tutuklama-karari-gorevli-mahkeme/?v=list&aranan=adalet%20n%C3%B6beti>>,e.t.: 20/07/2018

¹⁸⁷CMK 100.m/4: Sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez.

ÇKK'da özel bir düzenleme yapılarak, tutuklama tedbirine başvuru ile ilgili olarak ÇKK 20'inci maddesinin son cümlesi, adli kontrol tedbirlerinden sonuç alınamayacak durumlar için çocuğun, ÇHS'deki esaslara uygun biçimde son çare olarak tutuklanmasını kabul etmiş ve her durumda öncelikle adli kontrolün uygulanmasını mecbur kılmıştır.

Doğrudan tutuklama kararı verilemez, adli kontrol uygulaması denenmelidir. Adli kontrol, bir koruyucu ve destekleyici tedbir olmamakla birlikte uygun görülürse bu tedbirlerle birlikte uygulanabilir. Adli kontroldeki yükümlülöklere uyulabilmesi için koruyucu ve destekleyici tedbirlere de aynı zamanda karar verilmesi gerekir.

4.2.2. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Gelişmiş hukuk sistemlerinde cezanın amacı, suçluyu topluma kazandırmak ve ıslah etmek olduğundan, bazen suçluyu cezalandırmadan da topluma kazandırarak ıslah edilmesi sağlanabilmektedir. Bu kurumlardan birisi de “erteleme kurumudur”. Ertelende; “hükümün ertelenmesi”, “infazın ertelenmesi” ve “kamu davasının (kovuşturmanın) ertelenmesi” olarak ayrılabilir. Ertelenmenin bütün çeşitleri önemli olmakla birlikte, bunlardan kamu davasının ertelenmesi, soruşturma aşamasında gerçekleştiğinden daha büyük öneme sahiptir.¹⁸⁸

Çocuk aleyhine açılması düşünülen kamu davasının şartlı olarak belirli bir süre ertelenmesidir. Bu süre sonunda hakkında erteleme kararı verilen çocuk, kurallara uygun davrandığı takdirde hakkında, bir daha o olay ile ilgili kamu davasının açılmayacaktır. Ancak çocuk, kurallara uymadığı takdirde, hakkında verilen kamu davasının ertelenme kararı kaldırılacak ve çocuk hakkında kamu davasının açılmasına karar verilecektir.¹⁸⁹

2253 sayılı yasa eski ÇKK'nın hazırlık aşamasında erteleme kurumun gerekçesi belirtilmiştir. Buna göre, ülkemizdeki çocukların çok büyük bir bölümü hafif suçlar nedeniyle mahkeme önüne çıkarılmaktadır. Bu durum, çocuğun kişiliğini olumsuz yönde etkilemekte ve mahkemelerin iş yükünü artırmaktadır. Batı ülkelerin hemen hemen hepsinin yasalarında çocukların hafif suçlar için mahkeme önüne çıkarılmamasını amaçlayan hükümler bulunmaktadır. Birçok ülkede örneğin, İskoçya,

¹⁸⁸Seyithan Güneş, “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”, **İHFM**, 1997, C. LV, S. 3, <<http://asosindex.com/cache/articles/cocuk-ceza-hukuku-acisindan-kamu-davasinin-ertelenmesi-f414570.pdf>>, e.t.:20/07/2018

¹⁸⁹Güneş, s. 143.

Norveç, Hollanda, Fransa gibi ülkelerde savcı kamu davasının açılmasını belli bir süre erteleyebilmektedir. Kamu davası ertelenmesi, ülkemiz açısından yararlı bir müessesedir. Erteleme süresi içinde küçük cürüm türünde bir suç işlemezse, bu sürenin sonunda Cumhuriyet Savcısı tarafından takipsizlik kararı verilecektir.¹⁹⁰

Kamu davasının açılmasının ertelenmesi 2005 yılında kabul edilen ÇKK'da düzenlenerek sadece çocuklar için uygulama alanı bulmuş, yetişkinler için CMK'da düzenlenmemiştir. Ancak 2006 tarihinde kabul edilen Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun¹⁹¹ 39'uncu maddesi ile ÇKK düzenlenen erteleme kurumu kaldırılmıştır. Çocuğa yüklenen suçtan dolayı, CMK'da şartların varlığı halinde, yetişkinlere uygulanacak erteleme şartları çocuklar içinde uygulanacaktır. Kanunun ilk haliyle çocuklara özgü düzenleme alanı bulan erteleme kurumu daha geniş şekilde uygulanmaktaydı.

Erteleme koşulları ÇKK'da düzenlenmediğinden savcı, belirlenen şartların gerçekleşmesi durumunda CMK 171'inci maddede düzenlenen hükümleri çocuklar için uygulayacaktır. Bu maddeye göre uzlaşma hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Cumhuriyet Savcısı, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetine bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasını beş yıl süreyle erteleyebilir.

CMK 171/3'üncü maddesi ertelemenin uygulanacağı şartları belirtmiştir. Bu şartlar; şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmaması, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatinin oluşması ile davanın açılmaması şüpheli ve toplum açısından davanın açılmasından daha yararlı olması ve suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen gidermesi, koşullarının gerçekleşmesi gerekir. Deneme süresinde zamanaşımı işlemez.

Yetişkinler için erteleme süresi ile çocukların erteleme içerisinde geçireceği süre farklıdır. ÇKK 19'uncu maddesi bu süreyi düzenleyerek, çocuğa yüklenen suçtan dolayı CMK'daki koşulların varlığı halinde, kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilir. Çocuklar açısından erteleme süresi üç yıldır. Erteleme süresince çocuğun korunması ve denetlenmesi gerekirse denetim altına alınabilir. ÇKK 36'ıncı madde ile

¹⁹⁰Mülga olan 2253 sayılı yasa ile, Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ve TCK'nın bazı maddelerini değiştirmesine dair kanun tasarısının 17. Maddesinin gerekçesidir.

¹⁹¹R.G, T.,19.12.2006, S. 26381.

kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı onanan çocuğun denetim altına alınmasına karar verilebileceği düzenlenmiştir.

4.2.3. Uzlaşma

ÇHS 40'ıncı madde ve Pekin Kuralları 11'inci maddesi, çocuk suçluların yasal güvencelerine saygı göstererek adli kovuşturma olmaksızın önlemler alınmasını düzenlemiştir. Yerel mevzuatımızda da uzlaşma kurumu CMK 253'inci maddesi, Ceza Muhakemesi Uzlaştırma Yönetmeliği¹⁹² ve ÇKK 24'üncü maddesi ile düzenleme bulmuştur.

Alternatif bir çözüm yolu olan uzlaşma kurumunu ile; yargının iş yükünün hafifletilmesi, davaların uzamaması, mağdurun yargılama sürecinde daha az zarar görmesi ve failin topluma yeniden kazandırılma amaçlanmaktadır.

Uzlaşma, kişinin kovuşturma aşamasına geçmeden, hukuka aykırı fiili gerçekleştirdiği mağdur ile anlaşmasıdır. Yapılacak anlaşma ile yargılamaya geçilmeden suçun cezası taraflar arasında sona erdirilecektir. ÇKK ile çocuklar hakkında uzlaşmaya ilişkin kurallar düzenlenmemiş olduğundan CMK'nın uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin, suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanması gerekmektedir.

CMK 253/1'inci maddesi, suça sürüklenen on sekiz yaşından küçük çocuklar bakımından; suçun kamu tüzel kişisi aleyhine işlenmemesi kaydıyla, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezası gerektiren suçların uzlaştırma kapsamında olacağını hüküm altına almıştır. Uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi için çocukların işlediği suçun şikâyet tabii suçlardan olup olmamasının bir önemi yoktur. Sadece suçun kamu tüzel kişisine karşı işlenmemiş olması ve üst sınırının uzlaşmaya elverişli olması gerekmektedir.

CMK 253/1'inci maddesine göre uzlaştırma; şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişiler arasında gerçekleşecektir. Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyetle bağlı suçlar ile şikâyetle bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, TCK' de yer alan, Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88), Taksirle yaralama (madde 89), Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116), Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234), Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239) ve

¹⁹²R.G, T., 05.08.2017, S.30145.

diğer kanunlarda yer alan ve uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunan suçlar bakımından uzlaştırma hükümlerinin uygulanması mümkündür.

CMK 253/3'üncü maddesi ile soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı olsa bile; cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve uzlaştırmaya tabî bir suç ile tabî olmayan bir suç birlikte işlenmiş ise bu suçlarda uzlaşma yoluna gidilemez.

CMK 253/4'inci maddesi ve Uzlaştırma Yönetmeliği 8'inci maddesi uzlaşma teklifini düzenlemiştir. Suçun uzlaşmaya tâbi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması hâlinde dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Cumhuriyet Savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunabilecektir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi bu kişilerin kanunî temsilcilerine yapılır. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

Uzlaşma teklifinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatılır. Bir suçtan dolayı birden fazla kişi mağdur olmuşsa veya zarar görmüşse, uzlaştırmaya başvurulabilmesi için mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekmektedir. Bu kişilerden birisi uzlaşmayı kabul etmezse, uzlaşma kurumuna başvurulamayacaktır. Uzlaştırma Yönetmeliği 13'üncü maddesi, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görenin uzlaşma teklifini kabul etmesi hâlinde, Cumhuriyet Savcısı uzlaştırmayı kendisi gerçekleştirebilir veya bir avukatın ve hukuk öğrenimi görmüş bir kimseyi uzlaştırmacı olarak görevlendirebilir. Hâkimin reddini gerektiren hâller, görevlendiren uzlaştırmacı için de göz önünde bulundurulur.

Uzlaştırmacı, dosya içindeki belgelerin birer örneği kendisine verildikten itibaren en geç otuz gün içinde uzlaştırma işlemlerini sonuçlandırır. İşlemler tamamlanmamışsa bu süre, en çok yirmi gün daha uzatılabilir. Uzlaştırmacı, tarafların katılımıyla gizli olarak yürütülen müzakere sonunda, bir rapor hazırlayarak kendisine verilen belge örnekleriyle birlikte uzlaştırma bürosuna verir. Uzlaşma gerçekleşmiş ise, tarafların imzalarını da içeren raporda, uzlaşma ayrıntıları belirtilir. Uzlaşma sağlanamamışsa bile uzlaştırmacı tarafından, uzlaştırma rapor hazırlanarak büroya teslim edilmelidir.

Uzlaşma teklifinin reddedilmesine rağmen, taraflar en geç iddianamenin düzenlendiği tarihe kadar Cumhuriyet Savcısına başvurarak uzlaştıklarını beyan edebilirler. Uzlaştırma sonuçsuz kalmış ise tekrar uzlaştırma yoluna gidilemez. Ancak

tarafların Cumhuriyet Savcısının iddianemeyi hazırlayarak teslim etmesine kadar sürede uzlaştıklarına ilişkin belge ile uzlaşması mümkündür. Uzlaşma sonucunda şüpheli edimini yerine getirmişse hakkında kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilir. Kararlaştırılan edimin yerine getirilmesi ileri tarihe bırakılmışsa, takside bağlanmış veya süreklilik söz konusu ise halinde, CMK 171.m, şartları aranmaksızın, şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilir.

4.2.4. Önödeme

Basit suçlarda yargılama dışı bir çözüm yolu olarak mahkemelerin iş hacmini ve görülmekte olan dava sayısını azaltmak amacıyla “önödeme” kurumu kabul edilmiştir. Önödeme ÇKK’da düzenlenmediğinden, suça sürüklenen çocuklar için TCK’nın 75’inci maddesi ve CMK’nın 174/1’inci maddesi uygulanacaktır.

Önödeme kurumunun, hukuki niteliğini açıklamaya çalışan bir görüşe göre ön ödeme, devletin cezalandırma isteğinden vazgeçtiği ve bireyin de yargılama hukukunun teminatlarından feragat ettiği karşılıklı bir sulh anlaşmasıdır.¹⁹³

Yukarıdaki cümleye karşılık, önödemenin karşılıklı anlaşmadan ziyade kanunda yazılı koşullara bağlı olarak uygulanan bir kurum olduğu, devletin sadece para karşılığı cezalandırma isteğinden vazgeçemeyeceği görüşü savunulmuştur. Ayrıca, önödemeyi gerçekleştirecek kişinin de yargılama hukukunun teminatından vazgeçmediği, ileride karşılaşılabileceği mahkûmiyet hükmü ile yargılama safahatındaki emek ve üzüntüsü dolayısıyla bunu kabul edeceği tarzında eleştirilmiştir.¹⁹⁴

TCK’nın 75’inci maddesi ile düzenlenen önödeme, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından birisidir. Önödeme kapsamına giren suçların sayısı, yeni TCK döneminde azalmıştır. Basit suçlar için yürütülecek yargılama iş yükünün daha fazla artmasına neden olmaktadır. Bu çözümün yeniden gözden geçirilerek ve suç şüphesi altındaki kişiye getirilecek bazı ek yükümlülükler ile kapsamı genişletilerek daha fazla uygulama alanı bulması gerekmektedir.

Önödeme kanunda belirtilen şartların oluşmasıyla uygulanmaktadır. TCK 75’inci maddesi uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı üç ayı aşmayan suçlar için önödemeyi kabul etmiştir. Failin, adli para cezası maktu ise bu

¹⁹³Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku: Genel Kısım**, C. III, 12. Beta Basımevi, İstanbul 1997, s. 320-321.

¹⁹⁴Dönmezer ve Erman, s.321.

miktarı, değilse aşağı sınırını; hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yirmi Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı ödemesi gereklidir. Eğer hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için aşağı sınırın karşılığı ile adli para cezasının aşağı sınırını soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet Savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

TCK 75/4-5'inci madde ile, kanun maddesinde düzenlenmiş suç için, yukarı sınırı üç ayı aşmayan hapis cezası veya adli para cezasından yalnız birinin uygulanabileceği hâllerde ödenmesi gereken miktar, adli para cezası esas alınarak belirleneceği düzenlenmiştir.

CMK 174/1'inci maddeye göre, iddianamenin iade şartlarından birisi de, önödemeye tabi bir suçta, önödeme uygulanmaksızın iddianamenin düzenlenmesi, mahkeme tarafından iade sebebi olarak öngörülmüştür. Kamu davasının açılmaması veya ortadan kaldırılması, kişisel hakkın istenmesine, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümleri etkilemez. Önödeme sonucunda, fail hakkında bir hüküm kurulmamış olduğundan soruşturulan bu suç, adli sicile işlemeyecek bundan dolayı tekrerrür hükümlerine de esas alınmayacaktır.

Önödemenin uygulanabilmesi için yeterli şüpheye sahip olan Cumhuriyet Savcısı, iddianame düzenlemesini gerekirken düzenlemeyerek, alternatif çözüm yolu olan önödemeyi uygulaması gerekir. Bu uygulamayı çocuklar için düşündüğümüzde, 12 yaşını doldurmamış çocuklar hukuki sorumluluğu kabul edilmediğinden onlar için uygulanmayacaktır. Ancak 12 yaşını doldurmuş olup, 15 yaşını tamamlamamış çocuklar için ise bu çözüm yolu uygun düştüğü her durum için uygulanmalıdır.

4.3. Kovuşturma Evresi

Kovuşturma evresini CMK'nın 2'inci maddesi ile tanımlamıştır. İddianamenin kabul edilmesiyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen yargılama süresinin tamamı kovuşturma evresini oluşturmaktadır.

4.3.1. Kovuşturma Evresine Hâkim Olması Gereken İlkeler

Uluslararası sözleşme olan ÇHS 40'ıncı madde ile kovuşturma aşamasına hâkim olan ilkeler belirlenmiştir. Sözleşmeye taraf devletlerin, ceza yasasını ihlâl ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlâl ettiği kabul edilen her çocuğun, yaşı ve

yeniden topluma kazandırılması ve toplumda yapıcı rol üstlenmesi önemsenmelidir. Çocuğun taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirerek, başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkı sağlanmalıdır.

Özel olarak korunması gereken çocuklar hakkında yargılama işlemleri yapılırken yukarıda belirlenen ölçütler ile çocuğun özsaygısını kaybetmeyerek, adli makamlara güven duyması çok önemlidir. Bu sebeple, çocuklar için düzenlenmesi gereken özel ilkelerle onlara en az zarar verecek şekilde hareket edilerek yargılama sonlandırılmalıdır. Bu ilkeler; gizlilik, sadelik ve yargılama dâhil diğer ilkeler olarak aşağıda anlatılacaktır.

4.3.1.1. Gizlilik İlkesi

Duruşmaların açıklığı ilkesi uluslararası belgeler olan, İHEB 10'uncu madde¹⁹⁵ ve AİHS'nin 6'ncı maddesi¹⁹⁶ açıkça düzenlenmiştir. Ceza yargılamasında duruşmaların açık yapılarak adil yargılanma hakkının ihlal edilmemesine önem verilmiştir.

CMK 182'nci madde ile, duruşmalar herkese açıktır. Ancak genel ahlâkın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hâller varsa, hükmün açık duruşmada açıklanması şartı ile duruşmanın bir kısmının veya tamamının kapalı yapılmasına mahkemece karar verilebilir. Duruşmanın kapalı yapılması nedeni gerekçeli kararda belirtmelidir. Hüküm ise her koşulda açık duruşmada açıklanır. Anayasa'nın 141'inci maddesi, duruşmaların herkese açık olacak şekilde yapılmasını ancak çocukların yargılanmasını özel hükümlerle düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

ÇHS'nin 40/2'inci madde ve Pekin Kuralları 8'inci madde ile, ayrıca AİHS 5'inci maddesi kovuşturmanın her aşamasında çocukların, özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesini ve taraf devletlerin bu hakkı güvence altına almak zorunda olduğunu

¹⁹⁵**Madde 10:** Herkes, haklarının, vecibelerinin veya kendisine karşı cezai mahiyette herhangi bir isnadın tespitinde, tam bir eşitlikle, davasının bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından adil bir şekilde ve duruşmaların açık olarak görülme hakkına sahiptir.

¹⁹⁶**Madde 6:** Âdil Yargılanma Hakkı ise; herkes, gerek medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili nizalar, gerek cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamalar konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından davasının makul bir süre içinde, hakkaniyete uygun ve açık olarak görülmesini istemek hakkına sahiptir. Hüküm açık oturumda verilir ancak, demokratik bir toplumda genel ahlak, kamu düzeni ve ulusal güvenlik yararına, küçüklerin korunması veya davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektiğinde veya davanın açık oturumda görülmesinin adaletin selametine zarar verebileceği bazı özel durumlarda, mahkemenin zorunlu göreceği ölçüde, duruşmalar dava süresince tamamen veya kısmen basına ve dinleyicilere kapalı olarak sürdürülebilir.

belirtilmiştir. Çocuğun kimliğinin belirlenmesi yahut damgalanması gibi zararlara yol açabilecek durumların ortadan kaldırılması için gizliliğe özen gösterilmeli ve suç işlemiş çocuğun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmasına izin verilmemelidir. Basın Kanunu 22'inci madde ile, süreli yayınlarda; on sekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılması yasaklamaktadır.

Duruşmaların zorunlu kapalılık hali CMK 185'inci madde ile düzenlenmiştir. Sanık, 18 yaşını doldurmamış ise duruşmanın kapalı yapılarak; hükmün de kapalı duruşmada açıklanacağı belirtilmiştir. Kovuşturma yapılırken sanık 18 yaşını doldurmuş ise yargılama açık şekilde yargılanması ve hükmünde açık duruşmada verilmesi gerekmektedir. Çocuğun yaşı belirlerken duruşma sırasındaki, yaşı dikkate alınmalıdır.

4.3.1.2. Sadelik İlkesi

Pekin Kuralları 14'üncü maddesine göre, duruşmanın, çocuğun çıkarlarına yardımcı olacak şekilde ve onun anlayabileceği tarzda, söylediklerini serbestçe ifade edebileceği bir ortamda yapılması gerektiği belirtilmiştir.

Çocuğun üstün yararının ön planda olduğu çocuk yargılamasında çocuğa yardım edecek olan süjelerin yanında oturacak şekilde duruşmanın yapılması, mukayeseli hukukta tavsiye edilen yöntemdir. Cüppe giyilmesi bakımından Avukatlık Kanunu 49'uncu maddede zorunluluk bulunmaktadır. Hâkim ve Cumhuriyet Savcılarının cüppe giymesi açısından ise Hâkim ve Savcıların Resmi Kıyafet Yönetmeliği'nde düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemelerin mukayeseli hukukta görüldüğü gibi, çocuğu psikolojik baskı altına almayacak biçimde yenilenmesi gerekmektedir.¹⁹⁷

4.3.2. Türk Hukuku'nda Kovuşturma Evresinde Çocuklar Hakkında Kabul Edilen Diğer İlkeler

ÇKK kovuşturmaya ilişkin hükümler bulunmadığından, yetişkinler için geçerli olan genel hükümler çocuklara da uygulanmaktadır. Ancak ÇKK 22'inci madde ile çocuğun, yargılama aşamasındaki durumu hükme bağlanmıştır. Buna göre çocuğun; yasal temsilcisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisi duruşmada hazır

¹⁹⁷Suça Sürüklenen Çocuklara Hukuki Yardım Eğitimci El Kitabı, 2010,<http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/egitimbasvuru_egitim/sucasuruklenencocuklara.pdf>, e.t.: 10/07/2018

bulunabilir. Mahkeme veya hâkim, çocuğun sorgusu veya çocuk hakkındaki diğer işlemler yapılmasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulunmasına karar verebilir. Çocuk, yararı gerektirdiği takdirde, duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Çocuk mahkemesindeki düzenin nasıl olacağı genel hüküm olan CMK 203'inci madde ile belirlenmiştir. Mahkeme başkanı veya hâkim tarafından duruşmanın düzeni sağlanmalıdır. Duruşmanın düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellemek koşuluyla salondan çıkarılacağını belirtmiştir. Kişi dışarı çıkarılırken direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa, dört güne kadar disiplin hapsine konulabilir. Ancak dışarı çıkarken direnç gösteren veya karışıklığa sebep olan çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz.

CMK 218'inci madde ile çocuğun yaşının ceza hükümleri bakımından tespitiyle ilgili bir sorunla karşılaşılması halinde, işlemi durdurarak genel mahkemelerde yaş düzeldikten sonra karar verilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Bu durumda çocuğun yaşı belirlendikten sonra yargılamaya devam edileceği anlaşılmaktadır.

4.3.3. Çocukların Yetişkinlerle Birlikte Suç İşlemesi

Çocukların, yetişkinlerle birlikte suç işlemesi halinde, davaların birleştirilmesi son çare olarak düşünülmelidir. Öncelikli olarak, yetişkinlerin yargılandığı davalar bekletici sorun yapılmalıdır. Bu şekilde çözüme ulaşılamıyorsa, o zaman ilgili kanunlar dikkate alınarak davaların birleştirilmesi yoluna başvurulmalıdır.¹⁹⁸

ÇKK'nda iştirak hâlinde işlenen suçlar 17'inci madde ile düzenlenmiştir. Genel kural, çocukların yetişkinlerle birlikte suç işlemesi hâlinde, soruşturma ve kovuşturmanın ayrı yürütüleceğidir. Çocuk mahkemesi, yetişkinlerle iştirak halinde işlenen suçlar için, çocuklar hakkında gerekli tedbirleri uygulamakla beraber, lüzum gördüğü takdirde çocuk hakkındaki yargılamayı genel mahkemedeki davanın sonucuna kadar bekletebilir. Çocuklar ile yetişkinlerin, iştirak halinde işlemiş oldukları suçlarda yargılama, istisnai olarak birlikte görülmelidir. Bu durumda, yargılamanın her aşamasında, genel mahkemelerin uygun bulması şartıyla, birleştirme kararı verilebilir. Birleştirme kararıyla birlikte yargılama genel mahkemelerde devam eder.

¹⁹⁸Balo, s. 198.

4.3.4. Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması

2006 yılında çıkarılan, çeşitli kanunlarda değişiklik yapılmasına ilişkin 5560 sayılı kanun ile daha önceden düzenleme yapılmamış olan CMK’de ilk defa hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu düzenlenmiştir. 5560 sayılı Kanun ile ÇKK 23’üncü maddesi ile, düzenlenmiş olan hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu değiştirilerek, çocuklar hakkındaki hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumunun CMK’daki şartların varlığı halinde uygulanabileceği belirtilmiştir.

CMK 231/5’inci maddesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kurumu düzenlenmiştir. Aynı madde de ilgili şartlarda düzenlenmiştir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler dışında, sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkeme tarafından, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Hükümün açıklanmasının geri bırakılması, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukukî sonuç doğurmamasını ifade eder.

CMK 231/6’ıncı maddeye göre, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için öncelikle sanığın bu sonucu kabul etmesi ve kanunda sayılı hallerin bulunması gerekmektedir. Bu şartlar; sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmaması, mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılmış olmasıdır. Ayrıca sanığın, suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen gidermiş olması gerekmektedir.

CMK 231/8’inci madde ile, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararının verilmesi halinde sanığın, beş yıl süreyle denetim süresine tâbi tutulması zorunludur. Belirlenen bu denetim süresi hâkime takdir hakkı vermeden uygulanacaktır. Denetim süresi içinde, kişi kasıtlı bir suç işlerse bir daha hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilemez. Beş yıllık denetim süresi içinde mahkemenin takdirine göre, bir yıldan fazla olmamak üzere mahkemenin belirleyeceği süreyle, sanık hakkında denetimli serbestlik tedbirine karar verilebilir.

Belirlenecek bu tedbirler: kişinin bir meslek veya sanat sahibi olmaması halinde, meslek veya sanat sahibi olmasını sağlamak amacıyla bir eğitim programına devam etmesine; bir meslek veya sanat sahibi olması halinde, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret

karşılığında çalıştırılmasına; belli yerlere gitmekten yasaklanmasına, belli yerlere devam etmek hususunda yükümlü kılınmasına ya da takdir edilecek başka yükümlülüğü yerine getirmesine, karar verilmesidir. Denetim süresi içinde dava zaman aşımı işlemez ve durur.

Sanığın denetim süresine uymamasıyla, açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hüküm açıklanmalıdır. Mahkeme tarafından açıklanacak bu hüküm, sanığın mahkûm olduğu hapis cezasının değerlendirilmesi suretiyle oluşmaktadır. Ayrıca hâkime, cezanın kısmen infazına ya da önceki hükümde yasal zorunluluk nedeniyle tartışılmayan erteleme veya seçenek yaptırımlara çevirme kurumlarının değerlendirilmesi suretiyle yeniden hüküm kurması imkânı sağlanmıştır. Bu son halde dahi mahkeme, sübut ve nitelendirmenin değiştirilmesi veya önceki uygulamadan dönme yönünden bir imkânâ sahip olmamakta, yalnızca önceki hükmün varlığı kabul edilerek, belirli bir kısmının infaz edilmemesi ya da önceki hükümde değerlendirilemeyen TCK'nın 50 veya 51'inci maddelerinin uygulanması yetkisine sahip olabilmektedir.¹⁹⁹

CMK 231/10'ununcu madde uyarınca, sanığın denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, mahkeme tarafından davanın düşmesi kararı verilir. Eğer 231/11'inci madde ile, denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar. Bu durumda mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirerek karar verir. Hakim yapacağı değerlendirme ile, cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine ya da koşullarının varlığı halinde hükümdeki hapis cezasının ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar vererek yeni bir mahkûmiyete karar verebilir.

Belirlenen koşulları sağlamak kaydıyla tüm suçlarda hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilirken, istisnai olarak Anayasanın 174'üncü maddesi ile koruma altına alınan inkılâp kanunlarındaki suçlarla ilgili olarak bu kurum uygulanmayacaktır. Yargılama sonunda verilen hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına kararına itiraz etmek mümkündür. Bu karar kendine özgü sisteme kaydedilir ve ancak soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet

¹⁹⁹Yargıtay12.CezaDairesi,T.04/06/2015E.13972,K.9901,<<https://www.kararara.com/forum/viewtopic.php?f=46&t=26277>> e.t.: 20/07/2018

Savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

Yukarıda belirtilen tüm bu şartlar suça sürüklenen çocuklar hakkında da uygulanmaktadır. Sadece ÇKK 23'üncü madde ile, çocuğa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda, CMK koşullarının varlığı halinde, mahkemece hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Ancak, çocuklar açısından denetim süresinin üç yıl olacağı belirtilmiştir. ÇKK 36'ıncı maddesi, çocukların denetim altına alınma kararı düzenlenmiş olup, hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuğun da denetim altına alınabileceği düzenlenmiştir.

4.3.5. Uzlaşma

Soruşturma aşamasındaki süreç her zaman çok sağlıklı bir biçimde olmayabilir. Soruşturma aşamasında, suç farklı biçimde nitelendirilirse bu suç uzlaştırma kapsamındaki koşulları sağlamayabilir. Uzlaştırma teklifinin gereği mahkemece daha sonra farkedilmiş ya da uyuşmazlık sonradan uzlaşma kapsamına girmiş veya uyuşmazlık savcılık aşamasından geçmeden doğrudan mahkemenin önüne gelmiş olabilir. Dolayısıyla, kovuşturma aşamasında da soruşturmada açıklanan usule göre uzlaştırma işlemleri gerçekleştirilir.

Mahkeme tarafından yapılacak uzlaştırma CMK 254'üncü madde ile düzenlenmiştir. Kamu davası açıldıktan sonra kovuşturma konusu suçun uzlaşma kapsamında olduğunu anlaşılırsa, kovuşturma dosyası, CMK 253'ncü maddesi ile belirtilen esas ve usûle göre yerine getirilmesi için uzlaştırma bürosuna gönderilir.

CMK 253/4'inci maddesi ve Uzlaştırma Yönetmeliği 8'inci maddesi uzlaşma teklifini düzenlemiştir. Suçun uzlaşmaya tâbi olması ve kamu davası açılması için yeterli şüphenin bulunması hâlinde dosya uzlaştırma bürosuna gönderilir. Cumhuriyet Savcısı, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunabilecektir. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi bu kişilerin kanunî temsilcilerine yapılır. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.

Kovuşturma aşamasında gerçekleşecek uzlaşma sonucunda, CMK 254/2'inci madde ile, uzlaştırma sonucunda, şüpheli edimi defaten yerine getirirse davanın

düşmesine, eğer edim belli bir tarihe ertelenmişse edimin ifasına kadar hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Uzlaşmada belirlenen edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılmış, takside bağlanmış veya süreklilik arz ederse, sanık hakkında, CMK 231'nci madde ile belirtilen şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilir. Geri bırakılma süresinde zamanaşımı işlemeyecektir. Bu durumda edim yerine getirildikten sonra mahkemeye başvurulduğunda geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak davanın düşmesine karar verilecektir. Edim yerine getirilmemişse hüküm açıklanır.

CMK 253/1'inci madde ile, suça sürüklenen ve on sekiz yaşından küçük çocuklar bakımından uzlaştırma şartları genişletilmiştir. Suçun, kamu tüzel kişisi aleyhine işlenmemesi kaydıyla, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezası gerektiren suçların uzlaştırma kapsamında olacağı hüküm altına alınmıştır. Uzlaştırma kurumunun uygulanabilmesi için çocukların işlediği suçun şikâyet tabi suçlardan olup olmamasının bir önemi yoktur. Sadece suçun kamu tüzel kişisine karşı işlenmemiş olması ve üst sınırının uzlaşmaya elverişli olması gerekmektedir.

4.3.6. Önödeme

Kovuşturma aşamasında uygulanacak önödeme kurumu TCK'nın 75/2-3'üncü maddesi ile düzenlenmiştir. Önödemeye tabi olan bir suç, Cumhuriyet Savcılığı tarafından soruşturma aşamasında dikkate alınmalıdır. Ancak özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde gerekli işlemlerin yapılmadığı kovuşturma aşamasında anlaşılır veya dava konusu fiilin niteliğinin değişmesi suretiyle bu madde kapsamına girdiği anlaşılabılır. Bu durumda kovuşturma aşamasında da şartlar oluşmuş olacağından önödeme kurumu uygulanmalıdır. Hâkim tarafından yapılacak bildirim üzerine saptanacak miktardaki para ile yargılama giderleri birlikte ödendiğinde, mahkeme tarafından düşme kararı verilerek yargılama sonlandırılmalıdır.

Önödeme kanunda belirtilen şartların oluşmasıyla uygulanmaktadır. TCK 75'inci maddesi uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı üç ayı aşmayan suçlar için önödemeyi kabul etmiştir. Failin, adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını; hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yirmi Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı ödemesi gereklidir. Eğer hapis cezası ile

birlikte adli para cezası da öngörölmüş ise, hapis cezası için aşğı sınırın karşılığı ile adli para cezasının aşğı sınırını soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet Savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediğı takdirde hakkında kamu davası açılmayacağı hüküm altına alınmıştır.

TCK 75/4-5'inci madde ile, kanun maddesinde düzenlenmiş suç için, yukarı sınırı üç ayı aşmayan hapis cezası veya adli para cezasından yalnız birinin uygulanabileceğı hâllerde ödenmesi gereken miktar, adli para cezası esas alınarak belirleneceğı düzenlenmiştir.

4.4. Çocuklara Uygulanacak Güvenlik Tedbirleri ve Cezalar

Suça sürüklenen çocuklar, yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılamazlar, bu çocukların tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereğı olmalıdır. ÇHS 37/1'inci maddesi, tutuklanma kararı verilirken dikkat edilmesi gereken hususları içermektedir. Hakkında tutuklama veya güvenlik tedbiri istenen çocuklar için tutukluluk en son başvurulacak bir önlem olarak düşünölüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulmalıdır.

ÇHS 40/3'üncü maddesi ile, hakkında ceza yasasını ihlal ettiğı iddiası ileri sürölen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiğı kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, onunla ilgili makam ve kuruluşlar tarafından oluşturulmalıdır. Ayrıca bu kuruluşların, ceza yasasını ihlali konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmayacağına, uygun bulunduğu takdirde bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması gerektiğı belirtilmiştir.

Uluslararası sözleşmeler ve kanuni düzenlemelerde çocuğa, özgürlüğünden yoksun kalacak şekilde ceza verilmesine en son çare olarak başvurulabileceğı, öncelikle çocuğun ıslahı ve topluma yeniden kazandırılması amacıyla hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirin uygulanması gerekmektedir.

4.4.1. Güvenlik Tedbirleri

Kimler hakkında güvenlik tedbirinin uygulanacağını belirlemek önemlidir. Bu sebeple, ÇKK'nun 3'üncü maddesi çocuk kavramını tanımlayarak ikiye ayırmıştır. Bunlar; "korunma ihtiyacı olan çocuk"ve "suça sürüklenen çocuktur". Korunma ihtiyacı olan çocuk, bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliğı

tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuktur. Suça sürüklenen çocuk ise, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuktur.

TCK 56'ncı maddesi ile, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin neler olduğu ve ne suretle uygulanacakları ilgili kanun olan ÇKK gösterilir şeklinde belirtilmiştir. ÇKK'nun 11'inci maddesinde belirtildiği gibi düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılmalıdır. Koruyucu ve destekleyici tedbirler ise ÇKK 5'inci maddesi ile düzenlenmiştir.

TCK'da cezai sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı düzenlenmemiştir, dolayısıyla bu çocuklar hakkında güvenlik tedbiri uygulanmayacaktır. TCK 31, 32 ve 33. maddelerinde düzenleme bulan güvenlik tedbirleri; akıl hastalığı veya yaş küçüklüğü sebebiyle ceza sorumluluğunu olmayan çocuklar için çocuklara özgü güvenlik tedbirleridir.

TCK 56'ncı maddesi ile sözü edilen çocuklara özgü güvenlik tedbirleri, TCK'nın 31'inci maddesi ile belirlenen yaş küçüklüğü dikkate alınarak karar verilmelidir. Buna göre, çocuğun sorumluluk derecesini üç döneme ayırarak incelenmelidir. Bu yaş aralığına göre fiili işlediği sırada 12 yaşını doldurmamış olanlar, 12 yaşını tamamlamış olup 15 yaşını doldurmayan çocuklar ile 15 yaşını doldurmuş olup 18 yaşını tamamlamamış çocuklar belirlenmiştir.

TCK 31/1'inci maddesi ile, fiili işlediği sırada 12 yaşını tamamlamamış olan çocukların ceza sorumluluğu olmadığından ceza kovuşturması yapılamayacağını; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceğini hüküm altına alınmıştır. Ayrıca 15 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerinde bu yaş aralığındaki çocuklar gibi, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını anlamlandıramayacağı ve davranışları yönlendiremeyeceği kabul edildiğinden ceza sorumlulukları yoktur. Bu yaş grubundaki çocuklar için tedbir kararı için hâkime takdir yetkisi verildiğinden, tedbir alınması zorunlu değildir.

TCK 31/2'inci maddesi ile, fiili işlediği sırada 12 yaşını tamamlamış olup 15 yaşını doldurmamış olan çocukların işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçların algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması durumunda ceza sorumluluklarının olmadığı kabul edilmiştir. Birinci dönem yaş aralığından farklı olarak bu yaş grubundaki çocuklar hakkında çocuklara özgü güvenlik

tedbirlerine hükmolunur. Bu durumda bulunan çocuklar hakkında tedbir uygulanması konusunda mahkemenin takdir yetkisi yoktur ve hâkimin tedbir uygulaması zorunludur. TCK 33'üncü maddesi ile, 15 yaşını doldurmuş olup da 18 yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da ikinci dönem yaş aralığı çocukları gibi değerlendirilmelidir.

TCK'nın 31/3'üncü maddesi, üçüncü dönem yaş aralığını düzenlemiştir. Buna göre, fiili işlediği sırada 15 bitirmiş olup, 18 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu bulunmaktadır. Ancak bu yaş grubundaki çocuklara indirilmiş ceza uygulaması öngörülmüştür. Bu çocuklar hakkında, TCK sisteminde cezai sorumluluğu bulunan çocuklar hakkında güvenlik tedbirlerinin uygulanacağı düzenlenmediğinden haklarında güvenlik tedbiri uygulanmayacaktır.

TCK tarafından atıf yapılan ÇKK 11'inci maddesine göre, çocuklara özgü güvenlik tedbirleri ifadesinden, kanun tarafından düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar bakımından, çocuklara özgü güvenlik tedbiri olarak anlaşılması gerektiği belirtilmiştir. Açıkça sayılan bu tedbirler sınırlı sayıda ve hâkim tarafından genişletilemez.

ÇKK 13'üncü maddesi ile, suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmaksızın tedbir kararı alınabilecektir. Bu madde düzenlemesiyle, suça sürüklenen çocuklara uygulanacak güvenlik tedbirleriyle, korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuğa uygulanacak koruyucu ve destekleyici tedbir arasında bir ayrım yapılmamıştır.

ÇKK 5'inci madde ile belirtilen koruyucu ve destekleyici tedbirler beş tanedir: “*danışmanlık, eğitim, bakım, barınma ve sağlık*” alınabilecek tedbirlerdir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler uygulanırken öncelikle, çocuğun kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik olarak danışmanlık tedbiri uygulanmalıdır, eğer bu mümkün değilse koruyucu tedbir ile bir kuruma yerleştirilmesi gerekir.

Danışmanlık tedbiri, çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda ve çocukların eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeyi amaçlamıştır. *Eğitim tedbiri*, çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamlılığı sağlanması veya iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesidir. *Bakım tedbiri*, çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile

hizmetlerinden yararlanması veya bu kurumlara yerleştirilerek bakımın sağlanmasıdır. *Barınma tedbiri*, barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlayarak alınacak tedbirlerdir. ÇKK 5/3'üncü maddesi, tehlike altında bulunmakla birlikte veli veya vasisinin ya da bakım ve gözetiminden sorumlu kimsenin desteklenmesi suretiyle tehlikenin bertaraf edileceğinin anlaşılması hâlinde, çocuğun bu kişilere teslim edileceği belirlenmiştir. *Sağlık tedbiri*, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonu sağlamak ve bağımlılık yapan maddeleri kullanan çocukların tedavilerinin yapılarak sağlıklarına kavuşması amaçlanmaktadır.

ÇKK 45'inci maddesi Adalet Bakanlığı tarafından sağlanacak koordinasyon ile hangi kurumların, alınacak tedbirleri yerine getirme görevi olduğu belirtilmiştir. ÇKK 5'inci maddesine göre, koruyucu ve destekleyici tedbirlerinden; danışmanlık ve barınma tedbirleri, Milli Eğitim Bakanlığı, SHÇEK ve yerel yönetimler tarafından yerine getirilir. Eğitim tedbirini ise, Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının²⁰⁰, birlikte yerine getirmesi gerekmektedir. Bakım tedbirini, SHÇEK ve sağlık tedbirini de Sağlık Bakanlığı, yerine getirmesi gereken kurumlar olarak kanun tarafından belirlenmiştir.

ÇKK 5'inci madde ile alınabilecek koruyucu ve destekleyici tedbirler, korunma ihtiyacı olan çocuklar için amacına uygun uygun tedbir belirlenmelidir. Ayrıca suça sürüklenmiş ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklar hakkında alındığında bu tedbirler güvenlik tedbirine dönüşmektedir.

ÇKK 6'ıncı madde ile, çocuğun korunma altına alınması amacıyla kuruma başvurabilecek kişiler ve kurumlar belirtilmiştir. Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, sağlık ve eğitim kurumları, sivil toplum kuruluşları, korunma ihtiyacı olan çocuğu SHÇEK'e bildirmekle yükümlüdür. Çocuğun bakımından sorumlu kimseler de çocuğun korunma altına alınması amacıyla SHÇEK'e başvurabilir. SHÇEK'in kendisine bildirilen olaylarla ilgili olarak gerekli araştırmayı hemen yapması gerekmektedir.

ÇKK 7'inci maddesi ile, koruyucu ve destekleyici tedbir kararını, çocuğun anası-babası veya yasal temsilcisi, SHÇEK ve Cumhuriyet Savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınır. Bir veya birden fazla tedbire hükmedildiği

²⁰⁰Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Cumhurbaşkanlığı 15 Nolu Kararnamesi ile iki kurum birleştirilerek; Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olmuştur. . R.G, T., 04.08.2018, S. 30499

durumlarda, tedbirin türü kararda gösterilir. Ayrıca hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verilen çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir. Çocuğun gelişimini göz önüne alınarak, koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir.

Durumun acele olması hâlinde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından bu karar verilerek, önceki kararı alan görevli hâkim veya mahkemeye bu karar bildirilir. Verilen tedbir kararının uygulanması, çocuğun 18 yaşını doldurmasıyla kendiliğinden sona erer. Çocuk eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle, tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine hâkim karar verebilir. Alınacak bu tedbir kararıyla birlikte, gerekli hallerde TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da çocuk mahkemesi karar vermeye yetkilidir.

Tedbirlerin alınmasında yetkili yer mahkemesi ÇKK 8'inci maddesi ile, korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, ana, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince verilebilir. Kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle bu tedbir kararlarının uygulanması incelettirilir. Tedbir kararını istemekle yetkili kişilerin talebi üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbir kararı kaldırabilir, süresini uzatabilir veya başka bir tedbirle değiştirebilir.

ÇKK 9'uncu maddesi ile, çocuğa acil korunma kararının alınması düzenlenmiştir. Acilen korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı halinde çocuk, SHÇEK tarafından bakım ve gözetim altına alınır. Çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde, acil korunma kararının alınması için kurum tarafından Çocuk Hâkimi'ne müracaat edilmelidir. Hâkim yapılan bu talep hakkında üç gün içinde karar vermelidir. Gerekli olması durumunda, hâkim çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir.

Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilir. Bu sürede SHÇEK tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yapılarak, tedbir kararı alınmasının gerekmediği sonucuna varılırsa, SHÇEK bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun ailesine teslim edilmesine veya uygun göreceği başka bir tedbir kararı alınmasına hâkim karar verir. SHÇEK tarafından yapılan sosyal inceleme raporunda tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varılmış ise hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep edilir.

ÇKK 12'nci maddesi, suça sürüklenen çocuğun aynı zamanda akıl hastası olan çocuklar hakkında, TCK'nın 31'inci maddenin birinci ve ikinci fıkraları kapsamına giren çocuklar hakkında, uygulanacak olan hükümler çocuklara özgü güvenlik tedbirleri olarak uygulanmalıdır. TCK'nın 32'nci maddesi ile, düzenlenen akıl hastalığı ceza sorumluluğu olmayan 12 yaşını doldurmamış veya 15 yaşını doldurmamış, ceza sorumluluğu olmayan çocuklar için uygulanmayacaktır. ÇKK'nu ile 15 yaşını doldurmuş akıl hastası çocuklar için ise bir düzenleme olmadığından TCK 32'inci maddesinde düzenlenen akıl hastalığı, bu yaş gurubu için güvenlik tedbiri olarak uygulanacaktır.

Tedbir kararlarında uygulanacak usûl ÇKK 13'üncü madde ile düzenlenmiştir. Suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olmayan çocuklarla korunma ihtiyacı olan çocuklar hakkında duruşma yapılmadan tedbir kararı verilir. Hâkim gerekli gördüğü hâllerde duruşma yapabilir. TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hakkında mahkeme tarafından karar verilecekse eğer bu durumda verilecek karar mahkeme kararı olacağından duruşma yapılmalıdır. Tedbir kararı verilmeden önce, kendini ifade edebilecek çocuğun görüşü alınır, ilgilileri ise hâkim isterse dinleyebilir. Ayrıca çocuk hakkında, tedbir kararı verilmeden önce SİR düzenlenmesi istenebilir.

Güvenlik tedbirlerinin etkili biçimde uygulanabilmesi için ceza sorumluluğu olmayan 0-12 yaş grubundaki çocukların, suç işleme veya mağdur olma durumlarına karşı korunmasız bırakılmamalıdır. Kanun 12 yaşından sonra bu çocuklarla ilgilenmeye başlarsa bu çocuklar, suça itildikleri bir ortamda büyüyerek tekrardan adalet mekanizmasını karşısına çıkabilir.

Ayrıca mahkeme kararlarında tedbirlerin niteliği ve tedbirin güvenlik tedbiri mi yoksa koruyucu ve destekleyici tedbir mi olduğu açıkça belirtilmelidir. Kararlarda tedbirlerden beklenen sonuçlar açıkça ve ayrıntılı olarak gösterilmelidir. Çünkü bu durumda tedbirleri uygulayacak kurumlar açısından sorumluklarının sınırı çizilmiş olacağından, beklenen sonucun gerçekleşmesinde etkili olacaktır.

4.4.2. Güvenlik Tedbiri Olarak Koruma Altına Alınan Çocuklar

5395 sayılı ÇKK, korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunması ve haklarının güvence altına alınmasını amaçlamaktadır. Kanun suça sürüklenerek, adalet mekanizması ile karşı karşıya gelen çocukların da korunması

gerektiğini düşünmüştür. Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir eylemi işlediği iddiasıyla, hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılarak güvenlik tedbirine karar verilen çocuk, suça sürüklenen çocuktur.

ÇKK düzenlenen koruyucu ve destekleyici tedbirler, bu çocuklar bakımından güvenlik tedbiri olarak uygulanmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın koordinasyonu, koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanmasında yardımcı olacak kurumlar ÇKK 45'inci madde ile belirlenmiştir. Bu resmi veya özel kurumlar, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar hakkında verilen korunma tedbirinin yerine getirildiği kurumlardır. Kanun açıkça danışmanlık, bakım ve barınma tedbirlerinin SHÇEK tarafından yerine getirilmesini hüküm altına almıştır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu²⁰¹ (SHK) korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri düzenlemektir. Bu hizmetleri yürütmek üzere ise kurulan teşkilatın kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları ile faaliyet ve gelirlerine ait esas ve usulleri düzenlemektir. SHK 2'inci maddesi, sosyal hizmetlerle ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek kişileri ve özel hukuk tüzelkişilerini, sosyal hizmet kurum ve kuruluşlarında çalışan personeli, sosyal hizmetlerden faydalananları ve faydalananacak durumda olanları kapsayacağı belirtilmiştir.

SKH 3'üncü madde ile, kimlerin bu kanun kapsamında değerlendirileceği tanzim edilmiştir. Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olan çocuk, "korunmaya ihtiyacı olan çocuktur". Ana ve babanın olmaması veya birinin olmaması, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen çocuklar bu kapsamdadır. Ayrıca ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, çocukların korunması gerekir.

Sosyal hizmet kuruluşlarının büyük çoğunluğu yatılı olmakla beraber gündüz bakım evleri (geceleri hizmet vermezler) de vardır. Çocuk yuvaları, çocuk evleri, ev tipi sosyal hizmet birimleridir. Gündüzlü olan kuruluşlar ise, kreş ve gündüz bakımevleri, toplum ve aile danışma merkezi, aktif yaşam merkezi ve sosyal hizmet merkezidir.

SHK 3'üncü maddesi ile bu kurumlar düzenlenmiştir. Bunlar; çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, kreş ve gündüz bakımevleri, huzurevleri, bakım ve rehabilitasyon

²⁰¹ R.G, T., 27.5.1983 S. 18059.

merkezleri, kadın veya erkek konukevleri, toplum veya aile danışma merkezleri, aktif yaşam merkezi, çok amaçlı sosyal hizmet kuruluşları, çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, ev tipi sosyal hizmet birimleridir.

Yatılı sosyal hizmet kuruluşu olan “çocuk yuvaları”, 0 - 12 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla, 12 yaşını dolduran kız çocuklarının kaldıkları yerdir. Çocukların bedensel, eğitsel ve psikososyal gelişimlerini tamamlayarak sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla amaçlanmıştır.

Bir diğer yatılı sosyal hizmet kuruluşu “yetiştirme yurtları”, 13 - 18 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocukları korumak, bakmak ve bir iş veya meslek sahibi olmalarını ve topluma yararlı kişiler olarak yetişmelerini sağlamaktır.

“Kadın veya erkek konukevleri”, fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadın veya erkeklerin psikososyal ve ekonomik olarak desteklenmesidir. Ayrıca bu kişilerin çocukları varsa onlarında ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

SHK 4’üncü maddesi, sosyal hizmetlere ilişkin genel esasları düzenlemiştir. SHK kapsamına giren sosyal hizmetlere ilişkin faaliyetler, Devletin denetim ve gözetiminde, sivil toplum kuruluşları ile halkın gönüllü katkı ve katılımı da sağlanarak bir bütünlük içinde yürütülür. Sosyal hizmet programları uygulanırken korunmaya ihtiyacı olan çocuk, ihtiyacı olan engelli ve ihtiyacı olan yaşlıya öncelik tanınır. Sosyal hizmetlerin yürütülmesi ve sunulmasında sınıf, ırk, dil, din, mezhep veya bölge farklılığı gözetilmeden, öncelikler, ihtiyacı olan olma derecesi ve başvuru veya tespit sırası esas alınarak belirlenir. Korunmaya ihtiyacı olan çocukların Türk örf, adet, inanç ve milli ahlakına sahip, kendisine güvenen, insan sevgi ve saygısıyla dolu, Atatürkçü düşünce ve Atatürk ilke ve inkılaplarına uygun olarak yetiştirilerek, bir iş veya meslek sahibi yapılmaları ve koruma kararı kalktıktan sonra da toplum içinde izlenerek, imkânlar ölçüsünde desteklenmeleri esastır.

4.4.2.1. Çocuk Destek Merkezi

Herhangi bir nedenle, suça yönelen çocuğun, topluma yeniden kazandırılması gerekmekte, kolluk güçleri, mahkemeler ve ıslah hizmetlerinden oluşan çocuk ceza adaleti sisteminin özünde topluma yeniden kazandırma ilkesi yatmaktadır.

“Çocuk Destek Merkezleri”, çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet

kuruluşlarıdır. Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilerek kuruma yerleştirilen çocuklardır. Çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarını sağlar, bu süre içinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütülmeye devam eder.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı “aile, kadın, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri” yapmak üzere kurulmuş bir teşkilat olduğu için; çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir alınması isteminde bulunabilir veya derhal koruma altına alınması gereken çocuk, kurum tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra, hakkında acil korunma kararı alınması için çocuk hakimine başvurabilir. ÇKK’na göre, çocuk hakkında gerekli destekleyici tedbirleri yerine getirmelidir. Ayrıca sosyal çalışma görevlileri ÇKK ile Bakanlık tarafından verilen görevleri yapmalıdır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü: 633 sayılı KHK’nın 8. maddesi ile Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı içerisinde bulunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, çocuğa yönelik hizmetlerin uygulanmasından sorumlu temel birim olarak öngörülmüştür. Bir diğer deyişle Bakanlık tarafından çocuklar ile ilgili olarak yerine getirilecek hizmetlerin yürütülmesi ve eşgüdümünden Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü sorumludur.

Adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşılarak, korunma altına alınıp kuruma yerleştirilen bu çocukların tekrardan suç işlememesi gerekmektedir. Suça sürüklenen çocuğun veya korunma altına alınan çocuğa bundan sonra “ikincil mağduriyet” yaşatılmasına neden olabilecek hususların önlenebileceği bir dönemdir. Çocuk Destek Merkezi’nde kalan bir çocuğun, sonrasında suçlu olmasının önlemek kriminolojik olarak mümkündür. Çünkü çocuğun mağduriyeti Devletin koruma altına almasıyla önlenmiş olup, bu saatten sonra her bir kurumun-kişinin üzerine düşen sorumluluğu ve yükümlüğü yerine getirmesiyle ihtiyaçları doğrultusunda suç işlemelerini önlemek daha kolay olacaktır.

Çocuk Destek Merkezi’nde bakım ve barınma altına alındığı dönem çok önemlidir. Çünkü çocuk, aile yapısının giderek değiştiğini ve sosyolojik anlamda aileden beklenen fonksiyon ve görevlerin yerine getirilmediği bir dönemde “devlet korunmasına” alınmaktadır. Buradan hareketle çocukların bedensel ve ruhsal gelişimleri için devlet her türlü tedbiri almalı, sokak çocukları, sokakta çalışan çocuklar, madde

bağımlısı çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklar gibi tüm dezavantajlı grupların rehabilitasyonu sağlamalı, toplumla ve kendileriyle barışık bir yaşam sürmeleri için gerekli ekonomik, sosyal ve kültürel düzenlemeler devlet tarafından gerçekleştirilmelidir

4.4.3. Cezalar

ÇKK ile suça sürüklenen çocuk hakkında gerekli şartları sağlaması durumunda alınacak tedbir kararları gösterilmiştir. Verilecek cezalara ilişkin bir düzenleme bulunmadığından suça sürüklenmiş çocuklara verilecek cezalar için, TCK hükümleri uygulanacaktır.

TCK 31/1'inci madde ile, fiili işlediği sırada 12 yaşını tamamlamamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. Bu yaş gurubundaki çocuklar hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz. Ancak gerekli görülmesi halinde, ÇKK hüküm altına alınmış olan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

TCK 31/2'nci madde ile, fiili işlediği sırada 12 yaşını tamamlamış olup da 15 yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu olmadığından; bu yaş gurubu çocuklar hakkında ÇKK belirlenen, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğini bulunan çocuklar hakkında ise ceza indirilerek hükmolunur. İşlenen suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde dokuz yıldan on bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Süreli cezaların ise yarısı indirilir ve her fiil için verilecek hapis cezası yedi yıldan fazla olamaz.

TCK 31/3'üncü madde ile, fiili işlediği sırada 15 yaşını tamamlamamış olup da 18 yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluklarının olduğu kabul edilmiştir. Bu yaş gurubundaki çocuklar hakkında verilecek ceza indirimli olarak; suç, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on sekiz yıldan yirmi dört yıla kadar; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde on iki yıldan on beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Süreli hapis cezalarının ise üçte biri indirilir ve her fiil için verilecek olan hapis cezası on iki yıldan fazla olamaz.

4.5. Güvenlik Tedbirlerinin ve Cezaların İnfazı, Cezalara Seçenek Olan Kurumlar ve Kanun Yolları

4.5.1. Güvenlik Tedbirleri'nin ve Cezalarının İnfazı

Çocuklar için verilen cezaların ve güvenlik tedbirlerinin infazı ÇKK'da düzenlenmemiştir. Bu nedenle, bu konuda 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun²⁰² (CGTİK) hükümleri uygulanır.

CGTİK 3'üncü madde ile infazda temel amaç belirlenmiştir. Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç, öncelikle suçu önleyerek, hükümlünün yeniden suç işlemesini engellemek ayrıca, toplumu suça karşı korumaktır. Aynı zamanda hükümlünün, yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamla ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmak amaçlanmıştır.

İnfazın dayanakları ve kimin tarafından izleneceği CGTİK 5'inci madde de düzenlenmiştir. Buna göre, mahkeme, kesinleşen ve yerine getirilmesini onayladığı cezaya ilişkin hükmü Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Bu hükme göre cezanın infazı Cumhuriyet Savcısı tarafından izlenir ve denetlenir.

ÇKK'na göre suça sürüklenen çocuklara, soruşturma işlemlerinin yürütülmesi için Cumhuriyet Başsavcılıkları bünyesinde çocuk bürosu kurulması öngörülmüştür. ÇKK 30'uncu maddesi ile çocuk bürosu görevleri belirlenmiştir. Ancak bu görevlerde, suça sürüklenmiş çocuklar hakkında verilen mahkeme kararının infazını düzenlemediğinden, yetişkinler hakkında verilmiş kararları yerine getirecek birimler tarafından bu işlemler gerçekleştirilecektir.

Suçta sürüklenen ve ceza almış olan çocukların infazı sırasında, çocuğun bu süreçte özenle korunması ve bu süreci en az zararla atlatmasına dikkat edilmelidir. Bu nedenle, yetkili makamların uluslararası ve yerel mevzuatı uygulaması esas alınmalıdır. Bunlardan biri olan, Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler -Havana Kuralları yönlendirici olmaktadır. Bu kurallar, özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların, güçsüz ve savunmasız olması nedeniyle özel bakıma ve korumaya gereksinimleri olduğunu, haklarının özgürlüklerinden yoksun bırakıldıkları süre içinde ve sonrasında güvence altına alınması gerektiğini genel ilkelerde belirtmiştir.

²⁰²R.G, T., 29.12.2004 S. 25685.

Havana Kuralları 8'inci maddeye göre, yetkili makamlar, tutulan çocukların bakımının ve topluma dönüşe hazırlanmalarının önemli bir sosyal hizmet olduğu konusunda kamuoyunun ilgisini yükseltmek için sürekli çaba harcamalı ve bu amaçla, çocuklar ile çevre halkı arasında yakın ilişki kurulmasını kolaylaştırmak için gerekli tedbirler almalıdır.

Havana Kuralları 12'nci maddeye göre, özgürlükten yoksun bırakılan çocukların infazı, insan haklarına saygı gösterilmesinin sağlanacağı şartlarda ve ortamlarda yerine getirilmelidir. Islah evlerinde tutulan çocukların sağlıklı ve özsaygılı yaşamalarına yardım ve destek olacak, çocukların sorumluluk duygularının gelişmesini arttıracak ve toplumun bir üyesi olarak potansiyellerini geliştirmelerinde yardımcı olan davranış ve yeteneklere sahip olmalarını teşvik edecek faaliyet ve programlardan yararlanmaları sağlanmalıdır.

Özel olarak korunması gereken çocukların infaz aşamasında da yetişkinlerden farklı koşullarda infazının tamamlaması gerekmektedir. Bu nedenle CGTİK, çocukların cezalarının infazının gerçekleştirileceği kurumları açıkça düzenlemiştir. Bunlar, *çocuk kapalı ceza infaz kurumları, gençlik kapalı ceza infaz kurumu, gençlik açık ceza infaz kurumları ve çocuk eğitimevleridir.*

CGTİK 11'inci madde ve Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük 13'üncü maddesi, ***Çocuk kapalı ceza infaz kurumlarını*** düzenlenmiştir. Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı kurumlara nakillerine karar verilmiş olan çocukların barındırıldıkları ve firar etmelerine karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı olan kurumlardır. 12-18 yaş arasındaki çocukları ayrı ayrı, cinsiyetleri ve fizikî gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların bölümlerine yerleştirilmesi gerekir. Hükümlü çocuklar için, kendilerine özgü kurum yoksa kapalı kurumların çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kız çocukları için de, kadın kapalı kurumların bir bölümünde veya diğer kapalı kurumlar da kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılırlar. Kapalı ceza infaz kurumunda kalan çocuklara eğitim ve öğretim verilme ilkesine tam olarak uyulması gerekir.

CGTİK 11'inci madde ve Tüzüğün 14'inci maddesi ile ***Gençlik kapalı ceza infaz kurumları*** düzenleme bulmuştur. Bu kurumlarda, cezanın infazına başlandığı tarihte on sekiz yaşını bitirmiş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış hükümlülerin cezalarını çektikleri, eğitim ve öğretim esasına dayalı, firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik

görevlileri bulunan kurumlardır. Aynı bir kurum kurulamadığı takdirde, diğer kapalı kurumların gençlere ayrılan bölümlerinde bu maddedeki esaslara göre barındırılması sağlanır. Çocuk kapalı ceza infaz kurumunda kalması gereken gençlerin cezaları, gençlik kapalı kurumların güvenli bölümlerinde yerine getirilir. Kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hâllerde yüksek güvenli kapalı kurumları içerisinde kendilerine ayrılan bölümlerine yerleştirilir.

CGTİK 14'üncü madde ve Tüzüğün 16'ncı maddesi ile **Açık ceza infaz kurumları**, hükümlülerin iyileştirilmelerinde, çalıştırılmaları ve meslek edindirilmelerine öncelik verilen, firara karşı engelleri ve dış güvenlik görevlisi kurum görevlilerinin gözetim ve denetimi ile sağlanan kurumlardır. Açık kurumları; Kadın açık ceza infaz kurumları ve Gençlik açık ceza infaz kurumları şeklinde kurulabilir. İlk defa suç işlemiş ve cezası iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına hükümlü bulunanların cezaları doğrudan açık kurumlarda yerine getirilebilir.

Açık kurumda kalan hükümlüler, belirli şartların gerçekleşmesiyle kapalı kurumlara gönderilebilir. Bu şartlar, kınamadan başka bir disiplin cezası almış olmaları veya başka bir suçtan dolayı haklarında tutuklama kararı veya soruşturma konusu olan suçun ilgili kanunda öngörülen cezasının üst sınırı yedi yıldan az olmayan bir başka suçtan soruşturma yapılmasıyla olabailir. Ayrıca tutuksuz yargılaması devam etmekte olanlar yaş, sağlık durumu, bedensel veya zihinsel yetenekleri bakımından çalışma koşullarına uyum sağlayamayacakları belirlenenler, kurum yönetim kurulunun kararı ile infaz hâkiminin onayına sunulurak kapalı kurumlara geri gönderilirler.

CGTİK 15'inci madde ve Tüzük 17'inci maddesi ile **Çocuk Eğitimevleri** düzenlenmiştir. Çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları esas alınarak yerine getirildiği tesislerdir. Bu kurumlarda firara karşı engel bulundurulmadan, iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır. Kurum içinde veya dışında herhangi bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve 18 yaşını tamamlayan çocukların, eğitim ve öğretimlerini tamamlayabilmeleri bakımından yirmibir yaşını bitirinceye kadar bu tesislerde kalmalarına izin verilebilir. Haklarında tutuklama kararı bulunanlar ile çocuk kapalı ceza infaz kurumları kapsamına girenler hariç olmak üzere, bu tesislerde bulunan çocuk hükümlüler kapalı kurumlara gönderilmezler.

CGTİK 29'uncu maddesi ile, çocuk hükümlülerin çalıştırılması, Meslekî Eğitim Kanununun²⁰³, bu Kanuna aykırı olmayan hükümleri dikkate alınarak, yalnızca meslek eğitime yönelik olacağı belirtilmiştir. Öğretim kurumlarına veya örgün eğitime devam eden çocuk ile genç hükümlüler, öğretim yılı içerisinde atölye ve işyerlerinde çalıştırılmazlar. Çocuk eğitimevlerinde bulunan hüküm çocukların, 30'uncu maddeye göre kurum dışında çalıştırılmaları sırasında kurum görevlilerinin gözetimi ve muhafazası aranmayacaktır.

İyi halli olan hükümlülerin, idare ve gözlem kurulu kararı ile kurum yönetimi tarafından durumlarına uygun kurum içi hizmetlerde çalıştırılabileceği, ancak çocuk hükümlüler, kendi yaşam alanları veya eğitsel amaçlar dışında bu hizmetlerde çalıştırılmayacakları belirtilmiştir.

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri CGTİK 45'inci madde ile düzenlenmiştir. Buna göre, çocuğun disiplin cezası gerektiren eyleminin gerçekleşme riskinin bulunması hâlinde bu riski ortadan kaldırmak veya soruşturma sürerken giderilmesi güç ve imkânsız zararların doğmasını önlemek amacıyla uygulanan ve ceza niteliği taşımayan koruma ve önleme amaçlı tedbirlerin alınmasıdır. Disiplin tedbirleri şunlardır: *Teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek, kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirmek, bulunduğu kurumun başka bir kısmına naklini gerçekleştirmek, çocuğun meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyerini veya atölyeyi değiştirmek, belli yerlere girmesini yasaklamak, bazı eşyaları bulundurmasını veya kullanmasını yasaklamaktır.*

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ise CGTİK 46'ncı madde ile hüküm altına alınmıştır. Maddede sayılı eylemleri gerçekleştirmeleri dolayısıyla; *uyarma, kınama, onarma, eski hale getirme, harcamalarına sınır koyma, bazı etkinliklerde bulunmaktan alıkoyma, teşvik edici ayrıcalıkları geri alma, iznini erteleme, kapalı ceza infaz kurumuna gönderme ve odaya gönderme* şeklinde cezalar belirlenmiştir. Uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezalarının verilmesi gereken fiili işleyen hükümlü için, kurumun en üst amiri tarafından verilir ve uygulanır. Diğer disiplin cezalarını gerektiren eylemlerinin öğrenilmesinden itibaren ve en geç iki gün içinde kurum en üst amirince atanan bir görevli tarafından soruşturmaya başlanarak disiplin cezası uygulanır. Savunma alınarak, yedi gün içerisinde rapor hazırlanır ve disiplin kuruluna sevk edilir.

²⁰³ R.G.T., 5.6.1986 , S. 3308.

CGTİK 47'nci madde ile, disiplin cezasını gerektiren eylemlerin tekrarı, disiplin cezalarının infazı ve kaldırılması düzenlenmiştir. Buna göre, uyarma ve kınama cezaları kararla birlikte, harcamalarına sınır koyma, bazı etkinliklerde bulunmaktan alıkoyma, teşvik edici ayrıcalıkları geri alma cezaları otuz gün sonunda, iznin ertelenmesi ve kapalı ceza infaz kurumuna gönderme altmış gün sonunda, odaya kapatma cezası verilme durumunda ise doksan günün sonunda cezalar sona erer. Buna rağmen disiplin kurulu eğitim ve iyileşme durumunu dikkate alarak süreyi dikkate almaksızın kaldırabilir.

4.5.2. Cezaların İnfazını Engelleyen ve Etkileyen Haller

4.5.2.1. Kısa Süreli Hapis Cezasının Seçenek Yaptırımlara Çevrilmesi

ÇKK, çocuklar hakkında verilen kısa süreli hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesiyle ilgili düzenleme yapmamıştır. Dolayısıyla TCK 50'nci madde ile düzenlenmiş olan kısa süreli hapis cezasına uygulanacak, seçenek yaptırımlar çocuklar hakkında uygulanacaktır.

TCK 50'nci madde ile, kısa süreli hapis cezası suçlunun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre kanunda belirlenen seçenek yaptırımlara çevrilebilmesidir. Kısa süreli hapis cezası hâkim tarafından kanunda belirlenmiş hükümlerin uygulanmasıyla hesap edilir. TCK 49'uncu maddeye göre, kısa süreli hapis cezası tanımı yapılmıştır. Kısa süreli hapis cezası, hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezasıdır.

TCK 50'nci maddesi maktu şekilde sayılmış olan seçenek yaptırımları belirtmiştir. Hükmolunan cezanın bu yaptırımlar dışında bir seçeneğe çevrilmesi mümkün değildir. Bu yaptırımlar: adli para cezasına, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle, zararın tamamen giderilmesine; en az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmasına; sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmesi durumunda mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınmasına veya belli bir meslek ve sanatı yapmaktan

yasaklanmasına; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılması, seçeneklerine çevrilebilir.

TCK 50/2'nci maddesine göre, suç tanımında hapis cezası ile adlî para cezasının seçenek olarak öngörülmüş ve hapis cezasına hükmedilmişse, bu ceza artık adlî para cezasına çevrilmez.

TCK 50/3'ncü madde ile, iki durum için hapis cezasının seçenek yaptırımlara çevrilmesi zorunluluğu belirlenmiştir. Bunlardan ilki, önceden hapis cezasına mahkûm edilmemiş olmak koşuluyla, mahkûm olunan otuz gün ve daha az süreli hapis cezası almasıdır. Diğer ise, fiili işlediği tarihte 18 yaşını doldurmamış veya 65 yaşını bitirmiş olanların mahkûm edildiği bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kanunda sayılı seçenek yaptırımlardan birine çevrilmesi zorunludur.

Bilinçli taksir hali hariç olmak üzere, taksirli suçlardan dolayı hükmolunan hapis cezası uzun süreli de olsa; bu ceza, diğer koşulların varlığı halinde, seçenek yaptırımlarda düzenlenen adlî para cezasına çevrilebilir. Seçenek yaptırımların belirlenmesinden sonra, asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adlî para cezası veya tedbirdir. Hüküm kesinleştikten ve Cumhuriyet Savcılığınca yapılan tebligata rağmen otuz gün içinde seçenek tedbirin yerine getirilmesine başlanmaması veya başlanıp da devam edilmemesi halinde, hükmü veren mahkeme kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verir ve bu karar derhal infaz edilir. Seçenek yaptırımların belirlenmesinden sonra, asıl mahkûmiyet, bu madde hükümlerine göre çevrilen adlî para cezası veya tedbir olmasına rağmen mahkemece, kısa süreli hapis cezasının tamamen veya kısmen infazına karar verilmişse uygulanmaz. Eğer hükmedilen seçenek yaptırımın hükümlünün elinde olmayan nedenlerle yerine getirememesi durumunda, hükmü veren mahkeme tedbiri değiştirilir.

4.5.2.2. Hapis Cezasının Ertelenmesi

ÇKK hapis cezasının ertelenmesi düzenlenmediğinden, çocuklar içinde TCK 51'inci madde hükümleri uygulanacaktır. TCK 51/1'inci madde ile işlediği suçtan dolayı iki yıl veya daha az süreyle hapis cezasına mahkûm edilen kişinin cezası ertelenebilir. Bu sürenin üst sınırı, fiili işlediği sırada 18 yaşını tamamlamamış veya 65 yaşını bitirmiş olan kişiler için üç yıldır. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için; kişinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm

edilmemiş olması ve yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekmektedir.

TCK 51/2'nci madde ile, sadece hükmolunan hapis cezaları için geçerli olan bu kurum ayrıca failin, mağdurun veya kamunun uğradığı zararı aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir denilerek bu koşul da mutlak biçimde karar verilmeyeceği anlaşılmaktadır. Bu duruma karar verilmişse karar yerine getirilene kadar cezanın, infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi durumunda ise, hâkim kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir.

Cezası ertelenen hükümlü için, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere ve herhalde bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan hapis cezasından az olmayacak şekilde, bir denetim süresinin belirlenmesi zorunludur. Denetim süresi içinde yükümlük de belirlenebilir. Bu yükümlülükler: bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla ile bir eğitim programına devam etmesine; bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına veya 18 yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine mahkemece karar verilmesidir.

Mahkeme, hükümlünün kişiliğini ve sosyal durumunu göz önünde alarak, denetim süresinin herhangi bir yükümlülük belirlemeden veya uzman kişi görevlendirmeden geçirilmesine de karar verebilir. Aksi kanaatte ise, denetim süresi içinde hükümlüye rehberlik edecek bir uzman kişi görevlendirebilir. Bu kişi, hükümlünün kötü alışkanlıklardan kurtulmasını ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda hükümlüye öğütte bulunarak; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya nezdinde çalıştığı kişilerle görüşür; hükümlünün davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek hâkime verir.

TCK 51/7'nci madde ile, hükümlünün denetim süresi içinde kasıtlı bir suç işlememesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle, hâkimin uyarısına rağmen, uymamakta ısrar etmesi halinde; hükümlünün ertelenen cezanın kısmen veya tamamen infaz kurumunda çektirilmesine karar verilir. Eğer denetim süresi yükümlülüklerle uygun veya iyi halli olarak geçirilmiş ise, ceza infaz edilmiş sayılacaktır.

Mülga edilen 2253 sayılı ÇKK 38'inci maddesi²⁰⁴ ile düzenlenmiş olan erteleme kurumu çocuklar için daha geniş yorumda bulunmuştur. Çocukların para cezası almış olması durumunda da uygulanacağı veya denetim süresini yerine getirmeyen çocuk için deneme süresinin yarı nispetinde uzatılmasına karar verilebileceği düzenleme yapılarak çocukları olabildiğince korumak amaçlanmıştır.

4.5.2.3. Koşullu Salıverilme

Koşullu salıverilme, hükümlünün kesinleşmiş hapis cezasının bir kısmını cezaevinde iyi halli olarak geçirmesiyle, kalan kısmını cezaevi dışında denetim altında tutulmak suretiyle şartlı olarak infaz etmesine olanak sağlayan bir infaz hukuku kurumudur. 5275 sayılı İnfaz Kanunu 107'nci madde ile koşullu salıverilme düzenleme bulmuştur. Hükümlü çocuklar için de kanunda belirlenen şartlar gerçekleştiğinde uygulanacaktır.

İnfaz Kanunu'nun 107/2'nci maddesine göre, şartlı tahliyeden yararlanabilmek için hükümlünün, kanunla belirlenen süreyi cezaevinde geçirmesi gerekir. Hükümlünün cezaevinde geçirmesi gereken süre mahkûm olduğu hapis cezasının niteliğine ve miktarına göre hesaplanarak belirlenir. Süreler; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar otuz yılını; birden fazla ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına veya ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz altı yılını, bir ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz altı yılını, müebbet hapis cezasına mahkûm edilmiş olanlar yirmidört yılını geçirmeleri ile birden fazla müebbet hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde otuz yılını, bir müebbet hapis cezası ile süreli hapis cezasına mahkûmiyet hâlinde en fazla otuz, süreli hapis cezalarına mahkûm edilmiş olanlar cezalarının üçte ikisini infaz kurumunda çektikleri takdirde, koşullu salıverilmeden yararlanabilirler. Birden fazla süreli hapis cezasına hükmedilse bile, miktarı ne olursa olsun cezaevinde en fazla geçirilecek süre yirmisekiz yıldır.

²⁰⁴Para cezasından başka bir ceza ile hükümlü olmayan ve 15 yaşını doldurmamış küçük, işlediği bir suçtan dolayı ağır veya hafif para veya 3 yıla kadar hürriyeti bağlayıcı cezalardan biriyle mahkûm olur ve geçmişteki haliyle ahlaki temayüllerine göre cezasının ertelenmesi ilerde cürüm işlemekten çekinmesine sebep olacağı hakkında mahkemece kanaat getirilirse bu cezanın şartlı olarak ertelenmesine hükmolunabilir.

İnfaz Kanunu 107/5'nci maddesi, koşullu salıverilme süresinin hesaplanmasında, hükümlü çocukların 15 yaşını dolduruncaya kadar infaz kurumunda geçirdiği süreyi hesaplarken bir günü, iki gün olarak hesaplar.

Koşullu salıverilen hükümlünün kişiliğini ve topluma uyumdaki başarısını göz önünde bulundurarak, denetim süresinin, denetimli serbestlik tedbiri uygulanmadan veya herhangi bir yükümlülük belirlemeden geçirilmesine hâkim tarafından karar verilir. Denetimli serbestlik tedbiri uygulanmasına karar verilmiş olsa bile belirlenen yükümlülükleri denetim süresi içinde kaldırabilir. Koşullu salıverilen hükümlünün tâbi tutulacağı denetim süresi, infaz kurumunda geçirilmesi gereken sürenin yarısı kadardır. Belirlenecek denetim süresi herhalde süreli hapislerde hak edilen tahliye tarihini geçemez.

Koşullu salıverilen hükümlünün denetim süresinde hapis cezasını gerektiren kasıtlı bir suç işlemesi veya kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranması gerekir. Aksi takdirde, *koşullu salıverilmenin geri alınması kararı* ile hükümlünün kalan cezasını cezaevinde infaz etmesi gerekir.

4.5.3. Kanun Yolları

Çocuklarla ilgili verilecek kararlara karşı hangi kanun yoluna başvurulacağı ÇKK de düzenlenmemiş olduğundan olağan ve olağanüstü kanun yollarına başvururken CMK hükümleri uygulanacaktır. ÇKK, genel bir kanun yolu başvurusu düzenlememiş ancak bazı maddeleri, belirli işlemlere karşı başvuru yapılacak mercilere değinmiştir.

ÇKK 7/7'inci madde ile mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararı ile birlikte TMK hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hakkında da karar vermeye yetkili olacağı belirtilmiştir. Bu durumda itiraz kanun yoluna gidilmesi öngörülmediğinden istinaf veya temyiz kanun yoluna gidilmesi gerekmektedir.

ÇKK 9'uncu maddesi, acil korunma altına alınmasını gerektiren bir durumun varlığı hâlinde çocuğun, SHÇEK tarafından bakım ve gözetim altına alındıktan sonra acil korunma kararının alınması için çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine başvurularak, üç gün içinde talep hakkında karar verilmesi gerekir. Bu kararı çocuk hâkimi tarafından alınacağından itiraz kanun yoluna tâbi olacaktır.

ÇKK 14'üncü maddesine göre, kanun yolu düzenlenmiştir. Çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz kanun yolu açıktır. CMK'nın itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılması gerekmektedir.

CMK 260'ıncı madde ile kanun yollarına başvuracak kişiler; hâkim ve mahkeme kararlarına karşı Cumhuriyet Savcısı, şüpheli, sanık ve katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği karara bağlanmamış, reddedilmiş veya katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar başvurabilecektir. Ağır ceza mahkemelerinde bulunan Cumhuriyet Savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresindeki asliye ceza mahkemelerinin kararlarına karşı ve bölge adliye mahkemesinde bulunan Cumhuriyet Savcıları, bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabileceklerdir.

Çocukların yargılamanın her aşamasında avukat ile temsil edilmesi gerekmektedir. CMK 150/2'nci madde ile de müdafî bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk ise, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemine bakılmaksızın müdafî görevlendirileceği belirtilmiştir. Müdafinin kanun yoluna başvurması da bu görevi arasındadır ve kanun yoluna başvurmada müdafî ile şüpheli-sanık iradesi çelişirse müdafinin iradesi dikkate alınmalıdır.

Sonuç olarak, suça yönelen çocukların rehabilitasyonu amacıyla çocuk mahkemelerinin sayısı artırılmalı, ıslahevleri iyileştirme anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılmalı ve çocuklara yönelik ceza adaleti sistemi uluslararası hukuka uygun hale getirilmelidir. Bunun yanında çocuk korumaya dair mevzuatın da sadeleştirilmesi ve tekleştirilmesi önem kazanmaktadır.

SONUÇ

Toplumun sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlamaya yönelik olarak çok eskiden beri Türkiye dahil toplumlar tarafından yardıma muhtaç çocuklarla ilgili çeşitli tedbirler oluşmuştur. Atatürk'ün ifadesiyle “geleceğimizin güvencesi ve yaşama sevincimizdir, bugünün çocuğunu, yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir.” Yine onun ifadesiyle çocukların “her türlü ihmal ve istismardan korunması” gereklidir.

Dört bölümden oluşan çalışmamın amacı, genel olarak çocuk ve suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılmasının önemini vurgulamaktır. Bu çerçevedeki uluslararası ve ulusal düzenlemeleri özetlenmeye çalıştım. Anayasa'nın 90'ıncı maddesi gereği iç hukukumuzda bağlayıcı olan bu düzenlemelere uyumlu olarak iç mevzuatta uygulamak önemlidir. Suça sürüklenen çocuk, çocuk hakları ve çocuk suçluluğu kavramları üzerinde durularak suça sürüklenen çocuğun kendisi dışındaki etkenlerle suç işleyeceği inceledim. Ayrıca Ceza Hukuku'nda çocuklara özel yargılama usulleri ve Türk Mahkemelerinin kurulması, suça sürüklenmiş çocukların yargılanmasında görev alacak kişilerin özellikleri anlattım. Bu kapsamda ihtiyari olarak düzenlenmesi öngörülen çocuk kurumlarının, zorunlu olarak düzenlenmesi gereklidir. Son olarak çalışmamın, çocukların yargılanması, çocuklara uygulanan güvenlik tedbirleri, cezalar ve infazları belirtilerek, haklarında koruma tedbiri verilen çocukların Çocuk Destek Merkezi'nde kalması, cezaların infazını engelleyen ve etkileyen kurumlar ile Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri'nden verilen kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolları üzerinde durulmuştur. Çocukların korunması için birden fazla kurumun uyum içerisinde çalışması önemlidir.

Günümüzde, suça sürüklenen çocuk sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Çocukların suça yönelmesindeki sorunlar çok çeşitli ve değişkendir. Çocuğu bireysel ve çevresel etkileşimi ile değerlendirmek, çocuk suçluluğunu açıklamada kapsamlı bir bakış açısı sağlamaktadır. İlk olarak ergenlik dönemi içerisinde kimlik arayışı içinde olan ergen kendini, çevreye karşı yabancılaştırabilir. Bu çatışmadan bir çözüm bulamadığı ve kendisini kurtaramadığı durumlarda ise, çocuğun çevreye dönük yıkıcı davranışları meydana gelmektedir. Ailenin, çocukla iletişimi, disiplin biçimi, aile içi etkileşim, ailedeki olumsuz rol modelleri, evden kaçma ve parçalanmış aile faktörlerinin etkisi, çocuğun suça yönelmesine ortam hazırlamaktadır.

1982 Anayasası'nın 41, 42, 50, 56, 58, 61 ve 62. maddelerinde çocuk haklarını özel olarak koruyan hükümler bulunmaktadır. Bu maddelerin dışında, Anayasa'nın kişi hakları ve ödevleri bölümünde yer alan haklardan çocuklar da yararlanırlar. Bu kapsamda, Türkiye'de 2005'te kabul edilen 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na göre çocuklar, korunma ihtiyacı olan ve suça sürüklenen çocuklar olarak ele alınmış ve kanunla çocukların korunması için her türlü tedbirin alınması “çocuğun yüksek yararı”na olacağı karara bağlanmıştır. Çocuk Koruma Kanunu'nun amacı, “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların korunmasına, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına ilişkin usûl ve esasları düzenlemektir. Çocuk Koruma Kanunu'nda “suça sürüklenen çocuk” terimi ile çocuğun suça kendi dışındaki etkenlerle sürüklenmesine vurgu yapmak amaçlanmıştır. Korunma gereksinimi içinde olan çocuklara götürülecek hizmetler ise, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu'nda yer almaktadır.

Sosyal hizmet; insan hakları ve özgürlüklerini koruyarak geliştirmek ve yürürlükteki sosyal mevzuatın toplumun dezavantajlı kesimlerini de içine alacak şekilde uygulanabilir olmasını teşvik etmek gibi çeşitli sorumluluklara sahiptir. Bu bağlamda, suça sürüklenmiş çocuklara yönelik, insan hakları ihlallerinin önlenmesinde, sosyo-ekonomik, tarihsel ve kültürel bağlamda ortaya çıkan ön yargı ve olumsuz tutumların giderilmesinde, varlığını demokrasi, insan hakları ve özgürlükleri ile sosyal adalet ilkeleri üzerine inşa etmiş olan sosyal hizmet mesleğine ve sosyal hizmet uzmanlarına önemli görevler düşmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda bazı eksikliklerine rağmen önemli bir mevzuat düzenlemesi olarak değerlendirilebilir. Suça yönelen çocukların rehabilitasyonu amacıyla çocuk mahkemelerinin sayısı artırılmalı, ıslahevleri iyileştirme anlayışı doğrultusunda yeniden yapılandırılmalı ve çocuklara yönelik ceza adaleti sistemi uluslararası hukuka uygun hale getirilmelidir. Bunun yanında çocuk korumaya dair mevzuatın da sadeleştirilmesi ve tekleştirilmesi önem kazanmaktadır. Çocuk Koruma Kanunu ile 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu birlikte el alınmalıdır. Çocuk suçluluğunun her aşamasında sosyal hizmetlere gereksinim duyulmaktadır. Çünkü çocukların biyolojik ve psiko-sosyal açıdan sağlıklı gelişimlerine, toplumun değişen koşullarına uyum sağlamalarına yardımcı olmak, onların refahını sağlamak ve çocukların suça yönelmelerini sağlayan unsurları ortadan kaldırmak amaçlanmalıdır. Ayrıca çocuğun sosyal bilincini geliştirmek, onların haklarını güvence altına almak,

toplumsal refah ve kaynakların dağılımını dengelemek sosyal hizmetlerin temel amacıdır.

Bu sebeple haklarında koruma kararı verilen çocukların 2828 sayılı Kanun ile yerleştirildiği kurum olan Çocuk Destek Merkezi'nde bakım ve barınma altına alındığı dönem çok önemlidir. Çünkü çocuk, aile yapısının giderek değiştiğini ve sosyolojik anlamda aileden beklenen fonksiyon ve görevlerin yerine getirilmediği bir dönemde “devlet korunmasına” alınmaktadır. Buradan hareketle çocukların bedensel ve ruhsal gelişimleri için devlet her türlü tedbiri almalı, sokak çocukları, sokakta çalışan çocuklar, madde bağımlısı çocuklar, suça sürüklenmiş çocuklar gibi tüm dezavantajlı grupların rehabilitasyonu sağlamalı, toplumla ve kendileriyle barışık bir yaşam sürmeleri için gerekli ekonomik, sosyal ve kültürel düzenlemeler devlet tarafından gerçekleştirilmelidir. Herhangi bir nedenle, suça yönelen çocuğun, topluma yeniden kazandırılması için kolluk güçleri, mahkemeler ve ıslah hizmetinin özünde çocuğu, topluma yeniden kazandırma ilkesi yatmalıdır. Bu ilke bir eylem belirtmedikçe, yani devletin yanında, üniversiteler, sendikalar, vakıflar, dernekler bir bütün olarak, dayanışma ve eşgüdüm içerisinde suça sürüklenmiş çocukların toplumda aktif bir özne olarak yer alabilmeleri hedefine yönelik, çaba göstermedikçe, çocuk suçluluğu toplumda önlenemez bir şekilde kalmaya devam edecektir.

Çocuk Mahkemeleri'nin kanunla ihtilafa düşen çocuklar hakkında aldıkları koruma, bakım, eğitim, sağlık ve danışmanlık tedbiri gibi kararların öncelikli uygulayıcısı SHÇEK'tir. Ancak ne bu çocuklara hizmet verecek sayıda rehabilitasyon merkezi varolması ve merkezlerin yeterli fiziki koşulları yeterince sağlanmış olması çok önemlidir. Bu merkezlerde çocuk suçluluğu ve çocuk gelişimi konusunda yeterli donanım ve deneyime sahip olması gereken Sosyal Hizmet Uzmanı, Psikolog, Sosyolog, Pedagog ve Öğretmenler gibi meslek grupları da yeterli sayıda istihdam edilmelidir. Çünkü bu meslek elemanları çocukların kuruluştaki rehabilitasyon süreçlerinin yürütülmesinde aktif rol oynayabilecekleri gibi, çocuğun adli süreçlerinin tümünün takibini yapması ve ailesine kadar sosyal incelemeye gitmesi oldukça önemlidir.

Adalet mekanizmasıyla bir şekilde karşılarak, korunma altına alınıp kuruma yerleştirilen bu çocukların tekrardan suç işlememesi sağlanmalıdır. Suça sürüklenen çocuğun veya korunma altına alınan çocuğa bundan sonra “ikincil mağduriyet” yaşatılmasına neden olabilecek hususların önlenilebileceği bir dönemdir. Çocuk Destek Merkezi'nde kalan bir çocuğun, sonrasında suçlu olmasını önlemek kriminolojik olarak

mümkündür. Çünkü çocuğun mağduriyeti Devletin koruma altına almasıyla önlenmiş olup, bu saatten sonra her bir kurumun-kişinin üzerine düşen sorumluluğu ve yükümlüğü yerine getirmesiyle ihtiyaçları doğrultusunda suç işlemlerini önlemek daha kolay olacaktır.

Buna karşılık, Türkiye’de korunma gereksinimi olan çocuklara yönelik koruyucu ve önleyici sosyal hizmet modellerinin uygulanamıyor olması ve sorun ortaya çıktıktan sonra da ilgili tek kurumun Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu olması sorunların çözümünü zorlaştırmaktadır. Uygulamada birliğin sağlanması için Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu’nda görev yapan sosyal hizmet uzmanlarının, koruyucu ve destekleyici tedbirleri uygulanmasında gerek kendi mevzuatından kaynaklanan gerekse adli uygulamalardan yaşanan karışıklıkları önlemek gereklidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- AKALIN, Nejat; **Çocuğun Suça İtilmesinde Toplumsallaşma Ögelerinin Etkisi. 1. İstanbul Çocuk Kurultayı Bildiriler Kitabı**, 1.Basım, İstanbul Çocukları Vakfı Yayınları, İstanbul, 1999.
- AKYÜZ, Emine; **Çocuk Hukuku-Çocukların Hakları ve Korunması**, 5.Basım, Pegem Akademi Yayınları, Ankara, 2016.
- ARTUK, Mehmet E./GÖKÇEN, Ahmet/YENİDÜNYA, Caner; **Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 6.Basım, Adalet Yayınevi, Ankara, 2012.
- BALO, Yusuf S.; **Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması**, 2.Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005
- CHARLES, Goring; **The English Convict; A Statistical Study**, London, 1913.
- DEMİRBAŞ, Timur; **Kriminoloji**, 6.Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2016.
- DOĞAN, İlyas; **İnsan Hakları Hukuku Ders Kitabı**, 1.Baskı, Astana Yayınları, Ankara, 2013.
- DOLU, Osman; **Suç Teorileri, Teori, Araştırma ve Uygulamada Kriminoloji**, Ankara, 2011.
- DÖNMEZER, Sulhi; **Kriminoloji**, 8. Basım, Beta Basımevi, İstanbul, 1994.
- DÖNMEZER, Sulhi/ERMAN, Sahir; **Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku: Genel Kısım**, C. III, 12. Basım, Beta Basımevi, İstanbul, 1997.
- GIBBONS, Don C.; **Delinquent Behavior**, Englewood Cliffs, Prentice-Hall Inc., New Jersey, 1970.
- GIELB, Henri; **Suçlu Çocuklar ve Bunun İctimai ve İktisadi Sebepleri**, Çeviren Tanju Fahrettin, Kurtulmuş Basımevi, İstanbul, 1949.
- GÖLCÜKLÜ, Feyyaz; **Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma**, Sevinç Matbaa, Ankara, 1962.
- GÖZLER Kemal, **Hukuka Giriş**, 9. Basım, Ekin Yayıncılık, Bursa, 2012.
- HANCI, İsmail H.; **Çocuk/Ergen Suçluluğu, Adli Tıp ve Adli Bilimler**, Seçkin Yayınevi, İstanbul, 2002.
- İÇEL, Kayıhan/DONAY, Süheyl; **Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku: Genel Kısım**, 1.Baskı, Beta Basım, İstanbul, 1999.
- KOCA, Mahmut/ÜZÜLMEZ, İlhan; **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 10.Basım, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2008.

- KRATCOSKİ, Peter C./JUVENİLE DELİNQUENCY, Lucille Dunn; **Prentice Hall** Inc, 4. Basım, New Jersey, 1996.
- MERGEN, Armand; **Das Teufelschromosom, zum Teater programmiert**, Essen-München, 1995.
- POLAT, Oğuz; **Adli Tıp**, 1.Baskı, Der Yayınları, İstanbul, 2000.
- RİCHARD, Dugdale; **The Jukes A Study İn Crime, Pauperism And Hredeity**, In Joseph E. Jacoby(Ed), **Classics Of Criminology**, Oak Park, IL, 1979.
- SEROZAN, Rona; **Çocuk Hukuku**, Beta Basım Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- ŞENSOY, Naci; **Çocuk Suçluluğu-Küçüklük-Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri**, İstanbul, 1949.
- TANER, Mehmet; **Çocuk Niçin Suç İşliyor?, Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenleri ve Eğitim Yolu ile Korunmaları**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1985.
- Türk Dil Kurumu Sözlük; 10 Basım, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.
- ULUĞTEKİN, Sevda; **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**,1.Basım, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 1991.
- YAVUZER, Haluk; **Çocuk ve Suç**, 11. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2006.
- YOKUŞ SEVÜK, Handan; **Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kuramsal Yaklaşım**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1998.

Makaleler

- ALTIPARMAK, Kerem; “Çocuk ve Terörizm”, **Polis Dergisi** Yıl:10, S. Nisan Mayıs-Haziran, Ankara, 2004, ss.40-87.
- AYAZ, Nükhet; “Ailelerin Başlıca Özellikleri Açısından Suçlu Çocuklara Yönelik Bir İnceleme”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**: Prof. Dr. Sadık Tüzel’in Anısına, C. 8, S. 2, İzmir, 1993, ss. 190-194.
- DOĞAN Neşe N., ; “Çocuk Suçluluğu ve Çocuk Mahkemeleri”, **Adalet Dergisi**, S. Ocak-Şubat, Ankara, 1990, s. 174.
- ERÜKÇÜ, Gamze/AKBAŞ, Emrah; “Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Uygulamalarına Eleştirel Bir Bakış”, **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C. 1, S. 3, Ankara, 2012, ss. 440-444.
- HANCI İ. Hamit; “Çocuk Suçluluğuna Yol Açan Sosyal Bir Yara -İç Göçler ve Çarpık Kentleşme”, **Hekim ve Yaşam, İzmir Tabip Odası Bülteni**, Mayıs-Haziran, S. 6, İzmir, 1999, ss.24-28.

- IŞIKTAÇ, Yasemin; “Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi – Uygulama Esasları”, **Mevzuat Dergisi**, C. 2, S. 13 Ankara, 1999, ss. 2-9.
- KANER, Sema; “Suçluluğu Açıklayan Yaklaşımlar”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. 25, S. 2, Ankara, 1992, ss. 473-477.
- MAMUR IŞIKÇI, Yasemin/KARATEPE, Selma; “Türkiye’de Çocuğa Yönelik Sosyal Politika Uygulamaları ve Tarihsel Analizi”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, C. 7, S. 1, Malatya, 2016.
- MORRİS, G.C; ‘Understanding of Psychology’, Çeviren H.Belgin Ayvaşık/Melike Sayıl, **Türk Psikologları Derneği Yayınları**, Ankara, 2015, ss. 80-82.
- SARPDAG, Mustafa; “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri”, **Çağın Polisi Dergisi**, S. 36, Ankara, 2004, ss. 2-10.
- ULUĞTEKİN, Sevda; “Çocuk Mahkemeleri ve Sosyal Hizmet Kuruluşları”, **M.Ü. Hukuk Fakültesi 10. Yılı Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu**, İstanbul, 1993, ss. 314- 340.
- ZEVKLİLER, Aydın, “Türk Hukukunda Korunmaya Muhtaç Çocuklar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1968, ss.174-176

Yüksek Lisans Tezi

- GÖCEK, Gizem; “Suç Faili Olan Çocuklar Açısından Çocuk Suçluluğu ve Çocuklara Uygulanan Ceza ve Güvenlik Tedbirleri”, **Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, 2009.

İnternet Kaynakları:

- GÜNEŞ, Seyithan; “Çocuk Ceza Hukuku Açısından Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi”,<http://asosindex.com/cache/articles/cocuk-ceza-hukuku-acisindan-kamu-davasinin-ertelenmesi-f414570.pdf>, (e.t.:20/07/2018).

- IŞIKTAÇ, Yasemin; “Sosyolojik Açından Çocuk Suçluluğu ve Bir Hukuk Devleti Olan Türkiye’de Devletin Cezalandırma Yetkisini Kullanış Biçimi – Uygulama Esasları”, <https://www.mevzuatdergisi.com/1999/01a/01.htm> (e.t.: 27/04/2018).

SARPDAG, Mustafa; “Çocuk Suçluluğunun Nedenleri”,
<http://www.cagipolisi.com.tr/cocuk-suclulugunun-nedenleri/>, (e.t.: 28/04/2018).

İnternet Siteleri ve Veri Tabanları

www.ara.org.tr

www.cocukhaklariizleme.org

www.cocukhizmetleri.aile.gov.tr

www.cocukmeclisi.ibb.istanbul

www.cocukhaklari.barobirlik.org.tr

www.hukukmedeniyeti.org

www.indigodergisi.com

www.icc.org.tr/

www.kararara.com

www.ombudsman.gov.tr

<http://panel.unicef.org.tr>

www.tbmm.gov.tr

www.ttb.org.tr/mevzuat

www.unicankara.org.tr

www.uhdigm.adalet.gov.tr

www.unicef.org

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Emine KONUK

Doğum Yeri ve Tarihi : ADANA, 01. 03. 1992

Yabancı Dili : İngilizce

İletişim (Telefon- e-posta) : eminekonuk92@gmail.com

EĞİTİM DURUMU

Lise : Adana Kız Lisesi 2010

Lisans : Çağ Üniversitesi 2016